

అజయ

అనుబంధ వాక్యాల
పెలువట్ట పదవ నవల

జి 4715

1175

అనిష్ట రంధ్రం

— వాచా

2

1. The first part of the paper is devoted to a discussion of the general principles of the theory of the structure of the atom. It is shown that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics, and that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics.

2. The second part of the paper is devoted to a discussion of the general principles of the theory of the structure of the atom. It is shown that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics, and that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics.

3. The third part of the paper is devoted to a discussion of the general principles of the theory of the structure of the atom. It is shown that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics, and that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics.

4. The fourth part of the paper is devoted to a discussion of the general principles of the theory of the structure of the atom. It is shown that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics, and that the structure of the atom is determined by the laws of quantum mechanics.

TPLA133M129

విజయ అనుబంధం

అనుబంధం

పాఠశాల
4715

విజయ
అనుబంధం
1175

'విజయ' అనుబంధ మాలికలో

వెలువర్ష పడవ సడల

విజయ

ఐ.ధనలక్ష్మి కాలనీ
మద్రాసు.26

విజయ అనుబంధం

'VIJAYA' SUPPLEMENT No: 11

OCTOBER 1976

'LAMBADOLLA RAMDASU'

PANCHALI

ముఖచిత్రం : గంగాధర్

ఫైల : చెల్లింపలేనిది
(ఇది 'విజయ' పత్రికతో పాఠకులకు
లబ్ధిబద్ధ అమూల్య కానుక)

అన్ని హక్కులూ రచయితవి.

ప్రింట్స్ :

విజయ గ్రాఫిక్స్.

8, ఆర్కాట్ రోడ్.

మైసూరు-600 026.

అంజనేయ కథ

— పాఠశాల —

నేనా పల్లెకు చాలా రోజులనుండి వెళ్ళాలనుకొన్నాను. కానీ, వెళ్ళ
డము పడింది కాదు. ఆ నాటికా అశను కార్యరూపంలోనికి
లాగాను. అవి చలి కాలానికి, వేసవి కాలానికి మధ్య రోజులు—

ఉదయం చలి, మధ్యాహ్నానికి ఎండ మిటమిట లాడుతూంది.
మాగాణి మాగాణం బీటలు వారింది. ఆ బీటల్లోని చెమ్మతో, కోసి
వదలిన జొన్నమోడు, వరిమోడు చిగురించాలని ప్రయత్నం
చేస్తున్నవి.

జనుమూ, కంటి తలలు విరబోసుకొని పూతమీదుండి, వరి
మోడును చూచి ఎగతాళి చేస్తూంది.

అంకతో పాలం పొట్టలు పగలకొట్టుకొని మొక్కజొన్న కంటె
లను చూపి నోచూరిస్తూంది.

చిలుగడమంప ఏవుగా పెరిగిపోయి నాగలికోసం నిదురు
చూస్తూంది.

పేరు వయసుకత్తె పమిటలా ఆ వంకా ఈ వంకా యిసుక
తన్నెల్ల మధ్య సర్దు పాయగా పాడుతూంది.

మిరప తోటల్లో కెంపులు పొడిగినట్లు, మిరప పచ్చ మూలానికి
కనిపిస్తున్నాయి.

ఏటిగట్టుకానుకోనున్న పంట కాలవలో నీళ్ళు మోకాటినింటి
కొస్తున్నాయి. పల్లెపడుచు బిల్లకట్టుకోసం ఆగకండా చీరె కుచ్చిళ్ళు
ఎగబట్టి, యీవలి వంకకు వస్తుంది. అది వయసు పళ్ళనం. అగి
పోయిన బిల్లకట్టు బిల్లమీద కాకులు రెండు మాటాడుకుంటున్నాయి-
నీళ్ళు మళ్ళీ వస్తాయా, రావా అని కాబోలు.

కాలవ గట్టునే నడుస్తూ పేదరైతు పురిలో చాన్డానికి వెం
కట్టుకొని నిరుటి సంగతి మరచి, ఈ యేటికై నా పిల్ల పెళ్ళిచేయాల
సిందే అనుకొంటున్నాడు.

అప్పటిదాకా కొండమీద ఆకులు మేసిన ఆలమంద యింటికి
చేరాలని బయలుదేరింది.

వాటి కాళ్ళ క్రింద నల్లరేగడ నలిగి దుష్టగా మారి ఆకసాని
కెగసిపోతూంది.

ఆలమంద వెంటవున్న గోపాలురు 'ఎహే', 'ఎహే' అని
ప్రక్క చేలల్లో మూతులు పెట్టకుండా గదమాయిస్తూ వాటి వెనక
కర్రలు పుచ్చుకొని వస్తున్నారు.

రామాలయం ముందున్న రచ్చ చెట్టుక్రింద చుట్ట నాలుస్తూ,
ఈరు పెద్ద ఈ యేటి పంటకు తన చలవేనని తలపోస్తున్నాడు. మున
నబుగారి జీతగాడు కరణంగారి కత్రికోడె తన కామందు చేతో ముట్టె
పెట్టిందని కారుకూతలు కూస్తూ, ఆలయం ముందుగుండా హడావుడి
పడుతూ పోతున్నాడు, వాడి సొమ్మంతా పడిపోయినట్టు.

కావిడి బుజాన పెట్టుకొని చెరువుకు నీళ్ళకుటోయే కరణంగారి
కమతగాడు కావిడిబద్దలా నిటానుగా విలిచి, తలెగరచేసి తన దోవన
తాను వెళ్ళాడు.

అతని కెనురుగా వస్తున్న వయసులోని పడుచు, 'నే వచ్చే
దాకా అదే ఉండుమూవో' అని వెళ్ళిపోయింది. చంకలో- ఉదవతో
చనుదోయి సరసమాడగా, కాలి అందెను నేలకేదో గుసగుసలు చెప్పు
తుంటే గలగల నడచి.

పిట్టల ఆల్లరి, కాకుల గోల, దూరాన కుక్కల మొదగున
సందెలో ప్రకృతి బిడ్డ పల్లెసీమ అనందంగా, కోలాహలంగా అడు
కుంటూంది దేశం పడిలో వున్న సంగతి మరచిపోయి—

ఒకప్పుడు ఆ బిడ్డంటే దేశమాతకెంతో ప్రీతి. అనాడు పైరు పచ్చలతో కలకలలాడతూ బస్తీకి వెళ్ళేది. విస్వార్థం, నిర్మలత్వం ఆమె గుణాలు.

కష్టింది చాకిరీచేసే ప్రతివానికి కరువుండేది కాదు అక్కడ. ఆమె వడిచో ఆడుకుంటే వాళ్ళంతా డయాగువులు. దానం, ధర్మం, ఆప్యాయత, ప్రేమ, జాలి వాళ్ళ మదదల్లో ఉండేవి. మోసం, దగా, కుట్ర, కృత్రిమం, అవినీతి ఎరుగదు. జతే యేం- చూచి నేర్చుకోడం ఆలవాటైన మానవజాతి మనుగడకొరకు ఏదేరో చేసేది. పల్లెకన్న బస్తీయే మంచిదన్న తీరుకు మారిపోయింది మనిషి మనస్సు. పల్లెతత్వం:

పల్లెల్లో పొద్దుపోవడంతో ఎక్కడి వాళ్ళక్కడ ఉన్నచోటు తెలియని తీరుగా ఉరికుండిపోతారు. ఏదేనా సందడి అంటూ పల్లెలో ఉంటే అక్కడ రామకపో, బుట్టకపో, జంగంకపో, పీచి భాగవతమో, అదీకాదా, తోలుదొమ్మలాటో ఉండాలి. ఏదీ లేనిదే ఎనిమిది గంటలు దాటాక పల్లెలో మేల్కొనుండడం జరగదు.

పల్లె నిశ్శబ్దంగా ఉంది. దూరాన నక్కల కూతలు వినిపిస్తున్నాయి. ప్రకృతలలా తెల్లగా ఉంది. వెన్నెలలో చందమామ పాలకడలిలో పుట్టిన మాట వాస్తవం అనిపిస్తుంది అది గమనిస్తే, నేను వస్తూవస్తూ తెచ్చుకున్న పుస్తకాలు అనాలుగు రోజులనుండి చదవడంతో పూర్తయిపోయాయి. ఏమీ తోచడంలేదు. వెన్నెల చల్లగా ఉండి చల్లని ఉపాయను తెస్తూంది. ఆ పూహలు రాగానే అసలు నన్ను నేను నిజపుకోలేకపోయాను అనాలుగు రోజుల్లో నా కళ్ళబడి అకర్షించిన ప్రతి పల్లెపిల్లా గుర్తు రావొచ్చింది. ఏమీ తోచక ఆ చల్లని వెన్నెల్లో బయలుదేరాను. బస్తీచోవాళ్ళి కావడంతో ఆ పల్లె నాకు తిరగడానికి చాలించకాదు. రెండవంకలా కొండలు. ఒకవంక యేరు. నాలుగోవంక చేరు. యంక తిరిగేదెక్కడ? సరిగ్గా రెండు ఫర్లాంగుల చదరంలో ఆ ఊరు. వెళ్ళిపోదామంటే మనసొప్పదు. ఉండదానికేమీ తోచదు. అలాగే నాలుగు రోజులూ గడిపివేశాను. అది ఐదవరోజు, అలా బయలుదేరి అటూ యటూ చూచుకుంటూ వెన్నెలపూయి ననుభవిస్తున్నాను. ఇంకా మంచు కురవడం సాగలేదు.

అది సాగితే యిక నిలవడంకూడా కష్టం. ఏవో కుక్కలు నన్నాపాలని ప్రయత్నించాయి. వాటి అలజడికి వాటి తాలూకు మనుష్యులు 'ఎవరు వారు?' అన్నారు.

“అఁ” అన్నాను నేను.

“అయ్యోరింటి కొచ్చినాయినలే!” అని వారిలో వారు సరుకు న్నారు. ఒక గొంతు, “అయ్యో! యాడకీ ఈ యాల్పుడు బయల్లావు, పుడగూ పుట్రా ఉంటది” అన్నాడెవరో. నాకు తెలియదు.

“అఁ యిక్కడిదాకా” అన్నాను. ఆ తర్వాత పాట రాలేదు, అలాగే సాగిపోయాను. ముందుకు పోయిపోయి కాలువగట్టు చేరాను. గట్టుమీద ఆటూ యటూ చూస్తున్నాను.

అలా చూస్తున్న నాకు, ఇక్కడ ఈ కాలువ గట్టు కన్న ఎదురుగా ఉన్న ఏటిగట్టు ఎత్తుగా బావున్నట్లునిపించింది. సరేనని కాలువగట్టు వదిలి, కాలువలో దిగి, ఆవలి గట్టుకు చేరి ఎత్తుగా ఉన్న ఏటి గట్టు మీద నిలిచి, నీటిలోనికి చూచాను. ఎంత బావుందో చెప్పడం కష్టం.

“ఏటి కడుపున దాగి తోట నిదరోయింది.

ఎన్నెలంతా మేపి ఏరు నెమరేసింది.-“నంజూరు సుబ్బారావు గారు చిరంజీవి. బావులేని భావం. అది చూస్తేగాని తెలియదు. అప్పటికీ అంత బావున్నదే, ఏటిలో నీరు నిండావుంటే ఇంకెంత బావుంటుందో అనిపించింది. ఆ దృశ్యాన్ని చూస్తూ అలాగే నిలిచిపోయాను. నేనా అందంలో నుండి తెప్పరిల్లే రోపల చాలా దూరాన కొండకూ ఏటికీ మధ్య నున్న మార్గంలోనుండి సన్నగా వాలు గాలికి—

‘మనుష్యులనూ మార్చేసి

దేవతలా చేసేటి

లంబాబోళ్ళ రాందాసా!’

ఆ పాట పంచమంలో గాలి ఆలలతో పాటు మెలికలు తిరుగుతూ నా చెవులకు వినిపించింది. పాట వచ్చే దిక్కుకు నాకు తెలియకుండానే నేను నడక సాగించాను. మనిషి కనిపించలేదు. పాట మాత్రం నాలుగు మూలల నుండి వినిపిస్తూంది. అలా నడిచి వడిచి చాదాపు కొండదాపుకు వెళ్ళాను. ఏరు ఆ కొండని తిరిగి వచ్చింది. పాట ఇంకా దూరాన వినిపిస్తున్నట్లుగా అనిపించి నాలుగడుగులు

వేళాను. ఇంకా వెళ్ళాలని పించింది. వెళ్ళాను. అక్కడ నా కేమీ కనిపించలేదు.

పాట కొండలోనుండి వినిపిస్తున్నట్టు అనిపించింది. నేను వెనక్కు తిరిగి చూచాను. నేను చాలా దూరం నడిచాను. పల్లెలోని దీపాలు చాలా దూరంగా కనిపిస్తున్నాయి. గబాలున అనిపించింది—

ఏమిటిది! ఇక్కడ పాడే పాట అక్కడకు వినిపిస్తుందా? వినిపించదు. ఇక్కడెలా వినిపిస్తుందో అక్కడా అలాగే వినిపించింది. నేనేదో మోసపోయాను. లేదా భ్రమపడి ఉండాలి.

నాలో నాకే అనిపించింది. యిది భ్రమా? ఇంతకు ముందు విన్నది భ్రమా? ఏది భ్రమ? ఇలా కాదు. ఆలోచించాలి. అని అనుకొంటుండగా పకపక నవ్వు వినిపించింది. ఆ నవ్వుకు కొండ ప్రతిధ్వనించింది. అది పిచ్చి నవ్వు. ఆడదానికి పిచ్చెక్కితే నవ్వే తీరుతో ఉంది. ఆ తర్వాత ఏడుపు వినిపించింది. అదీ అంతే- పిచ్చిగానే. దీనికి కూడా కొండ ప్రతిధ్వనించింది. నాకు భయం వేసింది. ఒక్కసారి గుండె గతుక్కుమన్నది. తిరిగి ఇదంతా అబద్ధం, అసలు భ్రమ ఇప్పుడు పడుతున్నాను అనుకున్నాను.

అంతలో లావుపాటి కడియాల మ్రోత వినిపించింది. ఆ తర్వాత నా దాపులోనే దంతం గాజులు కొట్టుకుంటున్న సద్దు వినిపించింది గట్టిగా. చూచాను. ఎవ్వరూ లేరు. నాల్గు వంకలా పరికిలి చూచాను. ఎవ్వరూ కనిపించలేదు.

ఇదేదో తమాషాగా ఉండే అనుకున్నాను.

నా వెనుక కడియాలు మ్రోగినట్టు సద్దయ్యింది.

వెను దిరిగి చూచాను.

వెనుక ఎవ్వరూ లేరు.

అప్పటికి నాకు భయం వేసింది. అంత చల్లని గాలిలోనూ వణుకు పుట్టింది.

తిరిగి నా వంక ఎవరో వస్తున్నట్లు అనిపించింది. ఎవ్వరూ లేరు. ఏమిటో అనుకున్నాను. నా ముందునుండి ఎవరో పోతున్నట్టుగా కళక్ కళక్ మని కడియాలు కొట్టుకుంటూ మనిషి నడిచి పోయినట్టు సద్దు అటుగా పోయింది. ఆకారం కనిపించలేదు. ఆ సద్దు లా

అలా వెళ్ళి ఆ దాపులో వున్న ఒక రాతి దగ్గర అగిపోయాయి నేన
లాగే నిలుపు గుడ్లుపడి చూస్తున్నాను, నేను చూస్తుండగానే వీధుపు
మొదలయింది. ఆ వీధుపులో—

“రాందానూ! నీకు నామూలా నీ గతి పడుతుందనుకోలేదు.
అన్యాయం చేశారు రాందానూ, అన్యాయం చేశారు. వాళ్ళందరూ నర
కానికి పోతారు రాందానూ! నువ్వనే నరకం వాళ్ళకు తప్పదు రాం
దానూ, తప్పదు.” అని ఏడుస్తూనే— ఆ వీధుపులోనుండే, ఆ స్థాయి
నుండే—

“మనుషులనూ మార్చేసి

దేవతలా చేసేటి

లంబాదోళ్ళ రాందానూ!”

అని పైస్థాయికి వెళ్ళి అక్కడ తిరిగి ఎక్కిళ్ళు పెడుతూ
వీధుపు వినిపించింది.

వాయిద్యాలు లేవు. సంగీత శాస్త్రరీత్యా పాడలేదు. ఆవేదన,
బాధ, వ్యథ ఆ వ్యథలోని అలాపన అది. అదే రాగమో ఎవరికి
తెలుసు? నన్ను నేను మరచిపోయాను. నేనేం చేస్తున్నానో నాకు
తెలియలేదు. సరాసరి రాతి దగ్గరకు వెళ్ళాను. అక్కడ ఆసాదం లేదు.
లేచినట్టు గల గల సద్దయింది.

“ఎవరు నీవు?”—అని అడ గొంతు అడిగింది.

గొంతు వినిపిస్తుంది. ఆకారం కనిపించదు.

ఎవరు నీవు అంటే ఏం చెప్పాలి? నే నెవరని చెప్పాలి?

“నేను బస్తీ నుండి పల్లెకు వచ్చాను.” అన్నాను.

“ఇక్కడి కెందుకు వచ్చావు?” అంది గొంతుక.

నాలో భయం పోయింది. ఆకారం కనిపించడం లేదే అన్న
అలోచన లోపల ఉన్నా, భీతి మాత్రం లేదు.

“ఆ పల్లె ప్రక్క కాలవగట్టు మీద ఉండగా నీ పాట వినిపిం
చింది. ఆ పాట వింటూ ఇటు వచ్చాను. నీ వెవరు? నాకు కనిపిం
చలేదు?” అని అడిగాను.

బాధగా స్వరం నవ్వి నట్లు తోచింది.

“నాకు కనిపించలేదు?” అన్నాను.

“నే నెప్పటి కనిపించను. ఇంతే” అన్నది.

“అంతే?”

“నేను ఆత్మను. నాకు శరీరం లేదు. నా శరీరాన్ని చాలా కాలం క్రితం వదిలిపెళ్ళాను” అంది.

“అంటే దయ్యానివా?”

“నాకేం తెలుసు? దయ్యాన్నో. భూతాన్నో?”

“చాలా తమాషాగా ఉండే!”

“ఉంటుంది. చదువుకుంటూ సరసాలతో ఆనందంగా తెలియకుండా జరిగిపోయినన్నాళ్ళూ తమాషాగానే ఉంటుంది.”

“నీవు మరోలా అనుకోకు. నేను తెలుసుకోవాలని అడుగుతున్నాను. అసలు నీ వెనక?” అని అడిగాను.

“నేనొక లంబాడీనాన్ని!” అంది.

“ఆ!” అన్నాను-తెలుసుకోవాలని. ఇంకా చెప్పు అంటున్న రీతిలో, తెలుసుకోవాలనే.

“నమ్మకం లేదా?” అంది.

“నాకేమీ పాలుపోవడంలేదు!” అన్నాను.

“అదే హాయి. అలాగే ఉండు”

“అదిసరేగాని, నీవు పాదావు చూడు-ఆ పాట చాలా బావుంది. ఆ పాటలో లంబాడీళ్ళ రాందాసా అంటున్నావే-అతనెవరు? అతనికి నీకూ సంబంధమేమిటి?” అడిగాను.

సమాధానం రాలేదు. కొన్ని క్షణాలు చూచాను.

“నీవు నిరాకారంగా ఉన్నావు. ఏం చేస్తున్నావో, ఎలా ఉన్నావో తెలియడంలేదు. నిన్ను నీ నేమని పిలిచాలో అర్థంకావడం లేదు. నీ పేరేమిటి?” అన్నాను.

“నాకిప్పుడు పేరూ, ఊరూ, ఆకారం లేదు.”

“నీకు ఆకారం ఉన్నప్పటి సంగతి-అన్నట్టు శరీరాన్ని వదిలానన్నావుకదా? ఆ శరీరం ఉన్నప్పుడు ఆ శరీరాన్ని ఏం పేరుతో పిలిచే వారు?” అనడిగాను.

“అదంతా నీ కెందుకు? నీ దారిన నీవు వెళ్ళు,” అంట.

“ఏం, రహస్యమా? పోవీలే! ఆ రాందాసెవరు?”

“నీకు నేనేం చెప్పేదీ? నాకంతా తెలుసు. గతం, జరగబోయే భవిష్యత్తు అంతా తెలుసు. నీ వెవరో, ఎందుకు వచ్చావో కూడా తెలుసు. నీ మనస్సులో ఉన్నది కూడా తెలుసు. జరిగిందీ, జరగబోయేదీ నాకు తెలుస్తుంది.”

“నాకేమీ తెలియదుకదా! పోనీ నే నెవరో చెప్పు?”

“నువ్వొక రచయితవు. ఇప్పటివరకూ నీకు ఆ పాట మీద ఆభిప్రాయం తప్ప మరొకటి లేదు. నేను ఎలాగూ నీకు జరిగినదంతా చెప్తాను. దాన్ని నీవు పుస్తకంగా రాస్తావు. చూచావా? నీకింతవరకూ ఆ ఆభిప్రాయం లేదు. కానీ, అంతా విన్నాక నీకా ఆభిప్రాయం కలుగుతుంది.”

“అలాంటప్పుడు ఎందుకు చెప్పవు?”

“సరే, విను! నీకు చెప్పడంలో, నేను పట్టకముందు జరిగినవి కూడా చెప్పగలను. నేనక్కడ లేకపోయినా జరిగినవి నాకు తెలుస్తాయని మరచిపోకు. నా వెనుక జరిగింది కూడా నాకు తెలుసు. అంటే నేను శరీరంతో ఉన్నప్పుడు కాదు. శరీరం వదలాక సంగతన్నమాట- అంతా తెలుసుననడం. ఇక్కడ కూర్చుంటే ఇంకా కొంత సేపటికీ మంచు పడుతుంది. ఆ మంచు నన్నేం చేయదు. కానీ నీకు జబ్బు చేస్తుంది. శరీరమున్నంత కాలం నిస్సృక్షా, నిశ్శక్తా, గాలికీ, సద్దుకూ ఒకటేమిటి-అన్నిటికీ దడవాలిసిందే. దానితో ఉన్న రోజుల్లో నీవు పదే అవస్థలన్నీ పడ్డాను. లే! అలా వెళ్ళి ఆ చెట్టు క్రింద కూర్చుందాం!” అన్నదామె.

“సరే” నని లేచి వెళ్ళి, ఆ చెట్టు క్రింద కూర్చున్నాను. ఆ తర్వాత ఆమె ఇలా చెప్పింది—

2

ఇప్పుడు నీవు దిగిన గ్రామం విషయమే. ఎన్నేళ్ళయిందో తెలియదు.

కారణం కాలం కాయానికి సరిబడించింది. నాకు నిన్న జరిగినట్లుగా భావన.

ఆ గ్రామంలో చాతుర్వర్ణాలవారూ ఉన్నారు. పంచములు గూడా గట్టుప్రక్క యిళ్ళు వేసుకోసుందేవారు, ఆ గ్రామానికి సంబంధించిన మాలవాడన్నమాట.

నీవనే హిందూమతం నిర్వహిస్తావని ఆ మాలవాడు కారణం, ఆ మాలవాడిని గురించి గతం విషయాలు నీకు తర్వాత ఉపకరిస్తాయి, విను.

పై నాలుగు వర్ణాల్లో ఏ వర్ణానికి సంబంధించిన వాడైనా నీచుడు, వికృష్టుడు, దుర్మతి అయినవాడు పంచములలోనికి రావలసిందే! ఈ పంచములని కులంగాదు. దిగజారిపోయిన ఆ హిందూ సంస్థలోని నాలుగు స్థంభాల్లోని యిటుకల ప్రోవే పంచముల వాడ, తెలుసుకో.

అది ఎప్పుడో.. ఈ సమాజం వికాసం చెంది, సంస్కృతిని మరచి, జాతిని మరచి విధిన్న దృక్పథాలలో, అక్షునాతనాన్ని సాధించాలని, స్వార్థంతో బయలుదేరి, క్షౌత్త నిబంధనలను పీర్చరచించి అనాడు ఆ పంచమవర్గం విజృంభించింది. “మీ నాలుగు స్థంభాల్లో నాకూ స్థానం కావాలి. నేనూ మీ లోనికి రావాలి” అని పోరాటం సాగించింది. ఆ పోరాట ఫలితమే జాతిభేదాల విజృంభణం. ఆ విధంగా విజృంభించి పీరవిహారం చేసింది! అడుగునున్నవారికి అదను తెలుసుకుని పరాయి మతాలు తావు నిచ్చి, విద్యనీచ్చి, ఉద్యోగాలనీచ్చి తమ మతంలోకి కలపకున్నాయి. హిందూమతం అడుగున పారిపోయినప్పుడు అల్లాడిపోయిన పంచమజాతి పరాయి మతాల్లో చేరి, ఏదో బావురోవాలని ఇహానికి, పరానికి చెడిపోయింది. పీరంతా తల్లిపాదా త్రాగుతూ తల్లి రొమ్ము గుద్దే తీరుకు దిగజారిపోయారు. అలా వారు తయారు కావడానికి నీ మతంలోని అగ్రవర్గం చేసిన దుండగం.

నీ పురాణాలలో లేని అహం వర్ణం వెల్లీతలలు వేయడం, ఆ తర్వాత వారిని సంస్కరించడం వలన జరిగిన కీదడి. లేకుంటే హైందవ మతంలో కులానికి గణన ఉన్నదా? వసిష్టుడు శిష్యుడై ఆరుంధతిని చేసుకుంటే దశరథుడు పురోహితం మాన్పించలేదేం? తపస్సుతో బ్రహ్మత్వం సంపాదించిన శత్రుయుడు - మూడవ వర్గంలోనివాడైన విశ్వమిత్రుడు బ్రహ్మరిషియ్యాడేం? మచ్చగంధిని యోజనగంధిగా

మార్చి రంకు చేసుకున్న సంతానం రాణకెక్కి వేదవేదాంగాలను
ఎలా సంస్కరించగలిగింది? అందుకే—

“చాతుర్వర్ణ్యం మయా స్పష్టం

గుణకర్మ విభాగళః

తస్య కర్తర మపిమాం

నిర్ణయార్తార మవ్యయమ్ ”

అన్నాడు భగవద్గీతకారుడు. “గుణాలవలన కులాల నేర్పర
చాను. వాటిని అంటి అంటనట్టు. వికారం లేకుండా వాటికి విలువ
నీయను. అందువల్ల నేను భాద్యత వహించడంలేదు. కర్తృత్వాన్ని
ఆపాదించుకోను” అని. అందువల్ల మధ్యవారు చేసే సంస్కారాల
వల్ల, బుద్ధినిబట్టి, కర్మనుబట్టి వృత్తిబట్టి యేర్పరచిన కులం, జాతి
కంటకట్టి నాటకమాడారు నీ వాళ్ళు. అందువల్ల మొదటికే మోసం
వచ్చింది. శృంగులాలు తెంచుకొని విజృంభించాలని ప్రయత్నిస్తుంది
స్వార్థం! నాదీ, నాకూ, నే నెక్కువ అని ఉన్న ఏ జాతిలోనైనా దే నా
పకువు. పకువుకూడా తన జాతిలో భేదాల నేర్పరచలేదు. అంతకన్న
తక్కువ మాట నాకు రాదు. బహుశా సాహిత్యం లేదు. పంచముడవి
వాడతారు. అంతకన్న దిగజారిపోయిన వాణ్ని వారితో పోల్చడం అన
మంజనం. మానవజాతి మనుగడ కేర్పరచుకున్న వృత్తులు, కులాలు
జాతి కంటకట్టి జాతర చేసుకొంటున్నారు. నేనీ స్థితికి వచ్చాక తెలుసు
కొంటున్నాను - మనస్సికి కులం లేదు- గుణం ప్రధానం !

అసలు హిందూమతం మతం కాదు. సమగ్రమైన మానవ సం
స్కృతీ ధర్మం. అది చావదు. చావకపోవడానికి కారణం అది
పుట్టిందికాదు. పుట్టుకలేని దానికి చావేమిటి? ఎన్నో మతాలూ, ఎందరో
సంస్కారులూ రావచ్చు, పోవచ్చు. అవన్నీ క్రొత్తగా హైందవంలో
లేనిదానిని చెప్పలేవు. అందుకే హైందవం మానవుల మతం.
లోకంలో ఈ గోళంలో ఏ చిక్కున మానవుడై జన్మించినా వాడు
హిందువే! కారణం వాని మానవత్వమే. ఎందరో పుడతారు, ఎందరో
చస్తారు. అందరూ హిందూమతంలోని ధర్మాల నాచరించాలిందే
గాని, మరో మతంలోని ధర్మంగాదు. ఎందువల్లనంటే హైందవంలో
చెప్పనిది క్రొత్తదేమీ లేదు కనక. ఏ కోవకు, ఏ మార్గానికి చెందిన

వాడై నా వాడు హిందువే. ఈ మతం ఎప్పుడూ సన్నగిల్లదు. వెళ్ళి
తలలు వేసిన స్వాక్ష్మపక్షుల కార్యాల వలన సంకుచితం ఏర్పడింది—

అః! అంతవరకు చాలు. అంతకన్న పైకి వెళ్ళటం కూడా
అంత మంచిదికాదు. అలాటి హిందూజాతిలో వేరుపర్చబడిన జాతిలో—
అంటే అర్హతలవారి నిర్ణయరీత్యానే సుమా!—

మాలవాడలో రంగదాసరి అనే రామభక్తు పుండేవాడు. ఈ
దాసర్లు, ఈ జంగాలు వీరంతా జనంలో పాపాని : స్కారం లేని
కార్యాలు చేయండని ప్రోద్బలపరిచే ప్రచారకులు. వీరే అన్యమతాల్లో
పాదరీలని, మహమ్మదులు. అబ్రాహం, అల్లీయులుగా ఉన్నారు. ఈ
దాసర్లు హిందూమతాన్ని, ధర్మాన్ని నాలుగు చూలలా ప్రచారంచేస్తూ
నిష్కాములై సంఘంలో పేలుబంటులై, సంఘంలో ఉంటూ,
సంఘం పెట్టినది తింటూ, సంఘసేవా సమాజ సేవతో బ్రతికేవారు.
అలాటి వారిలోనే మాలవాసరియైన రంగదాసుపుండేవాడు. ఆయన భార్య
రామదాసును కని మరణించింది. ఆమె పోయాక తన తంబురాలా,
భజన చెక్కల్లా. రాగి చెంబులా, హైందవ ధర్మాలా ఒదలకుండా
కాపాడాడు, రంగదాసు రామదాసును.

అలా వెంట పెట్టుకొని గ్రామ వివాదాన్ని తిరిగి బిన్నమెత్తి
తన గుడిశకు చేరేవాడు.

అతని ఆస్తి ఆ గుడిశమాత్రమే, అది స్థిరాస్థి. చరాస్థి చెంబు,
భజన పలకలు, తంబురాలి

ఆరు వత్సరా లలా జరిగిపోయింది. ఆ తర్వాత ఒకనాడు రంగ
దాసు రామదాసును ఒంటరిగా చేసి వెళ్ళిపోయినాడు. తన రాముని
వెదుక్కొంటూ.

రామదాసు ఒంటరివాడయ్యాడు. దిక్కులేదు. ఆ దిక్కులేవి
స్థితిలో ఊరివారే రంగదాసు దహన కార్యక్రమాలన్నీ చూడారు. ఆ
తర్వాత రామదాసును ఐదు సంవత్సరాలు గొడ్డకాపరిగా పెట్టుకొని
వేళకింత పారవేసి బ్రతికించారు. ఈ ఐదు సంవత్సరాల్లోనూ చోళా
రాత్రుళ్ళు ఏదో చదువుమీద జిజ్ఞాసతో గొడ్డసావిట్లో దీపం పెట్టుకొని
వచ్చిరాని అక్షరాలు రాస్తూ, చదువుతూ గడిపాడు.

ఆ తర్వాత దానిని వదిలివేశాడు. దానికి కారణం—సేవు

విడిదున్న యింటి కామందు మహాపండితుడు. వేదవేదాంగాలు జీర్ణించు
కున్న మహానుభావుడు. రామదాసు చేసేసనీ, కార్యక్రమం ఆయన
ఆలించి, రంగదాసుమీది దయతో అతని బిడ్డకు చదువు చెప్పాలని
రోజూ రాత్రిళ్ళు ఒక గంట తన గొడ్ల సావిత్లో చెప్పేవాడు - ఆ
చదువులో రామదాసు చురుకుదనం తెలుసుకొని నీవు నా కులంలో
పుట్టివుంటే “నా” అనుకుండే వాడినన్నట్లు. దానికి తగినట్లు రామదాసు
గొంతు చాలా శ్రావ్యంగా, గంభీరంగా ఉండేది. ఆ గొంతుకు ఈ
గ్రామం, ఈ గ్రామశివార్లు దాసోహమన్నాయి. అతడలా ఆయన
పంచ రోజూ చదువుకుంటూ తండ్రి తంబురా, తండ్రి భజనచెక్కలు!
ఆ రాగిచెంబూ పట్టుకొని హరినామ సంకీర్తనం చేస్తూ గడుపు
తున్నాడు.

ఒకనాడు చదువుకోసం పంతులుగారింటికి వెళ్ళగానే అయ్య
గారిని ముందు బెట్టుకొని అలోమని ఏడ్వడం మొదలు పెట్టారు.
అతడు దొడ్డి వాకిలినుండి తలవాకిటికి రాగానే అంతా అతన్ని
చూచారు. ఐనా ఆ క్షణంలో వారికి అంటరానితనం గుర్తుకు రాలేదు.
రామదాసు అంటరానివాడు. ఐనా మాలదాసరి కాబట్టి గుమ్మాల్లో
బిచ్చానికి రావచ్చు. దానికి తగినట్లుగా మాలగానీ, మరో జాతిగావి
దనం సంపాదిస్తే ఎలా కులం మరుగున పడిపోతుందో, మించిన
విచారంలోనూ అలాగే తారమ్యాలు మరచిపోతారు. ఆ క్షణం
అక్కడ ఆదే జరిగింది. రామదాసు అయ్యవారిని తలచి ఏడ్చాడు.
అందరిలోనూ ఆయన పాదాలంటి శోకించాడు. ఎవ్వరూ కాచనలేదు.
నిరాశగా వెనుదిగిరి వెళ్ళిపోతుంటే పంతులుగారి బిడ్డ రామదాసు
ముందుకు వచ్చి, “రాముడూ! నాన్నగారు దహనమయ్యేంతవరకూ
నిన్ను తన వెంట స్మశానందాకా ఉండమన్నారా!” అన్నాడు.

దానితో రామదాసులోని విచారాని కంతులేదు, ఆ మాట విని
అలాగే పూలిపోయాడు.

“ఏమిటిది? ఆయన దయ.... ఆయన అతీతుడు. అలాంటి
మహానుభావుడితో కొన్నాళ్ళు పాదాలు తాకి సేవచేసే భాగ్యం కలిగిం
చాడు. ఇదెవ్వరికీ లేని భాగ్యం” అంటూ బోరున యేడ్చాడు, ఆ
రేయంతా అక్కడే ఉండి. మరునాటి ఉదయానికంతా దహన కార్య

క్రమాలన్నీ డబ్బిగిశాయి. అప్పటివరకూ రామదాసు వెంటనంటే ఉన్నాడు. ఆ తర్వాత యింటికి రాగానే అయ్యవారి కొమారుడు మూడు తాటాకు పుస్తకాలు రామదాసుకిచ్చాడు. అవి అయ్యవారు రామదాసు కీయమన్నారట. ఒకటి రామాయణం. రెండవది భారతం, మూడవది భాగవతం.

అనాటి కీ ఊళ్ళుగని, ఈ గ్రామాలుగని. ఇంతగా స్వార్థ భూయష్టం కాలేదు. కులమతాలున్నా, ఇంతగా కొట్టుకొని చావలేదు. ఒకరిమీద ఒకరికి ద్వేషాలు లేవు. అందువల్లనే రాందాసు అనాడు అలా నిలిచి, కొంచెం చదువూ సంస్కారం అందుకోగలిగాడు— మనిషిగా బ్రతకగలిగాడు.

అనాటి రామదాసు మంచి వయసులో ఉన్నాడు. ఒక్కడ నీకో విషయం చెప్పాలి—

అనాటికి ఏదై అరవై సంవత్సరాలనాడు-లంబాడీలనే ఒక తెగ తెలుగునాట అక్కడక్కడ తావరాలు ఏర్పరుచుకొంది. అప్పటి వరకూ ఆ తండాలుకు ఒక శాశ్వతమైన తావరంలో ఉండాలనిగాని, నివాసాలు కావాలనిగానీ ఉండేదికాదు. వారంతా సంచారులే! సంసారాలు కొన్ని కలిసి తండాగా ఉండి. ఆ తండాకు ఒక నాయకుడు, ఒక గురువూ ఉండి సంవారం చేస్తుంటాయి. వాటికి వారివారి ఆచారాలు ఉన్నాయి. మొత్తానికి ఏ మార్పు కావాలన్నా తండా నాయకుడూ, ఆ గురువూ కలిసి ఏర్పాట్లు చేస్తారు.

అలాటి తండాలు ఆంధ్రదేశ ప్రాంతంలో చాలాచోట్ల, సదీ తీరాలలో తావరా లేర్పరుచుకున్నాయి.

వాటికి వృత్తంటూ మరొకటిలేదు. అన్నీ చేయగలరు. ఎక్కువగా కూలిపనులు వారి ఆచారం. మోసం, దగా, కుట్ర ఎరుగని జాతి. చాలా అమాయకులుండేవాళ్ళు. వారికి బుద్ధితో అవసరంలేదు. శారీరకమే. పంట రోజుల్లో, తెలుగు రైతులకు తోడుగా సాయపడి వారిచ్చిన గింజలను అందుకొని, వారు చూపిన తావరాల్లో ఉంటూ, ఆ తర్వాత ఎక్కడికో తిరిగి తండా, తండాగా వెళ్ళిపోయేది.

వాటిల్లోనే కొన్ని తండాలు కొన్ని కొన్ని ప్రదేశాలలో తావరం ఏర్పరచుకొని కదలకుండా నిలిచిపోయాయి.

అలా స్థిరనివాసం ఏర్పరచుకొన్న తండా ఒకటి ఇదిగో మనం కూర్చున్న ఈ తావరంలో ఉండేది. ఇది ఎవరికీ సంబంధించిన నేలగాదు. ప్రకృతి దేవతది. వదిలివేసిన నేల. అందులోనే తండా వారు ఇళ్ళు కట్టుకొని నిలిచిపోయారు.

ఈ కొండ క్రిందనే అదిగో, ఆ ఎదురుగావున్న జాగలో కొంతభూమిని సాగుచేసుకొంది. కల్మషరహితులైన పైతులు ఆనాడు కాదనలేదు. ఏమీ అనలేదు, ఆనాడు సిప్పు, నీరు, గాలి. ఆకాశం. భూమి అన్నీ ఒకరివిగావు-అందరివీ అన్న ధర్మంలో నడచింది. ఈనాడు మీరు అన్నింటికీ వెలగట్టి కొనుక్కుంటున్నారు. చాకిరికి తావులేదు. ధనానికి కాసులకు వున్న విలువ మీరు మరొక దానికీయరు. ఆ రోజుల్లో వారికి సొమ్మంటే తెలియదు. అనలు సొమ్ముతో పనిలేదు కూడాను.

అలా జరిగిపోతున్న రోజుల్లో ఎలా వచ్చిందో చెప్పింది పొరుపు-గ్రామం వారికి, తండావారికిన్నీ. ఆ పొరుపు పెరిగిపోయి, గ్రామంవారు తండావాటికి వసులు చెప్పడం మానివేశారు. తండా వారిలోనూ గరుకుతనం పెచ్చరిల్లి వారు పనిచూపుతుండబట్టే బ్రతుకు తున్నామా; లేకపోతే బ్రతకలేమా? ఎలా బ్రతకలేమో అదీ చూద్దాం-అనుకున్నారు. ఇది తెలిసిన గ్రామపెద్దల అహానికి దెబ్బతగిలి. వారు మరీ రెచ్చిపోయి పనిపాటా పూర్తిగా మాని లంబాడీలంటే ఒక చూస్తూ కలిగి, కనిపిస్తే కొట్టుకోవాలన్న తరహాకు దిగజారిపోయారు. ఈ స్వర్థ వారినీ పీరినీ పశువులను చేపివేసింది. గ్రామం తండామీద కత్తికట్టింది. లంబాడీల్లోనూ అభిమానం పెరిగిపోయింది. దానితో యిటు సుగాలీల తండా-అంటే లంబాడీలే-మరో పల్లెలకు వెళ్ళి పనులు చేసుకొని ఈ తావరంలో తలదాచుకుండేవారు.

రామదాసు వయసులో ఉన్నాడన్నానుకదా! అతడు ఉదయం ఏ వేళప్పుడు లేచేవాడో తెలియదు. భజన చెక్కలూ, తంబురా పట్టుకొని నెత్తిన ఆ రాగిచెంబు పెట్టుకొని మధ్యాహ్నానికి ఈ పరగణా నంతా తిరిగేవాడు. పరగణా అంటే శివార్లు రెండు పల్లెలగుండు

మైయకు ఒక చిన్న పల్లె, ఒక చిన్న గ్రామం ఉండేదికదా! అంతా తిరిగి నడినెత్తికి సూర్యుడు చేరేప్పటికి గ్రామానికిచేరి అతని గుడిశలో ఉండేవాడు. ఇదీ అతని నిత్య కార్యక్రమం.

అతనికి పోయలతో, పొద్దులతో ప్రమేయం లేదు. అన్ని ఊళ్ళూ తిరిగేవాడు. అందరి గుమ్మాల్లో నిలచేవాడు. అతడు రాగ ద్వేషాల కతీతుడు, అతడు కులమతాల కతీతుడు. అందుకే రామదాసు అతీతుడు, మహాభక్తుడు.

గ్రామం ఉడికిపోతూంది తగాదాలతో. ఆ విషయం ఆ భగవద్భక్తునికి తెలియదు. తెలుసుకోవలసిన అవసరమేమిటి? తంబూరా మీటుతూ, భజన చెక్కలతో తాళం వేస్తూ తోమిన రాగిచెంబు ఎండ బడి మెరుస్తుండగా వస్తున్నాడు. ఉదయం మొదలు ఆ వేళవరకూ అతని గానమాధుర్యాన్ని, రామనామాన్ని గ్రామగ్రామాల కందించి, అతడు పొలిమేరలో ఉండగా అతని గొంతు నడి బొడ్డులో వున్న రామాలయం తలుపులకు తగిలి చోసికి వెళ్ళేది—

అతను పాడే ఆ పాట దూరాన కొండకు తగిలి, తిరిగి ఊళ్ళోకి వచ్చేది. కానీ, ఆ రామయ్య తండ్రి వినిపించుకుండేవాడో, లేదో తెలియదు. లేక విని కూడా విననట్టూరుకుండేవాడేమో! అతడా విధంగా గొంతెత్తి ఆరుస్తూ ఉంటే రామునికోసం ఏడుస్తూ వెదుకు తున్న రీతిగా ఉండేది. అతడలా పాడుతూ గ్రామంలోని కడుగుపెట్ట గానె—

గ్రామ పెద్ద నిలబడి ఉన్నాడు. రామదాసు నమస్కరించి, “అయ్యా! యిక్కడ నిలుచున్నారే?” అని అడిగాడు. గ్రామ పెద్ద అక్కడ కెప్పుడూ రాడు. అది గ్రామానికి, మాలవాడకూ మధ్య దారి. ఇటు వెళితే మాలవాడకు, అటు వెళితే గ్రామంలోనికి వెళ్ళుతుంది. మాలవాడ కావల, గ్రామాని కీవలగా రామదాసు గుడిశ చెట్టు క్రింద ఉంటుంది. దాని కానుకొని యిళ్ళుండేవి గాదు. కాలవకు వెళ్లేవాళ్ళ ఆ యింటి ముందుగా వెళ్ళాలి. గుడిశ వెనుకగా మాలవాడ వాళ్ళు ఆవలి దిగువుకు వెళ్ళి రేవుకు వెళ్ళాలి. సరిగ్గా చెరువుగట్టు మీదుం టుందాతని గుడిశ. అక్కడికి ఏదో పనిమీద వచ్చేవారు తప్ప మరొ కిరు నిలువరు. గ్రామపెద్ద నిలచివుండడం చూచి అడిగాడు రామదాసు.

“నీకోసమే రాందానూ! నీగొంతువివివచ్చాను” అన్నాడాయన.

“అయ్యో! ఎంతమాట! కాకిచేత కబురుచేస్తే రెండు కట్టు కొని రాకపోయానా?” అన్నాడు.

“అదిసరేగాని, దానికేం! నీవిప్పుడు ఎక్కడనుండి వస్తున్నావ్?” అని అడిగాడు గ్రామపెద్ద.

“ఏముంది బాబూ! రోజూ తిరిగేదేకదా? అట్లా వార్లన్నీ తిరిగి వస్తున్నా” అన్నాడు రామదాసు.

“కొండ క్రిందిక్కుడా వెళ్ళావా?”

“వెళ్ళాను బాబూ! ఇప్పటివరకూ అక్కడే ఉన్నాను. ఏమిటో పిచ్చి తండ్రులు! వాళ్లది మన బాపా, మన దేవుడూ కాకపోయినా ఒక పళాన వదలరు. పాడూ పాడూ అని ఒకే పట్టున పిలివేస్తారు. వాళ్ళ కేదన్నా చెప్పమంటారా?” అని అడిగాడు రామదాసు.

“చెప్పడం పాడూనూ! యింక నీవా కొండక్రిందికు వెళ్ళ కూడదు, వాళ్ళతో మాటలాడకూడదు, వాళ్ళకూ, మనకూ తగాదా వచ్చింది. అటు ఈగ యిటు వాలకూడదు. తెలిసిందా?....”

“బాబూ!” అన్నాడు రామదాసు బాధగా.

“అంతే! ఎక్కడినుంచో వచ్చి మన మోచేతిక్రింద నీళ్ళు త్రాగి బ్రతికే తొత్తుగడ్డలు మనమాట నెడిరిస్తారా?”

“బాబయ్యా! ఆలోచించండి. సన్నాసులు, వాళ్ళపీద కత్తి కట్టాలా తమలాంటి గొప్పవారు! ఏమిటో బాబూ! అంతా ఎక్కడ నుండో వచ్చిన వాళ్ళమే కదా? వాళ్ళు కాస్త వెనక వచ్చారు, మనం కాస్త ముందు వచ్చాం.”

“నీ వేదాంతాలు నా దగ్గర కాదు, గ్రామానిక్కట్టుబడి ఉండాలి. జాగ్రత్త! ఆ తర్వాత అనుకొని లాభం లేదు.”

“ఏమిటో బాబూ! ముష్టివాణ్ణి. నాకెందుట చెప్పండి ఈ తగాదాలూ, ఈ కత్తులు కట్టడాలు! నాదిగిళ్ళు అడుక్కుందే ముష్టి వాణ్ణిగదా?”

“అంటే నా మాట కూడా కాదని వెళతానంటావా?”

“అయ్యో, ఎంత మాట! అలా ఎలాగనగలను? కాస్త ఆలోచించండి, ఊరు పెద్దలు! దకిద్రులమీద దండు తీయడం మంచిదా?

“మీ హోదా, మీ తాహతూ ఎక్కడా? వాళ్ళు ఎక్కడా? అదిక్కు
తింటూ కొండ క్రింద బ్రతికే నన్నకారు మీద తమరు సవాలు
చేయాలా?” అన్నాడు రామదాసు చాలా నమ్రతగా, బ్రతిమాలతూ,
నవ్వుజెప్ప చూస్తూ. ఆసలు గ్రామాల్లో తగాయదాలు రానేకూడదు.
వచ్చాయా వాటికి ఇంత అంత అన్నది లేదు. వారికి దయ కలిగినా,
దాష్ట్యం కలిగినా పట్ట పగ్గాలుండవు.

“రాందానూ! నేనిన్ని మాటల మనిషినిగాను, ఆలోచించుకో,
ఆ తర్వాత నీ యిష్టం!” అన్నాడు గ్రామ పెద్ద.

“ఎందుకు బాబూ! నన్ను పదితెయ్యండి. ముష్టిముండావాణ్ణి.”

“అదేం కుదరదు.”

“కాస్త పెద్ద మనసుతో ఆలోచించండి బాబూ! మీకు చెప్పి
గలిగిన వాడిని కాదు. నాలా అకుక్కుతినేవాడు వెళ్ళినా జరిగిన ఒకచే
కదా! వాడేమున్నది! అంతేకాదు, వాళ్ళను కాస్త దయ చూడండి!”
అన్నాడు రామదాసు.

“రాందానూ! నేనిన్ని మాటల మనిషిని గాదు! ఆలోచించుకో
వలసింది నువ్వు. జాగ్రత్త!” అని చరచరా వెళ్ళిపోయాడు. గ్రామ
పెద్ద, రామదాసు విచారంగా రామ సుకీర్తన చేస్తూ తన గుడిసె
లోనికి వెళ్ళి చెంబు దించి, తంబురా నక్కడ పెట్టి భజన చెక్కిన
ప్రక్కనుంచి గ్రామాన్ని గూర్చి, ఉరుగుగూర్చి ఆలోచించింది
మొదలుపెట్టాడు.

“ఏమిటీ మన ష్యూలా, వాళ్ళ అవేశాలున్నూ! వాళ్ళేదో అన్నా
రని వీళ్ళు యింత తిరుగుబాటుగా కత్తికడితే, ఆ చిన్నవాళ్ళేమిష్టిటూ!
పాపం లంబాడీలు-వాళ్ళకు చూట్లాడ్డం కూడా రావే, రామయ్య తండ్రి!
నీ దయ! ఎలా రక్షించుకుంటావో! ఏమో బాబూ! వీళ్ళకు మంచి
బుద్ధులు రేర్పించరాదా! నీ లోకాన్ని యిలా నానా హింసలపాలచేస్తే
నీ కొరిగే ఏమిటి రామయ్య తండ్రి!” అంటూ తెచ్చిన గింజలు వండికో
డానికి వెళ్ళాడు.

ఆ మరునాడు కూడా ఉదయం లేచి చూమాలగా శివార్లన్నీ
తిరిగి వచ్చాడు.

గ్రామంలోని కొందరు కాలవకు వెళుతూ వచ్చి అడిగారు....

“ఏం, రాందాసూ! గ్రామ పెద్ద చెప్పిన మాటకూడా కాతరు సేయనికాడికి వచ్చావన్నమాట!” అన్నారు.

“అదేమిటి బాబూ! ముష్టిముండా వాణ్ణి. నేను లెక్కనేయడ మేమిటి, దొరవారంతవారిని!” అన్నాడు.

“అ, అదేలే! బాగా ఆలోచించుకొని బ్రతుకు!” అన్నారు.

“చిత్తం బాబులూ! మీ అందరి దయసేవ బ్రతికేవాణ్ణి.” అన్నాడు రామదాసు చాలా సమ్రతగా.

“అది మాటల్లోనే కనిపిస్తుంది గాని, చేతల్లో మామూలుగా వుండి,” అని వ్యంగ్యంగా మాట్లాడి వెళ్ళిపోయారు.

రామదాసు కొ విషయాలు తెలియవు. అతడు మామూలుగానే ఉన్నాడు. ప్రొద్దుపోయింది. దీపం వెలిగించి, భాగవతం తీసుకొని ఏదో చదువుతూ చాలాసేపు మేల్కొని, ఆ తర్వాత నిదురపోయాడు. అర్ధరాత్రయ్యింది. ఊళ్ళో ఏ సందడి లేదు. అవి చీకటి రోజులు. పంటంతా ఇళ్ళకు చేరింది. పురులు నిండగా, దండిగా ఉన్నాయి. ఊరంతా వాములు పేర్చారు. చీకటి అన్నింటినీ సక్రమంగా అక్రమించుకొంది. ఎవరో రామదాసు గుడిశకు నిప్పుపెట్టి పాకిపోయారు. పోతూ, తడికను తాడుతో బిగించారు.

ఆ విషయం, లోనున్న రామదాసుకు తెలియదు. అటు మాల వాడనుండి, ఇటు గ్రామంనుండి అంతా పోగయ్యారు. ఆ వెలుగుకు లోనున్న రామదాసు వెలుపలికి రావాలని గుడిశ తలుపు తీయబోయాడు. అది రాలేదు, అలా మండిపోతున్నా చిరునవ్వు నవ్వి, ‘రామయ్య! అండ్రీ! నీ దయ! నీవు సర్వ రక్షకుడివి,’ అంటూ నమస్కరించాడు. రెండు కనులు మూసుకుని అలాగే నిలిచిపోయాడు. అంతలో వెలుపలనుండి, ఎవరో తలుపును బలంగా తన్ని ‘రాందాసూ! రాందాసూ!’ అన్నారు. పిలుపుకు కనులు తెరచి, అయ్యవారిచ్చిన తాటాకు గ్రంథాలు తీసుకొని బయలుదేరాడు వెలుపలికి. లోనికి వచ్చినవాడు తంబురా, భజనచెక్కలు, చెంబూ వెలుపలకు పారవేసి అతడు తిరిగి లోనికి వెళ్ళబోతుండగా, రాందాసు అతడి చేయి పట్టుకొని ఆపాడు. అతడు- “ఏంది రాందాసూ!” అన్నాడు. అంతలో నడికొప్పు గప్పున కూలింది. “ఏంలేదు నాయనా! ఇంకా ఎందుకూ లోపలికి?” అన్నాడు.

ఆ వెలుగులో అతడు రామదాసు ముఖంలోకి చూశాడు. ఆ ముఖ లో
 ఏ విధమైన విచారమూ లేదు. ప్రసన్నత! ఆ ప్రసన్నతను చూచి
 రామదాసుకు నమస్కరించాలనిపించిందాతనికి. కానీ అతడు అగ్ర
 వర్ణస్తుడు. చప్పున అలా నమస్కరించలేకపోయి ఉరుకున్నాడు.
 పొగైనవారు చెడువులో నీటిని పోస్తున్నారు. గుడిసెంత సేపు
 కాలుంది? కాలి ఆకిపోయింది. జగం వెళ్ళిపోతున్నారు. వాటిలో 'ముష్టి
 ముండా'కొడుకు, పొయ్యి సరిగా అర్పలేదేమో! అన్నావొకడు.

“నిప్పు బయటనుండే పడింది. తడిక బిగించి మరీ నిప్పు
 పెట్టారు.”

“పాపం అడుక్కుండే వాడి గుడిశకు నిప్పు పెట్టారు చూడు.”
 అన్నాడు మరోవ్యక్తి.

రామదాసును వెలికి లాగినతడు యింకా అక్కడే ఉండి,
 “రాందాసూ! నీకు విరోధులెవరబ్బా?” అన్నాడు.

“విరోధమేముంది నాయన! గత జన్మాల్లో ఎవరిళ్ళు తగల
 బెట్టానో. ఈ జన్మలో నా గుడిశ తగలబెట్టాడు దేవుడు. ఇదంతా
 ఋణానుబంధం-తీరిపోయింది. లేకపోతే ఇన్నాళ్ళూ లేనిది ఈనాడు
 తగలబడడమేమిటి?”

“నీదంతా వేదాంతం రాందాసూ!”

“అదై నా పూర్తిగా రాదు. నాకేం తెలుసు. వేదాంతం మాత్రం?
 అంతా రామయ్య తండ్రి దయ!”

“ఆయన దయకేంగాని, ఇప్పుడెక్కడుంటావు?”

చిరునవ్వు నవ్వి, “పిచ్చితండ్రి! ఇన్నికోట్ల జీవరాసులకు తాను
 కల్పించిన నా రామచంద్రుడు నాకు చోటు లేకుండా చేస్తాడా?”

“ఓహోహే!” అన్నాడు ఆ వ్యక్తి ఎబ్బెట్టుగా.

“అంతే బాబూ! చూడు-మళ్ళీ ఏర్పరచుకోగలిగినంతవరకే
 తగులబడిపోయాయి. ఇదిగో! ఈ మహాగ్రంథాలు ఏర్పడ్డానికి నా
 తరమా? నా తరతరాలవారి తరమా? అయ్యగారు యిచ్చారు కాబట్టి
 గాని. లేకుంటే నా జన్మలో చూడగలనా? అదిగో! ఆ తంజురా,
 భజన చెక్కలూ, రాగిచెంబూ. చూడు, ఎలా వెలికివచ్చి నిలిచాయో

అవన్నీ నావల్లగానివి. వెలికి వచ్చాయి. అనుకుంటాం గని అంతా ఆయన దయ. ఆయన చివ్విలాసం!”

“ఏమో నీదంతా ఒక గోలగాని, ఇప్పుడుండే తావేదా అని,” అడిగాడు వ్యక్తి.

“ఏ చెట్టు నీడనో ఉంటానయ్యా, నాకేమిటి?” అన్నాడు రామ దాసు నిశ్చితంగా.

“ఈ చలిలోనా?” అన్నాడు.

“చలేమిటి? అది సరేగాని, పొద్దుపోయింది, మంట ఆరిందో లేదో చూచివెళ్ళు బాబూ!” అన్నాడు రామదాసు.

“ఆరితే ఆరుద్ది, లేకపోతే తగలదనీ, పీకెందుకు? నీ గుడిశ నీకు కాకుండా చేసిన ఈ గ్రామం ఉంటేయేం, ఊడితేయేం?”

“బాబ్బాబు! అట్లా చెప్పుడూ అనుకోకూడదు, నా గుడిసెంత? నేనెంత? గ్రామం బావుంటే మళ్ళీ గుడిశ వేసిపెడతారు, వేసుకోవచ్చు. మనకు కష్టం కలిగిందని గ్రామాన్ని నష్టపరుస్తామా? సరే నువ్వు వెళ్ళు బాబూ! నేను మిగిలిందేమేనా ఉంటే ఆర్పి వెళ్తాను” అన్నాడు రామదాసు.

“అదినరే, రాత్రికి తావేదా? ఎందుగాని రాందాసూ, రా! మా పంచలో ఈ రాత్రికుండు, రేపు సంగతి రేపు చూస్తాను” అన్నాడు వ్యక్తి.

“అలాగే వస్తారే, పో బాబూ! - నిప్పుంతా పూర్తిగా ఆర్పి,” అన్నాడు రామదాసు.

ఆ ప్రక్కనే చాటుగా ఉన్నవ్యక్తి గబాదాన ముందుకు వచ్చి-

“రాందాసన్నా!” అన్నాడు పర్తగా ఏడుస్తూ కాళ్ళమీద పడుతూ.

“ఏఏఏటి నాయనా?” అన్నాడు.

ప్రక్కనున్న వ్యక్తి, “ఓరి నవ్వా! సావుకారి పాలెగడివి. ఏడిరో ఏడుస్తావ్” అన్నాడు.

ఆ పేద్రే అతడు అటూ ఇటూ చూసి, “ఓరన్నా! నువ్వు యీణ్ణి మీ యంటికి తీసుకు పోమా. ఊరిపెద్ద చేయించినాడా నాయనా! ఈ సేతులమీదగా నిప్పెట్టినా తండ్రీ! ఇండాకటనించి

యింటన్నా. పల్లెత్తు మాటనకపోయె రాందాసు. ఇంత మంచోడి గుడి
శకు నిప్పెట్టి. ఎంత పాపంచేసినానా బాబూ!” అన్నాడు.

ప్రక్కనున్న వ్యక్తి గబాబున వాడి గొంతు పట్టుకున్నాడు.
రాందాసు అడ్డుపడి తల నాడించాడు ఊరుకోమని.

“ఏఁవిఁటి రాందాసూ, నాయార్ని” అన్నాడు వ్యక్తి.

“తప్పు నాయనా! ఒద్దు, ఒడిలెయ్యి!” అన్నాడు.

పాలెగాడు ఏడుపు గొంతుతోనే. “రాందాసూ! నువ్వు మా
కామందు మాటినలేదంట. నిన్ను గ్రామంలోనుండి ఎల్లకొడతారంట!”
అన్నాడు.

“ఈడి బాబాయి గ్రామమా?” అన్నాడు వ్యక్తి.

“బాబూ! తొందరపడకు. నే ఉండటంవల్ల వాళ్ళకేం కష్టమో!
ముష్టాణ్ణి, ఎక్కడో ఒకచోట ఉంటాను” అన్నాడు రామదాసు.

“రా రాందాసూ! నా పంచలో ఉండువుగాని!” అన్నాడు వ్యక్తి.

“ఒరన్నా! ఊరు ఊరంతా పగవుద్దిరా తండ్రీ! యవ్వారం
నీకు తెలియదంటా, మా కామందు దురుమార్గుడురా. నీకు తెలివని
దేముంది!” అన్నాడు పాలెగాడు.

“ఎందుకులే బాబూ! నా కోసం నీవు పగ కావటం? వెళ్ళు
నాయనా, వెళ్ళు” అన్నాడు రామదాసు.

“రాందాసన్నా! ఎంతన్యాయం చేసినాను? పడుండే పచ్చిగూడు
పకగొట్టినానే!” అన్నాడు పాలెవాడు ఏడుస్తూ దిగులు దిగులుగా....

“నీ తప్పేంలేదు వెళ్ళుబాబూ” అన్నాడు రామదాసు.

ఆ ఇద్దరూ చెరోవంకకు వెళ్ళిపోయారు. ఆ రెండవ వ్యక్తి
ఎంతగానో బ్రతిమాలాడు. రామదాసు రానని చెప్పాడు. ఇంక ఎంతటికీ
ప్రయోజనం లేదని అతడు నిరాశగా వెళ్ళిపోయాడు.

రామదాసు ఆ తెల్లవారేవరకు ఆసిన గుడిశ రాజుకోకుండా నీరు
పోస్తూ, వానివంక చూస్తూ అలాగే కావలి ఉన్నాడు.

తెల్లవారింది. మామూలుగా రామదాసు స్నానంచేసి తిరుమార్గం
నామం లేకపోవడంతో అలోచిస్తూ తగులబడిన చోటంతా వెదుకు
తున్నాడు. రాత్రి కప్పుకూలి పడిపోయినప్పుడదంతా ఎందులో కలి
పిందో, పోసిన నీళ్ళకు ఎలా కరిగిపోయిందో:

అప్పటికే ఊరు పెద్దలు కొందరు వచ్చి అక్కడ నిలచి చూచారు, 'రామదాసు వారికి నమస్కరించాడు. ఊరుపెద్ద ముందుకు వచ్చాడు—

“నేను చెప్పలేదా రాందాసూ! ఊరంతా ఓ కట్టుగా ఉంది, నీవటు వెళ్ళవద్దని,” అన్నాడు.

రాత్రి అతని పాలెగాడు చెప్పింది రామదాసు మనసులో మెదలనే లేదు.

చిరునవ్వు నవ్వుతూ, “గోచికన్నా గొప్ప దరిద్రమా బాబూ! పోనీయండి. ఆ రామయ్య దయవల్ల ఆ విప్పు ఆ ప్రక్కా, ఈ ప్రక్కా వాముల్లో పడింది కాదు. నోరులేని జీవాల నోటి దగ్గరి గడ్డి పోయేది” అన్నాడు రామదాసు.

అది ఊరు పెద్ద గుండెలకు నాటింది కానీ, అది తనకేమీ చెందని దానిలా—

“ఏమో రాందాసూ! నిన్నీ గ్రామంలో బ్రతకనిస్తారన్న ఆశ నాకు లేదు.” అన్నాడు.

“అడుక్కునేవాడి కరవయ్యారూళ్ళు బాబూ! మనిషి చెడ గొడితే చెడతాడా మనిషి, దేవుడు చూడాలిగాని. శివుడాజ్ఞ లేనిదే చీమైనా కదలదు. ఏమో రామయ్య దయ! ఆయనేం చేయాలనుకుంటున్నాడో! ఈ రోజు స్వామి తిరుపాదాలు పెట్టుకోడానికి తిరుమిర్ణం కరువు చేశాడు. వస్తా బాబూ!”

అని బయలుదేరాడు. తోమిన చెంబు నెత్తి మీద ఉంది, చేతిలో తంబురా, కుడిచేతిలో భజన చెక్కలు, కట్టుసంచి మాత్రమే ఉంది. తాటాకు గ్రంథాలు రాగి చెంబులో ఉన్నాయి.

తంబురా టంగు టంగు మన్నది.

భజన చెక్కలు ఫెళ ఫెళ మన్నాయి.

అతని గొంతు “హే రామచంద్ర ప్రభో!” అంది. అతడు విర్విదారంగా ఉన్నాడు ప్రళాంతమైన మోముతో.

ఊరు పెద్ద మోము సూర్యకాంతి పడి, నల్లగా ఉంది.

తంబురా “దేవుణ్ణి నమ్మాడు” అంది.

భజన చెక్కలు “నిజం నిజం” అన్నాయి. ఆ మాటలు ఊరు

పెద్దకు, అక్కడున్నవారి గుండెల మీద కదం త్రొక్కాయి. అందరికీ “ముష్టిడి కెంత పొగరు!” అనిపించింది. వెంటనే “పాపం వాడేం చేసాడు-మరో మాట లేకుండా వెళ్ళిపోతున్నాడు.” అన్నది ఎవరి అంతరాత్మ వానితో. కానీ దానిని ఎవ్వరూ వెలికి తెలియనీయలేదు.

రామదాసు మాత్రం అలాగే అంగడిదగ్గరకుపోయి, “అయ్యా! నయినంత తిరుమార్గం” అన్నాడు.

అంగడిలో సెట్టి అతివివంక చూచి, “రాందాసూ! నీ గుడిసె తగులబడిందా?” అన్నాడు.

“అ. రాత్రి కాలిపోయింది బాబూ!” అన్నాడు రామదాసు.

“ఎవడా నిప్పు పెట్టినవాడు!” అన్నాడు.

“ఎవరో ఎందుకు పెడతారు! ఆ రామయ్య తండ్రి తనిల్లు తను కాల్చుకున్నాడు. నాకేం!” అన్నాడు.

సెట్టి ‘అన్నన్న’ అన్నాడు నామూ, తిరుమార్గం ఎత్తి చేతిలో పేస్తూ. అది తీసుకొని పక్కంట్లో నీటిచుక్క వేసుకొని, రంగరించి నామాలు పెట్టుకున్నాడు. ఆ నామాలు పెట్టుకోగానే, హనుమంతునిలో బలం వచ్చినట్లుగా, మోర పైకెత్తి చెక్కలు వాయింతు కొంటూ పాటందుకున్నాడు.

ఆ పాట యీతనికన్నా ముందుగానే, పక్కనున్న తండాలోనికి చేరింది. కానీ అతడు మామూలుగానే ఏరుదాటి లంకకు వెళ్ళి, లంకంతా తిరిగి ఆవల ఊళ్ళకు వెళ్ళి, అటునుండి తిరిగిమళ్ళీ కొండ క్రింద తండాకు వచ్చి, తండాలో నిలిచాడు పాడుతూ.

తండా నాయకుడు - అతనికి సరిగా తెలుగు రాదు. సరిగా వాళ్ళ భాష కూడా రాదు. భాషకాని భాషలో కొన్నాళ్ళుంటే అక్కడ పుట్టిన తరాలవారికి అటు అదీ, ఇటు యదీ సరిగా అబ్బదు. అలాగే మరో తరంవరకూ వేచివుంటే ఆ తరం ఈ భాష వాళ్ళు కాదన్నా నమ్మరానంత స్వచ్ఛంగా మాట్లాడగలుగుతారు. అలాటివాళ్ళను ఎందరినో మనం చూస్తుంటాం.

తండా నాయకునికి, తండాకు ఈ విషయం తెలిసింది. దానికి కారణం కూడా అతనికి తెలిసింది. అతడు రామదాసు వాళ్ళకు రాగానే, వచ్చిరాని భాషతో—

“రాందాసూ! నీ యిల్లు కాలిపోయిందా?” అన్నాడు.

“అః! రాత్రి కాలిపోయింది” అన్నాడు రామదాసు.

“ఎవడు చేశాడా పని?” అనడిగాడు.

“దేవుడే చేశాడు.”

“అరె పోవయ్యా! దేవుడిల్లు తగలబెడతాడా? పోవయ్యా! విషయమంతా నాకు తెలుసు.” అన్నాడు సుగాలి తండా నాయకుడు.

“పోనీలే! కానీ ఏం చేస్తాం? అంతా రామయ్య తండ్రి దయ, మన చేతిలో ఏముంది?” అన్నాడు రాందాసు.

“అరే, అదేమిటయ్యా! ఊరు వాళ్ళు యిల్లు తగలేస్తే దేవుడు చేశాడంటావు! నీ వెక్కడ మనిషివయ్యా?” అన్నాడు తండా నాయకుడు కొంచెం కోపంగానే. అతడు వెరవవలసిన కాలం మారిపోయింది. నేలను నమ్ముకొని తనూ, తన తండా బ్రతుకుతూంది. గ్రామం వారి అక్కరేమిటీ అన్న తీరుకు వచ్చాడు. మనిషిని మనస్సుతో కట్టివేయాలిగాని, అధికారంతో కట్టివేయలేం. ఆ జబ్బర్దస్తీ ఎంతో కాలం సాగదు.

విజంగానే మనిషిని మనిషి ఏం చేయగలడు? ఏమీ చేయలేడు. దేవుడు చేయగలగాలి. ఆయన తలుచుకోవాలి. అప్పుడే మనిషి అటలు సాగేది.

“నువ్వు నూరు చెప్పు. గ్రామం చెడిపోయింది రాందాసూ!”

“అదే మళ్ళీ బాగుపడుతుంది. అయినా చెడేమిటి, మంచేమిటి? ఇందుకేనా పిలిచావు.”

“అది సరే రాందాసూ! ఇప్పుడెక్కడుంటావు?”

“అక్కడికే వెళతాను. వాళ్ళే ఏదో యిల్లు వేసి పెడతారు. వెళ్ళొస్తాను.”

“ఎందుకూ, నీ కెంత యిల్లు గావాలి కనుక!” అన్నాడు సుగాలి.

“అంతా ఆ రాముని దయ! వెళ్ళివస్తాను. ఏనాటి కెక్కడ తావు చూపుతాడో నా తండ్రి.”

“ఇక్కడ చూపాడనుకొని ఇక్కడే ఉండరాదూ?”

“ఎందుకు నాయనా మళ్ళీ మీకు శ్రమ! వెళ్ళి వస్తారే” అని

బయలుదేరి గ్రామం పొలిమేరలో అడుగు మోపాడో లేదో-
ఎదురుగా పూరివాళ్ళు కొందరు నిలబడి, “అగు!” అన్నారు.

రామదాసేమీ బెదురులేకుండా, “ఎందుకు నాయనా అంత
కోపం? ఏం జరిగింది?”

“నీ వెక్కడనుంచి వస్తున్నావు?”

“అలా నాలుగూళ్ళూ తిరిగి అడుక్కొస్తున్నాను బాబూ!”

“కొండక్రింద కెళ్ళావా, లేదా?”

“అక్కడనుంచే వస్తున్నాను బాబూ!”

“అక్కడికేతే యిక్కడకు రాకూడదు.”

“నేను అడుక్కుతినేవాణ్ణి బాబూ!”

“ఏది ఏమైనా సరే! నీకిక గ్రామంలో తావరం లేదు!”

రామదాసేమీ తొణకలేదు. “బిచ్చానికి కూడా రాకూడదా
బాబూ?” అనడిగాడు.

“అక్కడ అడుగుపెట్టిన ఈగకూడా ఇక్కడ వాలడానికి వీలేదు.”

రామదాసు చిరునవ్వు నవ్వాడు.

“ఏంరా నవ్వుతావు?” అన్నాడు ఒకతను.

“ఏ(వి)టోలే బాబూ! వస్తాను. రామయ్య తండ్రి మిమ్మల్ని
చల్లగా చూడాలి” అని బయలుదేరాడు.

ఆ నిలచిన వాళ్ళందరికీ ఏదో తక్కువైనట్టుగా బాధ కలిగింది.

కయ్యం పెరిగి, రామదాసును కొట్టి తరిమినట్లయితే తృప్తిగా ఉండేది.

కానీ, వాళ్ళు ఒద్దు అనగానే అతడు వెనుదిరిగాడు. తగాయిదా లేక

పోయేప్పటికీ వారికి తృప్తిలేదు. వారనుకున్నది-“ఈ గ్రామం మీదేం

కాదు. అందరిదీను. మీరెలా ఉంటున్నారో నేనూ అలా ఉంటాను.

ఊరు మీకెంతో నాకూ అంతే.” అని ఇలాగే ఏదేదో అంటాడనీ,

చావబాది, తన్ని తరిమివెయ్యాలనీ వారి పూహ. కానీ అదేమీ జరక్క

పోయేప్పటికీ ఏదో తక్కువతనంతో రాందాసే గెలిచినట్టు, వారే ఓడి

నట్టుగా అనిపించింది వారికి.

నిర్విచారంగా చెక్కలు కొట్టుకొంటూ సాగిపోయాడు మరో

దిక్కుకు రాందాసు. అతడు వెళ్ళిపోయినా, పాట మాత్రం వినిపి

స్తూనే ఉంది.

మూడు రోజులు జరిగిపోయాయి. మూడవనాడు మామూలుగా రాందాసు తండాకు వచ్చాడు. తండా నాయకుడు రాందాసును చూచి—

“రాందాసూ! నామాట విన్నావుగాదు. ఎక్కడంటున్నావు?”

“ఆ కొండలో ఒక తావు చూచుకున్నాను.”

“కొండలోనా? ఏం రాందాసూ! మేమంతా చచ్చామా? కొండల్లో కోనల్లో ఉండడానికి నీకేం గతి పట్టింది? నే నానాడే చెప్పలేదా?” అన్నాడు అమాయకంగా మొహంబెట్టి.

“ఎక్కడైతేయేం, ఉంటున్నాగా!”

“కొండలోనా? ఒద్దు. ఏ రాత్రి ఏ చిరతో నిద్రపోతుండగా నంజేస్తే ఓక్కా, మొక్కా? ఒద్దు రాందాసూ! ఒద్దు. సాయంత్రానికి నీకు యిల్లేసి పెడతాగా! రా! యిక్కడే ఉండు. మాకు తోడుగా ఉంటావు” అన్నాడు అంటాడి.

“నేనిక్కడుంటే యిబ్బంది ఒకటుంది. నీవు ఆలోచించడం లేదు. వాళ్ళు వెళ్ళకొట్టారు. యిక్కడ చేర్తాను. నాకేం కాదు, దీనితో మరీ కక్షలు పెరుగుతాయి. వాళ్ళాశ్రయమిచ్చేవాళ్ళా-అని మీ మీద వారికి పగ పెరిగిపోతుంది. ఆలోచించు” అన్నాడు రామదాసు.

“అదా!.... పెరగనీ రాందాసూ! యిప్పుడు తక్కువగా ఏముంది? అప్పుడెక్కువయ్యి చేసేదేముంటుంది? నువ్వు ఇక్కడ కొచ్చానంటేనే వెళ్ళకొట్టారే, యింకా వాళ్ళు ఉద్ధరించేదేముంది? ఎవరి పనులు వాళ్ళు చూచుకొంటూ ఎవరి పొట్ట వాళ్ళు పోసుకుంటున్నాం. ఒకరి కొకరు దకిచేదేమిటి? అదే కాదు. మా మూలాన కదా నీ గుడిశ పోయిందీ, నీవిట్లా కొండల పాలయిందీను. నీవు మా మాట వినాలి. వచ్చిన దెలాగూ వచ్చింది. ఇక లాభం లేదు రాందాసూ!” అని రామదాసు మాటకు చూడకుండానే తనవారందరినీ పిలిచి వారి భాషలో-వారితో, “రామదాసుకు మనం గుడిశ వేపిపెట్టాలి, జరిగిన దంతా మీకు తెలుసుకదా?” అన్నాడు.

అంతా విప్పారిన ముఖాలతో “సరే సరే.” అన్నారు.

రామదాసు “ఎందుకులెస్తురూ!” అన్నాడు. అప్పటికీ వారెవ్వరూ వినలేదు. రామదాసులా విలబడే ఉన్నాడు. గదిగబా నలుగురూ నాలుగు గోతులు తీశారు. ఆ ప్రక్కా. ఈ ప్రక్కా వారిళ్ళకోసం

తెచ్చిన గుంజలు నాటారు. తలొక పక్కీ పూనుకున్నారు. చాకిరీ కల వద్ద మనుష్యులు కదా! తలా ఒకటి తెస్తున్నారు. అదా మొగా లేదా లేదు.

తండా నాయకుడు “వెళ్ళిరా రాందాసూ! సాయంత్రానికి నీ ఇల్లు తయారు. నీవు ఇక్కడే ఉండిపో” అన్నాడు.

“అంతా రామయ్య దయ, కానీ.... ఏనాటి కెక్కడ ఎలా రాసి పెట్టాడో!” అని తల ఊపుతూ, తంబురా మీజుతూ బయలుదేరాడు. “రాందాసూ. సాయంత్రానికి సరాసరి ఇక్కడికే రా! అంతా అయి పోతుంది. ఇ-కెక్కడికీ వెళ్లకూ!” అన్నాడు తండానాయకుడు.

“ఆ! ఆ!” అన్నాడు రాందాసూ.

ప్రొద్దు వాటారే వేళకు రామదాసు తండాకు చేరాడు. రామదాసు అల్లంత దూరాన ఉండగానే తండాలో పసివారంతా అతని చుట్టూ చేరి గోల గోలగా లాక్క వచ్చారు. అమాయక హృదయాలు. వారికేం తెలుసు! పెద్దలు “రామదాసు వస్తాడు. ఆ క్రొత్త ఇల్లు అతనిదీ,” అన్నారు. సిన్నలంతా విన్నారు. ఏమిటో సంతోషం! ఏమిటో ఆనందం! మంచి హృదయాలకు, అమాయక హృదయాలకు ఆ లింగరు అనాదినుండి ఉంది కాబోలు. అది హృదయానికి హృదయానికి గల సంబంధం.

రామదాసు వారికేం ఈయగలడు! అతని దగ్గర ఏమున్నది ఈయడానికి?.... ఉన్నది హృదయమే - ఈయగలిగిందీ ఇచ్చేదీ అదే అతడు.

అంతా అతన్ని లాక్కువచ్చి, అతనికని వేసిన ఇంట్లో ఉంచారు. ఆ యిల్లు మొదట్లో ఉంటుంది. మిగిలిన ఇళ్ళన్నీ లోపల ఉంటాయి. ఆ యిళ్ళకు ఒక వరుస ఒక క్రమం లేకు, ఎక్కడ ఖాళీ ఉంటే అక్కడ వేళారు. ఇళ్ళన్నీ కలసి ఉంటాయి కూడలిగా. ఏ ఇంట్లో ఎవరుండేది కూడా ఎవరికీ తెలియని రీతిలో ఉంటాయి. రామదాసు అక్కడికి రాగానే అంతా వారివారి ఇళ్ళల్లోనుండి వచ్చారు. తండానాయకుడు వెలికి వచ్చాడు. వాళ్ళ గురువు కూడా దగ్గరకు వచ్చాడు. అంతా కలిసి రామదాసును యింటిలోనికి పెళ్ళి, చెంబు పెట్టి రమ్మన్నారు. రామదాసు వారి సంతోషానికి, సంబరానికి లోలోన

అశ్చర్యపోతూ. అనందపడుతూ లోనికి వెళ్ళి చెంబూ భజన వెక్కలు. తంబూరా పెట్టి వెలికి వచ్చాడు. అంతా సంతోషంగా అతని వంక చూచారు. ఆ తర్వాత తండా నాయకుడు “రాందానూ! ఒక పాట పాడు” అన్నాడు.

“రోజూ వినేదేగదా!” అన్నాడు రామదాసు.

“అట్లాకాదు. ఇప్పుడు నీ ఇంటి ముందు అరుగు మీద కూర్చుని నీవు పాడాలి.” అన్నాడు తండానాయకుడు.

“సరే దానిదేముంది!” అని లోనికి తంబూరాకొరకు వెళ్ళబోయాడు.

“ఆఁ ఆఁ, నువ్వుండు. నువ్వు కూర్చో. జిలానీ! జిలానీ!” అని పిలిచాడు. ఒక పన్నెండేళ్ళ పిల్ల ముందుకు వచ్చింది. ఆ పిల్ల చాలా అందంగా బావుంది.

“అమ్మాయీ! లోపలకు వెళ్ళి, దీపం వెలిగించి తంబూరా-రాందాను మోగిస్తాడే, అది తీసుకొనిరామ్మా” అన్నాడు.

ఆ అమ్మాయి వెళ్ళి ఇంట్లో దీపం పెట్టి తంబూరా తీసుకొని వచ్చింది. ఆ తంబూరా తండా నాయకుడు అందుకొని అందించాడు. రామదాసు దానిని తీసుకొని పాటందుకున్నాడు.

రామదాసు పాటనాపి చిరునవ్వు నవ్వి, “నేను సాదేదంతా నీకు అర్థమౌతుందా?” అన్నాడు.

“ఎందుక్కాదు? అంతా తెలుస్తుంది. అంటే నువ్వన్నంత బాగా మేము భాషలో మాట్లాడలేము,” అన్నాడు తండా నాయకుడు.

ఆపటికి పొద్దు పూర్తిగా వలిపోయింది. ఎర్రని రంగడ్డుకొవి పడమటి దిక్కు కనిపిస్తుంది-రామదాసుకు ఆశ్రయమిచ్చినందుకు గ్రామం వాళ్ళు కళ్ళెర్రజేసిన తీరుగా.

మబ్బు లటూ యటూ తిరుగుతున్నాయి-లంబాడీల రాయ బాదుల్లా. ఆ యెర్ర రంగు వాటిమీద కూడా అంటుతూంది.

లంబాడీల నాయకుడు రామదాసును చూస్తూ, “రామదానూ! మా జిలానీకి నీ పాటలు నేర్పు!” అన్నాడు.

“దానికేం? నా సొత్తు అందరికీ నేర్పుతాను. ఎవరు నేర్పు కుంటానన్నా నేర్పుతాను. నా రామయ్య తండ్రిని ఎందరు కొలిస్తే కాదంటాడు?”

“నిన్ను గ్రామంపాళ్ల ఎలా ఒత్తన్నారయ్యా!” అన్నాడు తండా నాయకుడు అతని వంకకు చూస్తూ.

“తండ్రులు, వారిష్టం! వారికలా బుద్ధి పుట్టించాడు రామయ్య తండ్రి. వారు ఒద్దన్నారు. ఏనాటికెలా జరగాలో! జీవుడు ఏనాడు ఎలా ఉండాలో అలాగే వెళ్ళ మార్చుకోవాలి. మనదేముంది? నిమిత్త మాత్రులం. అంతా జరిపేవాడు ఆయన. ఆయన గీటు దాటగలమా?”

“వెళ్ళగొట్టమని రాముడు చెప్పాడా గ్రామస్థులకు?”

“అదేమిటలాగంటావు! నిన్ను యిల్లువేసి పెట్టమని మాత్రం రామయ్య తండ్రి సరాసరి వచ్చి చెప్పాడా? నీకు కలిగించినట్లే వారికి కలిగించి ఉంటాడు. అంతే నాయనా!”

“ఏమో, అన్నింటికీ అలా సర్దుకుపోతుంటావు రాందాసూ నీవు!” అన్నాడు తండా నాయకుడు.

“సరిపుచ్చుకోవడం కాదు. అంతా ఆయన దయే!”

“మా రొద్దెల్లా, అన్నం తింటావా రాందాసూ?” అని అడిగింది తండా నాయకుని కూతురు జిలాని.

“ఎందుకు తిననూ? నా రామచంద్రుడు, శబరి యెంగిలి తిన్నాడు. ఆయనకే లేని భేదం నాకా?” అన్నాడు.

“ఆ శబరి సంగతేమిటి రాందాసూ?” అని అడిగారంతా.

ఆ సాయంత్రం ఆ శబరి కథ చెప్పాడు చాలాసేపటివరకూ.

ఆ తర్వాత అంతా ఎవరి గుడిశల్లోకి వారు వెళ్ళిపోయారు. తండా నాయకుడు, జిలానీకూడా వెళ్ళిపోయారు.

లోపల చెమ్మ నేలమీదే గుడ్డ పరచుకొని, రామదాసు పడుకోబోతుండగా తండా నాయకుని కూతురు జిలానీ ఒక గోతం తెచ్చి యిచ్చి దానిమీద పరచుకొని పడుకోమని చెప్పింది.

అతడు మారుమాట లేకుండా ఆ యిచ్చిన దానిని పరచుకొని, తన పంచా పరచుకొని ఆ రేయి నిద్రపోయాడు.

ఆ మరునాడు తిరిగి మామూలుగానే ఉదయాన్నే లేచి సంచా రానికి బయలుదేరబోతూ, చుట్టూ చూచుకున్నాడు. అంతా క్రొత్త ప్రదేశం. తనలో తాను “ఎంత మార్పు! నాలుగు రోజులనాడు, గ్రామంలో గుడిశలో ఉన్నానా! తర్వాత రెండు రోజులు కొండల్లో

ఉన్నానా! ఈ రేయి ఇక్కడ గడిపానా! ఓ రామయ్య తండ్రీ! ఏమిటి నీ మాయ? ఎక్కడెక్కడ కాలం గడసమని తలచావు తండ్రీ!” అనుకొని తల ఒకసారి ఊపి రామనామ సంకీర్తనతో గుడిశె వదిలాడు.

భజన చెక్కలూ, తంబూరా, రాందాసు గొంతు లంబాడీ తండాను మేల్కొల్పింది.

రోజూ వారావేళకు నిద్ర మేల్కొక్కరు.

కానీ ఆనాటినుండి రోజూ వేకువనే లేచేవారు. అతని గొంతు వారిని నిద్ర మేల్కొల్పేది.

లంబాడీలు నిద్ర మేల్కొన్న రీతిగా, ఈ లోకం అతని పాటలకు కామక్రోధ మద మాత్సర్యాలనే మత్తు నుండి మేల్కొన్నట్లయితే ఎంత బావుండేవి!

రామదాసు నిద్రనుండి శరీరాన్ని మేల్కొల్పగలిగాడు గాని, నిద్రపోయే ఆశ్మలను మేల్కొల్పలేకపోయాడన్న మాట!

లేకుంటే వీరంతా ఇలానే ఎందుకుంటారు?

ఎందరెందరో మహానుభావులూ, మహాత్ములూ మేల్కొల్పలేక పోయారు. ఒక్క దాసరివల్ల అవుతుందా-వీరి మత్తు వదిలించడం? కాదు. బహుశా వీరికీ మత్తు, ఈ నిద్ర ఉండబట్టే బ్రతుకుతున్నారు. సృష్టి నడుస్తోంది. లేకుంటే ఈ లోకం మరోలా ఉండేదే!

— అంటూ ఆకారం లేని ఆమె చెప్పుకుపోతూంది రామదాసు కథను. నేను వింటూ అలాగే చాలాపేపు వున్నాను.

అప్పటికి చందమామ పడమటి కొండమాటుకు వెళ్ళాడు. నే నలా నాలుగు దిక్కులూ చూడడంతో—

“బాగా ఆలస్యమైంది కదూ?” అనడిగింది.

“అయితే అయిందేలే. చెప్పు!” అన్నాను నేను.

“కాదు. కోళ్ళు కూస్తున్నాయి. వెళ్ళు.” అన్నది.

“అదేవిటీ సగంరో!” అని ఏదో అనబోయాను.

“మళ్ళీ రేపు రా! ఉంటావుగా?” అన్నదామె.

“ఉంటాను.” అన్నాను నేను.

“సరే వెళ్ళిరా!” అంది.

“నీ పేరు? రేపు వచ్చి విన్నెలా పిలవాలి?” అన్నాను.
సమాధానం రాలేదు.

నా ప్రక్కనుండి కడియాల, గట్టి గజాలు వెళ్ళిపోతున్నట్టు
సద్దు వచ్చింది.

సద్దు వివిపించినంతసేపూ ఆటు చూచాను. ఆ సద్దు సరిగ్గా
అక్కడ ఎత్తుగా ఉన్న రాయి దగ్గరకు వెళ్ళి ఆగిపోయింది.

“రాందానూ! ఈనాటికి వచ్చాడు నీ కథ అలిందడానికో
మనిషి!” అంది ఏడుపు గొంతుతో.

“నేను వెళ్ళి వస్తాను. రేపు తప్పకుండా వస్తాను,” అని కేక
పేశాను.

సమాధానం రాలేదు.

కాళ్ళిడ్చుకొంటూ బయలుదేరాను.

నేను కాలవ దాటుతూండగా యిద్దరు ముగ్గురు రైతులు ఎదు
రయ్యి—

“అయ్యా, చాలా పెందరాళ లేచినట్లున్నారు,” అన్నారు.
విద్రపోని నంగతెలా చెప్పేది?....

3

మరునాడు మధ్యాహ్నం రాత్రి వెళ్ళిన చోటుకు వెళ్ళి చూచాను.

నాకేమీ కనిపించింది కాదు.

నేను కూర్చున్న చెట్టుక్రింద నిలచాను.

కొంచం దూరంగా, రాత్రి వెన్నెల్లో కనిపించిన రాయి
వుంది. అది కొండమీదకు వెళ్ళే దారి. దారికి ప్రక్కగా ఆ రాయి.
అంతకన్నా మరేమీ లేదు.

అలా గాదే కుర్చుకుని దారికి దిగువగా అడుగుంటున్నారు.

అలామంద ఆ ప్రక్కనే పచ్చిక మేస్తూంది. దానికానుకొని

వీరు మలుపు తిరిగే చాలు కనిపిస్తుంది. నీరు లేదు కాబట్టి, ప్రస్తుతావి
కేమీ కనిపించడంలేదు.

ఎండ మిటమిటలాడిపోతూ వుంది.

కాసేపు అటూ యిటూ చూచి, తిరిగి పచ్చేళాను.

గ్రామం వదిలి నాకు తెలియకుండా చాలా దూరం వచ్చాను
రాత్రి. ఆలోచించుకుంటూ, రాత్రి నేను మాటాడిందెవరితో? ఏమిటి?
అని ప్రశ్న వేసుకున్నాను.

సమాధానం రాలేదు.

ఆ తర్వాత ఎప్పుడు ప్రొద్దుపోతుందా అని కాదుకోనున్నాను.
రాత్రి నేను వెళ్ళినట్టు ఎవరికీ తెలియలేదు. అదొక విచిత్రంగా
వుంది నా వరకు నాకు.

విసుగ్గా వుంది సంద్య.

నా మనస్సు మరో వంక వుండడంవల్ల ప్రకృతి చింత వింత
వేషాలు నాకు వికృతంగా కనిపించాయి.

అనుకున్నట్టు ప్రొద్దుపోయింది.

పెన్నెల కొంచెం ఆలస్యంగా వచ్చింది. వెళదామా అనుకుం
టున్నాను.

నిన్నటిలాగా ప్రొద్దుపోయింది.

పూరు మాటుమణిగింది.

పాట కూడా వినిపించింది.

అగ్గో అదే గొంతు.

అదే పద్ధతి.

నిలవలేకపోయాను.

సరాసరి కాలవ దాటి వెళ్ళాను.

ఆ రాత్రి దగ్గరకు వెళ్ళాను.

ఎక్కిళ్ళు వినిపించాయి ఏడుస్తూన్నట్టు.

“వుంటావో, ఉండవో! అవి వచ్చాను” అన్నాను నేను.

“నే నెక్కడకు పోతాను. రా! వెళ్ళి అక్కడ కూర్చుండండి.”

అన్నది ఆ గొంతు. అంటూనే నడక సాగించింది.

అదే సద్దు.

అదే మోత.

సరిగ్గా నిన్నటి జా.గాలోనే ఆగిపోయింది.

నేను వెళ్ళి కూర్చున్నాను—

“నిన్న ఆతడు తండాలోనికి చేరేంతవరకూ చెప్పానుకదా! ఇక విను!” అని తిరిగి మొదలుపెట్టింది.

“రామదాసు దాదాపు తండావారి మనుషుల్లో మనిషిగా మారి పోయాడు.”

నేను మళ్ళీ అడ్డు తగిలి, “యితకూ నీ వెవరో చెప్పనే లేదు!” అనడిగాను.

“చెప్పతాను. త్వరపడతావేం? ఇక వచ్చే కథంతా నాడే! నా మూలానే ఆతనికా గతి పట్టింద. నేనే కారణం. విను!” అన్నది. ఆమె పదిలిన పట్టుర్పు— అది పట్టుర్పుగానే అనిపించింది. కాక పోయినా పోవచ్చు. - నేను అలా ఊహించానేమో. ఆమె మొదలు పెట్టింది—

రామదాసు తండాలో కలసిపోయాడు. ఆతనిని గ్రామాల్లోని వారంతా “లంబాడోళ్ళ రాందాసు” అని పిల్వడం మొదలుపెట్టారు.

అనాడు తండావాళ్ళు రామదాసుకు ఆశ్రయమివ్వారని గ్రామం లోని వారికి కన్నెర్రగానే వుంది.

ఏ కారణం దొరుకుతు.దా అని అందులోని వారు ఎవరు చూస్తున్నారు.

ఏ నిన్న కారణం దొరికినా లంబాడీలను తగదాళకు పురి గొల్పుతున్నారు.

నాయకుడు చాలా ఆలోచనగల వ్యక్తి. బ్రతకనేర్చినవాడు కావటంతో వారు గిల్లి కజ్జా పెట్టుకుంటున్నారని తన వారిని గదమాయించడం మొదలుపెట్టాడు. “మీరు ఏవి జరిగినా పట్టించుకోకండి. ఒకనాడు వస్తుంది. ఆ సాటికి అంతా సిద్ధంగా వుందాం.” అన్నాడు.

అదే విషయాన్ని రామదాసుండగా కూడా ఒకసారి తండాలో వాళ్ళు ముచ్చటించారు.

అంతా విని రామదాసన్నది—

“నేను అలాడే అన్నాను. మీరు విన్నారా, వినలేదు. ఇంక

మీరు బ్రతికన్నంతకాలం గ్రామంవాళ్ళు మిమ్మల్ని వేదిస్తారు. మించి పోయింది లేదు. నేను నా దాన వెళ్ళి, ఏ గ్రామంలోనో తలదాచు కుంటాను." అన్నాడు.

దానికి నాయకుడు "ఒక్కడంత చేవ చచ్చిలేరు రాందాసూ! అవసరమైతే ప్రాణాలు వదిలేస్తాం." అన్నాడు.

"ఆదే వద్దంటున్నది. విలువలేని నా కోసం విలువైన ప్రాణాలు వదలడం ఎందుకయ్యా? రామయ్యతండ్రి దయవల్ల అన్నీ సర్దుకుపోతాయి. నేను తప్పుకుంటే," అన్నాడు రామదాసు.

"కాదు రాందాసూ! తండాకూ, ఊరి వాళ్ళకూ తగాయిదా నీ మూలాన రాలేదు కదా! వాళ్ళకూ మాకూ వున్న తగాయిదా నీ ఇంటికి నిప్పు పెట్టి నీకు నిల్వనీడ లేకుండా చేసింది." అన్నాడు తండా నాయకుడు.

"ఏమిటో బాబులూ! ఏదీ న్యాయమో ఏదన్యాయమో, వివరం తెలియకుండా వుంది. ఎవరుమాత్రం ఏం చేస్తాం. ఎవరిదీ తప్పు కన పడదు. తగాయిదా అగిపోదు. గడ్డివామిలో నిప్పు పడ్డట్టు కుమిలి పోతుందిగాని మరోటి జరగడం లేదు. పాపం, పుణ్యం తెలిసిన రామయ్య తండ్రి మీ అండరినీ కాపాడాలి. తప్పుకుండా కాపాడతాడు. ఆయన డయావయుడు కదా, ఊరుకుంటాడా మరి." అన్నాడు రామదాసు, అతడు రోరోన చాలా బాధపడుతున్నాడు.

అతడు ఏం బాధపడినా ఏమిటి ప్రయోజనం?

అతన్ని లెక్కచేసే వాళ్ళెవళ్ళున్నారు?

అతనంటే గౌరవం ఉంది. అందరు ముష్టివాళ్ళనూ చూచి నట్టు అతన్ని చూడరు. అతనికన్న ప్రత్యేకత అతనికుంది. ఒక్క ఈ విషయంలో మాత్రం అతని మాట ఎవరూ విన్నారుకాదు. దానికి కారణం గూడా అతడు తండా వదిలి పోతానన్నవరకు మాత్రమే. అప్పటికంతా ఊరుకున్నారు.

రామదాసు మామూలుగా తన గుడిశలోనికి వెళ్ళాడు.

తండావాళ్ళంతా ఎటు వాళ్ళటు సర్దుకున్నారు.

నాయకుడు గుడిశ ముందున్న భాళీ స్థలంలో కూర్చుని "రాందాసూ! ఏదన్నా పాడు. రోజూ ఉండేదేగా, ఈ గొడవ." అన్నాడు.

“అప్పటికే రాంబాసు తంబూరా చేత పట్టుకోనున్నాడు,
అతడి కిలాటి విషయాల్లో ఏం కష్టం కలిగినా రామునికేదో
చెప్పుకోవాలనే అగుకుంటాడు.

అదతనికి మొదటినుండీ వున్నదే.

తండాన్నాయకు డడిగిందే తడవుగా రామదాసు గొంతెత్తి పాట
పాడసాగాడు.

ఆ పాట వింటూ తండా నాయకుడు తలగుడ్డ పరచుకుని
అక్కడే నిద్రపోయాడు.

అతని కూతురు జిలానీ అక్కడున్న అరుగుపైకి గోడ కాను
కొని గుడ్డి దీపం వెలుగులో మాగన్ను పెట్టి ఆవలించతూ అతని
వంకే చూస్తూంది.

రోజురోజుకూ ఆమె మనస్సు రామదాసు మీదకు కొత్త నీటి
యేటిలా ఎదిగిపోతూ వుంది.

రామదాసుకూ, తండావారికీ పంటకొచ్చే చేని పదనలాగా
పచ్చరంగు ఎద్దడిలాగా ప్రాకి ప్రాకి. తేడా తెలియనీయడం లేదు.

ఆ తర్వాత నిద్రపోతున్న తండ్రిని లేపుకొని ఆమె తమ
గుడిశకు వెళ్ళిపోయింది.

ఇలాగే చిన్నచిన్న తగాయదాలతో పల్లెవారికీ, తండావారికీ
తగాయదా పెరిగి కక్షలు ఎదిగిపోతున్నాయి.

రామదాసు కిదేమీ పట్టలేదు.

మామూలుగా సంచారానికి వెళ్ళిపోయేవాడు.

రోజులా ఆ నాడు కూడా రామదాసు వేకువగానే లేచి ఏటికి
వెళ్ళి స్నానంచేసి, తన చెంబు తోముకొని మెల్లగా గుడిశకుగచ్చి
తిరుమార్జం మోము నద్దుకొని చెంబూ, భజన చెక్కలు, తంబూరా
తీసుకొని “ఓ రామచంద్ర ప్రభూ!” అని, “ఏమయ్యా! రామయ్యా!”
అంటూ బయలుదేరాడు.

తండావారంతా లేచి ఎవరి పనుల్లోనికి వారు వెళ్ళిపోయారు.

విట్టమధ్యాహ్నపు సూర్యుడు నడినెత్తికెక్కి వచ్చాడు.

రోకమంతా యెండలో మండిపోతున్న రీతిలో ఉంది.

గ్రామంలో వున్న నలుగురూ కట్టలు తీసుకొని తండామీదికి
కారు కూతలు కూసుకొంటూ తండా గుడిశల మధ్యకు వచ్చారు.

గోలగోలగా తండాలోని పిల్లా జెల్లా ఏమంటే ఏమన్నారు.
వారలా రావడానికి కారణం ఏమీ లేదు.

తండావాళ్ళ పొలాల్లోనికి గ్రామం వాళ్ళ గొడ్డు పడ్డాయి.
నాలుగైదుసార్లు తండావాళ్ళు చెప్పారుట.

ముందునాటి సాయంత్రం దైసీ చేనులో పడ్డ రెండి గొడ్డును
బందెల దొడ్లో పెట్టించి వచ్చాట్ట.

అంతకు ముందు ఎన్నోమార్లు లంబాడీల ఆలమందను చేరి
దరిదాబ్బల్లో మసలినా తీసుకొని వెళ్ళి బందెలో వుంచారు గ్రామస్తులు.

రాత్రి దైసీ చేశాడని అంతా అంతులేని ఆ గ్రహానికి లోనై
తండామీదికి దండు బయలుదేరారు.

ఇది ఈ నాటిది కాదు బాబూ! తక్కువ వారిని ఎక్కువవారు
అనాడినుండి యలాగే హింసించి హింసలపాలు చేస్తూ వచ్చారు.
వస్తున్నారు, ఇది ఈనాడు పోదు. ఈ మానవ సంతతంతా అంతే!
వారు ఎన్ని మార్లూ లంబాడీల గొడ్డును అనవసరంగా బందెల దొడ్లో
పడితారు. దైసీ రెండింటిని, చేనంతా సర్వ నాశనం చేస్తే తీసుకొని
వెళ్ళి వదిలి వచ్చాడు, అండుకని, వారికి బలం వుందని, ఆ బలం
ఉపయోగించడానికి తండామీదికి దండు వచ్చారు, ఎంత అన్యాయమో
నీవే అలకించు.

వారి మాటలు నేను చెప్పలేను.

అవి నల్కలు కాదు. దాదాపు తాటి పట్టలయ్యుంటాయి.

అంత అన్యాయంగా తిట్టారు.

అవి వినలేక తండావారు తిరగబడ్డారు.

యింకేముంది?

తలలు పగిలిపోయే పరిస్థితి ఎదురయింది.

అప్పటికే గ్రామస్తులు తండాలో వారి నిద్దరిని కొట్టారు.

అంతలో రామదాసు మధ్యకు వచ్చాడు-“బాబూలూ! బాబూలూ!”
అంటూనే.

మూడోవాడిమీద వినరిన కట్టదెబ్బరామదాసు బుజానికి తగిలింది.

దానితో తండావారికి ఆవేశం పెరిగింది. నాల్గు ప్రక్కలా దొమ్మీలాగా తోసుకొని వచ్చారు. రామదాసు తంబురా పడిపోయింది. చెంబూ, చెంబులోని గింజలు నేలపాలయ్యాయి. అది చూచిన నాయకుడు ముందుకు దూకాడు.

రామదాసు అడ్డు వెళ్ళాడు.

తన చెంబు, తన తంబురా విషయం పట్టించుకోకుండా, గ్రామస్తుని కట్ట వినరు నాయకుని మీద పడవలసింది రామదాసు తల మీద పడింది.

తల విచ్చింది.

నెత్తురు పరదయ్యింది. అప్పటికి “రామా!” అంటూ తండా నాయకుని పట్టుకున్నాడు.

వచ్చిన గ్రామస్తులను తండా వాళ్ళంతా కలసి పెడ రెక్కలు విరచికట్టారు. వీరి స్థానం, వీరి బలగం ఎక్కువ ఉంది. అందువల్ల గ్రామస్తులను కట్టివేశారు.

తనకు తగిలిన దెబ్బ రెక్కచేయకుండానే అలాగే నిలచి, నాయకునిచేత వప్పించి, ఆ నలుగురనూ పడిపించి రామదాసు పడిపోయాడు.

తండావాళ్ళకు యిష్టం లేకపోయినా ఆ నలుగురనూ వదలి రామదాసును మోసుకొని వెళ్ళి, అతని గుడిశలో పారవేశారు. ఈ విషయం గ్రామానికి తెలిసింది.

గ్రామంలో చాలామంది “లంబాడీ లంజకొడుకులకింత కావరమా!” అని అంతా ఉమ్మడిగా బయలుదేరదోయారు.

గ్రామ పెద్ద అంతా విని, తప్పు తనవాళ్ళదేనన్న నిర్ణయానికి వచ్చి, అందరికీ చెప్పాడు—“మనం తండామీదికి దొమ్మీకి పోవడం న్యాయం కాదు. ప్రస్తుతానికి ఊరుకోండి. తర్వాత దేనిమీదో ఒక దానిమీద కల్పించుకొని చేయవలసిన పని చేద్దాం. ఎందుకంటే అక్కడ వాళ్ళ చేను మన గొడ్ల మూలాన పాడయ్యింది. కళ్ళక్కట్టి నట్టు కవిపిస్తూంది. వినేవాళ్ళకిది కావాలని తగువు పెట్టుకున్నట్టుగా ఉంటుంది. అది మంచిదిగా”దని అప్పటికి అపాడా తగువును.

గ్రామ పెద్ద ఏమంత పెద్దమనిషి గాడు,

అయినా కొంచం ఆలోచించి చేసే రకం. ఏది చేసినా కాన రాకుండా చేయాలని అతని ఉద్దేశం. ఏది ఎలా సాగినా వాళ్ళకూ వీళ్ళకూ మధ్య రామదాసు తల పగిలింది.

రామదాసు నెత్తురు పంచుకున్నారు.

తాత్కాలికంగా మందులు వేసి కట్టారు.

నెత్తురాగిపోయింది.

కాని రామదాసుకేదో షుత్తుగా, బాధగా ఉంది. అలాగే పండు కొనే ఉండిపోయాడు.

రామదాసుకు దెబ్బ తగిలిందని, అతడు లేవడంలేదని, రావడం లేదని ఆ కొట్టిన వాళ్ళనందరినీ పల్లెల్లో చెప్పుకున్నారు. “పోయి పోయి ముష్టివా కొట్టేద్దీ?”

“ఇదేం న్యాయం! ఆళ్ళూ యీళ్ళూ కలిసి అడుక్కుందేవాడి మీద పగపట్టారు!”

“ఏదేమైనా ఇంత కలా?”

“కలేమిటి! పచ్చికలైతే! వాడి మానాన వాడు ‘కృష్ణా రామా’ అని అడుక్కు తింటాడు. గ్రామస్థుల కేం పోయేకాలం?”

“జనలు వీళ్ళు పెళ్ళింది రామదాసుని కొట్టడానికే!”

“ఇంకా నయం, నలుగురునీ లంబాడీలు పెడరెక్క లిరగదీసి కట్టేస్తే-రాందాసే ఒద్దని విడిపించాడంట.”

“అఁ అఁ, నిజమే,” అని తలో విధంగా శివార్ల ఊళ్ళన్నీ గ్రామాన్ని విమర్శించాయి.

దాదాపు వారం పదిరోజుల వరకూ రాందాసు పడక దిగలేదు. తలకు బలమైన గాయమే తగిలింది.

కొన్నాళ్ళదాకా నెత్తిన చెంబు పెట్టుకోడానికి వీలు లేకుండా పోయింది.

అతడు ప్రక్క దిగనంత కాలం జిలానీ కంటికి రెప్పలా కాపాడింది.

ఏ ఉణానికేం కావాలో ఆలోచించి అన్నీ సమకూర్చింది.

ఆ సేవ చేస్తూ ఏదో తెలియని సంతసాన్నందుకుంటుంది జిలాని.

అది ఒకరు ఒకరికి మనస్ఫూర్తిగా సమర్పించుకున్నప్పుడు
కలిగే ఆనందం, తృప్తి.

అది చేయలేని వాళ్ళెవ్వరూ అందుకోలేరు.

అది అందుకోడానికి చాలా కష్టపడాలి.

ధనంతో రాదది.

ఆత్మ లయ గలిపి శరీరాన్ను పయోగించిన వారందుకోగలుగు
తారు.

రామదాసు మధ్య మధ్య “సీతమ్మ తల్లి పీఠో ఉండే” అనే
వాడు.

దానికి జిలానీ ఉబ్బిపోయేది.

తండావారంతా జిలానీని రామదాసు సేవకు వదిలివేశారు.

అసలామెను ఎవ్వరూ ఏమీ ఆనరు.

రామదాసుకు కావలసినదంతా తండా నాయకుని ఇంట్లో నుండి
జిలానీ తీసుకొని వచ్చి సకల సపర్యలూ చేస్తుంది.

తండానాయకుడు సర్వం అందించమని ఆమెతో అనేవాడు.

రాత్రిళ్ళు కూడా ఆ గుడిశలోనే ఉండిపోయేది జిలానీ.

అమాయకులు, ఏమీ తెలియని పసి హృదయాలు - తండాలో
వారివి.

వారికి “ఇది వయసులోని పిల్ల - ఆ రామదాసు వయసులో
ఉన్నాడు-వారిద్దరికీ సన్నిహితం కలుగుతుంది - దాని పరిణామం భావికి
ఏమిటా” అన్న ఆలోచన రాలేదు.

వారసలు అంత దూరం ఆలోచించరు.

ఆలోచన చేయవలసిన అవసరం ఉంటుందని కూడా వారికి
తెలియదు.

వారిచ్చిన స్వేచ్ఛతో జిలానీ హృదయాన్ని పెంచుకొంది.

రామదాసు కోలుకొన్నాడు.

తిరిగి మామూలు మనిషయ్యాడు.

గ్రామం వాళ్ళు అవకాశం కోసం చూస్తూ ఉన్నారు.

కాలం వారికి కలిసి రాలేదు.

అందువల్ల తిరిగి తగాయిదా రాలేదు.

రామదాసు పూర్తి ఆరోగ్యవంతు డయ్యాడని తెలిసి ఆ రాత్రి
వేళ తండాలోని వారంతా పోగయ్యారు.

అందరూ జిలానినే పొగిడారు.

జిలానీ వల్లనే రామదాసు తేరుకొన్నాడని తండా జిలానీని
పొగిడింది.

మరునాటినుండి రామదాసు మామూలుగా గ్రామ సంచారానికి
వెళతానన్నాడు.

తండా నాయకుడు “ఎందుకులే రాందాసూ! నాలుగు రోజు
లాగు.” అన్నాడు.

“అయ్యో, రామయ్య తండ్రి ఉత్తరువు నెరవేర్చవద్దా? ఇప్ప
టికే చాలా ఆలస్యమైపోయింది. గ్రామాల్లోని తండ్రులందరి చెవు
లకూ రామ నామం ఇలా అందకుండా పోయింది. అందకపోతే
ఎలా?” అన్నాడు.

అది తండావారికి సరిగా అర్థం కాలేదు. “సరేలే తిట్టేనోరు,
తిరిగే కాలా ఉరుకోదంటారు.” అన్నారు.

ఆ తర్వాత నాయకుడే “రాందాసూ! ఏదన్నా పాడు!” అని
అడిగాడు.

ఆ రోజుకు రెండు రోజులనాడే తంబురా సరిచేసుకొని నిర్భం
చేసుకొన్నాడు.

లోనికి వెళ్ళి జిలానీ తంబురా తెచ్చి యిచ్చింది. దాని నందు
కొని రామదాసు గొంతు సవరించుకొని ఆ రోజు సీతాకళ్యాణంవరకూ
పాడి వినిపించాడు.

తండావారంతా వెళ్ళి, వారివారి తావరాల్లో నిద్రపోయారు.

కాలం చాలా తమాషా అయింది.

గ్రామంలో మార్పులు కాలేదు.

కాలపురుషుడు కనులు మూసుకొని ఉండిపోయాడు. ఒక్కోసారి
ఈ కాలపురుషుడు క్షణాల్లో ఏవేవో ఎనలేని మార్పులుచేస్తాడు.
తీసుకొని వస్తాడు. ఒక్కోసారి ఏ యిసుమంత మార్పు రాకుండా,
ఉన్నచోటే అలాగే ఒక్క అడుగు నా ముందు వెనుకలకు ఒక్కండా
నొంబించిపోయిన రీతిలో నిలిచిపోతుంది.

గ్రామమూ, తండా మూమూలుగానే ఉండిపోయింది.
జిలాసీకి తెలియకుండా ఆమె హృదయంలో ఏవో కోరికలు
పేడకు పోతున్నాయి.

వాటికి ఆర్థంలేదు.

ఆర్థరహితమైన మార్పిడి.

అసీ ఆమెకు కూడా తెలియడంలేదు.

రామదాసును చూడకుండా ఉండలేదు.

ఆ విషయాన్ని గూర్చి ఆమె ఏనాడూ ప్రశ్నించుకోలేదు.

చిన్న పిల్ల - వయస్సులో ఉంది.

ఆమె శరీరం ఏవేవో కావాలన్న సంజ్ఞలను మనసుకందజేసేది.

మనసు ఎడతెరిపిలేని ఆలోచనలను చేసేది.

ఆ ఊహలు ఆలా ఆలా తిరిగి రామదాసు ముందుకు వచ్చి
ఆగిపోయేవి.

ఆమెకా తర్వాత రామదాసు తప్ప మరొకటి కనిపించేదికాదు.

సర్వం రామదాసు మయంగా ఉండేది.

ఆ విషయం ఆమెలోనే ఉండిపోయేది గాని, ఏమీ వెలికి
వచ్చేది కాదు.

ఎలా రావాలి?

ఎలా వస్తుంది?

ఇంకా రామదాసుకు ఆమె చిన్నపిల్ల.

దాదాపూ ఏమీ తెలియని పసిది.

తనంటే ఏదో తెలియని మమకారం, అది సీతమ్మ ఆ పిల్లలో
కలిగింది. అంతేకాక అతడనుకుంటాడు ఒకోసారి - రామయ్య
తండ్రి మాయ చేస్తాడు. గారడీ చేస్తాడు. మహా మంత్రగాడు. ఆ పిల్ల
మీద నాకు వాత్సల్యం కలిగింది, ఈ లోకంలో కట్టుబడిపోయి, ఏదీ
చేయలేని స్థితికి తీసుకురావాలని, ఆయన మీద మమతను తగ్గించి
ప్రశ్నలకు మనస్సును పరుగెత్తించాలని చూస్తున్నాడు. ఏమిటో
ఆయన మాయ! ఎటు తిప్పితే అటు తిరిగిపోయే వాళ్ళమేగదా. ఆ
బిడ్డను నాకు అప్పగించి, ఆ బిడ్డమీద మమతా, మమకారంతో నా
మార్గాన్ని మార్చాలని.

లంబాడోళ్ళ రామదాసు

పిచ్చితల్లి : మాయలోబడి రేయింబవళ్ళూ నాకు చాకిరీ చేసింది.
నామీద ఎందుకామెకీ ప్రేమ? నేనేమన్నా తండ్రినా, తల్లినా,
అన్ననా? రామయ్యతండ్రి! ఏమిటో నీ మాయ - అనుకుంటాడు
రాందాసు.

హృదయం ఆ గాడితప్పి ప్రక్క కెప్పుడూ వెళ్ళేదిగాదు.
ఆ గాడితోనే గానుగ ఎద్దు తిరుగుతున్న రీతిలో తిరుగు
తుండేది.

గ్రామస్తులు ఈ రోపల ఊళ్ళవాళ్ళను ఆకట్టుకొన్నారు.
అందరికీ రామదాసు కొరకరాని కొయ్యగా తయారయ్యా
డేమో ననిపించింది.

అది ఆతని మీద ఉన్న ప్రేమలోనుండి బయలుదేరిన కోపం.
అది రాగవైరం.

అందరూ ఆలోచించారు రామదాసు గూర్చి.
రామదాసు తల గ్రామస్తులు పగులగొట్టారు అన్నప్పుడు అంద
రికీ 'అయ్యో పావం' అనిపించింది.

రామదాసు ఆ నాలురోజులూ రాకపోయేటప్పటికీ, ఇంక రాదేమో
ననిపించింది అందరికీ. రాకపోతే ఏం అని ఏ ఒక్కరూ అనుకున్నారు
గాదు.

అసలు రామదాసుకూ, ఆ శివార్లకూ ఉన్న సంబంధ మేమిటి?
అతడు శివార్లన్నిటికీ సంబంధించిన వాడు. తెల్లవారి లేస్తే
అవన్నీ తిరుగుతాడు. రామనామంతో వాటిని పావనం చేస్తాడు.
ఆతని గళంతో అందరినీ పునీతులను చేస్తాడు.

అది ఆత్మీయత.

మామూలు దృష్టికి ఆతను ముష్టివాడు.

వినే జనానికి, పల్లెకూ, ఆ శివార్లకూ అందనిదీ, అతీతమైనదీ,
అంతర్ ప్రకృతికి కావలసినదీ అతని గళం. ఆ గళంలోనుండి
వెలువడుతున్నది భుక్తికి మించినది - భక్తి - ముక్తిదాయకమైనది.
అది అతడందరికీ పాపాడు; పంచుతున్నాడు.

దాని నందుకొంటున్న హృదయాలు ఆతన్ని కోరుకుంటాయి.
ఎందరో ముష్టివారు వస్తూ పోతూ వుంటారు.

అ శివార్ల వాళ్ళు అందరినీ తలంపులో ఉంచుకోగలిగారా;
లేదు, వారికి తెలియనిది. వారందుకోలేనిది రామదా సందించాడు.

అందువల్లనే అందరి హృదయాల్లోనూ నిలిచిపోయాడు. కానీ
బాహ్యంగా కనిపించేది, ఈ నాటకీయ జగత్తు కందనిది, ఆ ముష్టితనం
ఆ ప్రాంతంవారిని కట్టి వేసింది, ఆ పరిధులు దాటి వారాలోచించ
లేకపోయారు.

ఆశ్మలు కోరేదాన్ని కాదని ప్రకృతి శక్తులకు కట్టుబడి అతని
మీద లోపలన్న ప్రేమను ఈ సదంపుగా మార్చుకొని 'ముష్టివేధవ'
అన్నారు.

అందువల్లనే అతడు కనిపించని రోజుల్లో వారి హృదయం
అతనికొకకు వెదికేది.

అదీ వారికి మామూలుగా రోజూ వచ్చేవాడు రాలేదేం అని
మాత్రమే.

అది అంతఃశక్తుల ప్రేరేపణతో, ఆప్యాయతతో నిరీక్షిస్తున్న
నిరీక్షణ అని వారికేం తెలుసు?

చెప్పినా కాదంటారు. ఒప్పుకోరు.

కారణం అతడు ముష్టివాడు.

వారు ముష్టి వేసేవారు.

అతడు లోకువై న వాడు.

అందువల్ల బాహ్యప్రవృత్తికి లోనై ఈనడిస్తారు.

అంతిం జగత్తుకు ముష్టితో గని, ఎక్కువ తక్కువలతో గని
పనిలేదు.

అది భావిని గూర్చి యోచిస్తుంది.

అందువల్ల దాని పరిధులు వేరు.

ఏది ఏమైనా రామదాను అంటే వారందరికీ తెలుసు.

అతని అవసరం చరమైన జడజగత్తుకు అవసరం లేక
పోయినా, చరమైన జగత్తు కవసరం. ఆ కోరే హృదయాలను మరో
విధంగా మార్చుకొని అతని మీద యాష్టభావం పూనారు అందరున్నూ.

ఎందుకూ అన్నది ఎవరూ ప్రశ్నించుకోలేదు.

అసలా ప్రశ్న వారికి రాలేదు.

వచ్చివుంటే పరిష్కారమార్గం తెలియక అల్లాడిపోయేవారే.
అతడు మామూలుగా బిచ్చానికి బయలుదేరాడు. ఒక సల్లెలో
ఒక యింటి ముందు నిలిచి—

“ఏమయ్యా రామయ్యా! ఎందుంటివయ్యా!” అన్నాడు.
ఆ యింటి యిల్లాలు బిచ్చం వేస్తూ—

“రాందాసూ! నువ్వు లంబాదోళ్ళలో కల్సిపోయావా?” అనడి
గింది.

రామదాసు చిరునవ్వు నవ్వుకున్నాడు.

ఆ నవ్వు చూచి ఆమె తిరిగి “నవ్వుతావేం రాందాసూ! మరి
ఈళ్ళన్నీ అలా అనుకుంటున్నాయే?” అనడిగింది.

“ఏవిటో తల్లీ! అంతా మాయ” అన్నాడు రాందాసు.

“నువ్వెక్కడుంటున్నావ్?”

“అక్కడే తల్లీ! ఆ కొండకింద తండావాళ్ళు ఇల్లేసి పెచ్చారు.
అందులో వుంటున్నాను.” అన్నాడు.

“అంతకన్న మంచి వాళ్ళు దొరకలేవా నీకు?” అనడిగిందా
యిల్లాలు.

“మనదేమున్నదమ్మా! అంతా మాయ. ఆ రామయ్య తండ్రి
ఏ నాటి కెక్కడ తావు చూపితే అక్కడే వుండాలి. మనదేమున్నది
తల్లీ!” అన్నాడు.

“నువ్వు అక్కడుంటే ఈ గ్రామాల వాళ్ళు నీకు బిచ్చం పెట్ట
రంట తెలుసా? అనుకుంటున్నారు” అంది.

“ఆయన్నే నమ్మాను. మిమ్మల్ని చూచుకుని బ్రతుకుతున్నాను.
అన్యాయం చేస్తే చేసేదేముందమ్మా! ఆయనే దారి చూపుతాడు!”

“నీకేం నీవు చెపుతావు గాని రాందాసూ! నీకు గింజలేనే
వాళ్ళను వెలేస్తారంట”

“ముష్టి ముండావాణ్ణి, నాదేముంది తల్లీ! అందిరికీ గింజలు
కాలిదే ఆ రామయ్య నన్నొదిలి పెడతాడా? వస్తాను తల్లీ, ప్రొద్దుకు
తుంది?” అని తంబురా మీటుతూ బయలుదేరాడు.

ఈ విషయం కూడా తండాకు తెలిసింది. తండానాయకుడు
రామదాసు నడిగాడు.

“రాందాసు! ఊళ్ళో బిచ్చమేయనన్నారంట కాదా?”

“అంటారు దానికేం బాబూ! అననీ, రామయ్య తండ్రి ఎన్నని పించాలను కుంటాడో అన్నీ అనిపిస్తాడు!”

“అంతే గాని మరేం లేదంటావ్? నీ వింత వయసులో వుండి యిట్లాటి ముసలి మాటలు మాట్లాడతావేం! అయినా రాందాసు నీకీ ముష్టి దేనికి? మాతో పాటు పనిచేసుకొని బ్రతకరాదా? ఒకరితో పొత్తుండదు. ఒకరి చెసిరింపు యిందవు”

“నువ్వింతవరకూ ఎవ్వరూ వేయని ప్రశ్నవేసావు నిజమే! ఈ మాటే నేను గొడ్ల సావిత్లో ఆయ్యర్ని అడిగాను. ఆయన నాకు సమాధానం చెప్పారు.”

“అడుక్కు తినమనా!” అన్నాడు అంతా నాయకుడు. అతని మాట పూర్తి కాకుండానే—

“విను. లోకంలో నాలుగు రకాల మనష్యులుంటారంట. పాపం చేసేవాళ్ళు. పాపం చేయించే వాళ్ళు. పుణ్యం చేసే వాళ్ళు. పుణ్యం చేయించే వాళ్ళు.. పాపం చేయించే వాళ్ళ వల్ల పాపం చేసే వాళ్ళు పెరిగి పాదైపోతారు. పుణ్యం చేయించే వాళ్ళవల్ల పుణ్యం చేసే వాళ్ళు కూడా ఎక్కువవుతుంటారు. ఈ పుణ్యం చేయించే వాళ్ళుగా పుట్టడం చాలా అరుదు. ఆ పుట్టిన వాళ్ళు అలాగే బ్రతకడం చాలా కష్టం. ఒకప్పుడు నా వంశం వాళ్ళు పుణ్యంచేయించే వాళ్ళట. నేను జనం చేసే పాపాలు పోవడానికి దేవుణ్ణి ఇరవై నాలుగంటలూ కొలిచి, ఈ లోకంలో వాళ్ళ పాపాలకు తగినంత పుణ్యం అందజేయాలంట. అందుకే వాళ్ళలో నేను పట్టానంట. అటువంటి వాళ్ళు ఎక్కువ మంది వుండరు. మా నాన్న బతికినంతకాలం అలాగే దేవుడితో ‘ఈ పాపాలను రక్షించు’ అని, అంత దుర్మార్గులయినా కాపాడమని, రామనామం వాళ్ళ వద్దన్నా వినిపించి వాళ్ళకు పుణ్యం అందించాడట. అందువల్ల నీవు గొడ్ల కొష్టాల్లో చాకిరీ కాదు. లోకం పడికాలాల పాటు వుండాలంటే నీవు ఎత్తివేయాల్సింది వీళ్ళ పాపాలరా—ఈ కొష్టాల్లో ఉత్తిష్టం కాదు అన్నారు. అన్నట్టగానే వారు భేదం లేకుండా అన్నీ విడమర్చి చెప్పారు. నా పొట్ట కోసమే ఐతే, నేను ఏ ఆకులో తిని బ్రతిగ్గలను. పీళ్ళందరి పాపాల సంగితేమిటి!” అన్నాడు రాందాసు.

అంత చెప్పినా, ఆ తండా నాయకుడు పిన్నా, అతనికి అందు
లోని ఆర్థం తెలిసింది కాదు.

ఏదో అన్నాడు. ఏదో విన్నాడు. అంతే జరిగింది.

ఆ తర్వాత ఒకనాడు రామదాసు తను పుట్టిన గ్రామానికి
విచ్చానికి వెళ్ళాడు.

ఎవరూ గింజ రాలేదు.

రామదాసు అలాగే పాట పాడుతున్నాడు, అతడి మామూలు
ధోరణిగానే.

అంతలో గ్రామంలో ఒకతను వచ్చి—

“ఒరేయ్! నీ కిక్కడ గింజకు వచ్చినా గింజ రాలదు. అసలు
నిన్నెవరమ్మన్నారా?”

రామదాసు పాటనాపి—

“బాబూ! ఈ లోకంలోకి ఎవరు రమ్మంటే వచ్చాం నాయనా!
అలాగే వచ్చాను,” అన్నాడు సాత్వికంగా.

“ఇంకా మాటకు మాట చెపుతావా మాల ముండాకొడకా?”
అన్నాడు.

అన్నవాడూరుకోక చేతి కర్రతో రాగి చెంబుమీద కొట్టాడు.

రాగిచెంబు క్రింద పడిపోయింది.

అండులో ఉన్న బియ్యమన్నీ క్రింద పరచుకుపోయాయి.

మామూలుగా చెంబును కట్టుకోడం ఎప్పుడూ ఉండదు.

పడిపోయిన చెంబువంక చూస్తూ అలాగే క్షణం నిలిచి, ఆ

తర్వాత మెల్లగా వంగి చెంబు పట్టుకున్నాడు.

చాలామంది అప్పటికే చుట్టూ చేరారు.

ఎవరూ మాట్లాడలేదు.

రామదాసేమీ మాట్లాడలేదు. అతనివంక జాలిగా చూచి తిరిగి
చెంబు నెత్తిన పెట్టుకొని—

“ఈ గ్రామంలో పుట్టి పెరిగామ, మీరు వెళ్ళకొట్టిందాకా వెళ్ళ
లేదు. రామయ్య తండ్రి చయ బాబూ! ముష్టిముండా కొడుకును.
రావద్దంటే వస్తానా? ఏదో వచ్చాననుకో బాబూ! బపోయింది. మరచిపో

నాయనా! విన్ను రామయ్య తండ్రి దయ చూడాలి! వెయ్యేళ్ళు బ్రతుకు తండ్రి!" అన్నాడు.

"రేయ్ మాలోడా! పొలిమేర దాటిందాకా నీ గొంతు యినిపించిందా ఈ సారి కష్ట నీ మీద పడుద్ది!" అన్నాడు.

"మంచిది బాబూ! మంచిది" అన్నాడు రామదాసు.

పల్లె పట్టులన్నీ అంతే. ఐతే అటూ. లేకపోతే యిటు!

రామదాసు తెలిసిగాని, తెలియకగాని ఎప్పుడూ ఎవరికీ ఏమీ కీడు చేసి యెరుగడు.

అతడు నష్టం కలిగించాలని పుట్టలేదు.

ఆ విషయం కొందరికి మాత్రమే తెలుసు.

మరీ తెలిసిన వాళ్ళిద్దరే! ఒకరు ఆయ్యవారు. రెండు నేను. అంతకు మినహా మరెవ్వరికీ రామదాసు అంటే ఏమిటో తెలియదు.

రామదాసు సరాసరి తండాకు వచ్చాడు.

తండాలోని వాళ్ళంతా దాపుకు మామూలుగానే వెళ్ళారు.

జిలానీ కూడా వెళ్ళింది.

అంతా రామదాసు రాగానే, - మరీ పిల్లలు ఆ భజన చెక్కలు తీసుకొని లోపల పెట్టేవాళ్ళు. తంబురా తీసుకొని వెళ్ళి లోపల పెట్టే వాళ్ళుగా రోజూ చేస్తారు.

ఆ రోజూ అలాగే అందుకొని, "రాందాసు! రాందాసు!" అని అన్నీ లోనికి తీసుకొని వెళ్ళారు.

జిలానీ కూడా ఏదో అందుకోబోయి చెంబు చూచింది.

చెంబులో అడుగున ఎక్కడో ఒక చారెడు గింజలున్నాయి.

చెంబు సొట్టపోయి వుంది.

"ఏమిటి?" అని రామదాసు వంక చూచింది.

అతని చెంబు ఎప్పుడూ అలా యింటికి రాలేదు. అందులోనూ సొట్టపోయింది.

"అంతా రాముని దయ!" అన్నాడు.

"ఎవ్వరూ చేయలేదా?" అని అడిగింది.

రామదాసులో ఏ మార్పు లేదు.

ఆ ముఖం అలాగే ఉంది.

అంతా మామూలుగానే జరిగినట్లుగా ఉన్నాడు,

ఆ మాటకు సమాధాన మీయలేదు.

“చెంబు సొట్టలు పోయిందేం?” అని అడిగింది.

“క్రింద పడిందమ్మడూ!” అన్నాడు.

జిలాని ఊరుకుంది. పిల్లలంతా వెళ్ళి పోయారు. ఒక్క జిలానీ మాత్రమే అక్కడుంది.

ఆ పిల్ల రాందాసు మీద ఎన్నో కోరికలు పెంచుకొంది.

రాందాసు వచ్చే వేళకు అతడికి అన్నం కూడా వండి పెడు తుంది.

అకు కూరలో, దుంప కూరలో చేసుంది.

తండాలోని వారంతా మాంసం, చేసలూ తింటారు. రాందాసు తినేవాడు కాదు.

అందుకని చాలా సుద్ధిగానే చేయాలని చేతనై నంత వరకు అలాటి వాటిని అతని గుడిశ దాపుకు రానిచ్చేది కాదు.

రామదాసు లేనప్పుడు తండాలోని వారు యెగతాళిగా జిలానీని అల్లరి చేయడానికి ‘రాందాసు పెళ్ళాం’ అని అట పట్టించేవారు.

అలా అన్నప్పుడు అమె హృదయం ఎంతో హాయిసీ, అనందాన్ని అందుకొని వెలికి మాత్రం ‘చాచ్చా! రాందాసు భర్తడు’ అనేది.

నిజంగా రాందాసు నాకు భర్త అయితే ఎంత బావుండును అనిపించేది ఆ మాటలంటుండగా అమెకు. ఒక్కోసారి రాందాసు కాలువ గట్టు మీద—

“హే రామ ప్రభూ!” అనే కేకవేసి పాటందుకొని వస్తుంటే అతనికన్న ముందు అతని రాకను పాట తెలియచేసేది. అది విని తండాలోనివారు—

“పోవే నీ మొగుడొస్తున్నాడు!” అనే వాళ్ళు.

ఆ మాటలకు లోలోన పొంగిపోయి, సిగ్గుతో కుచించుకు పోయి “ఛీ పాడూ!” అనేది.

ఆ పాడుకు అర్థమేమిటో ఎవరికీ తెలియదు. అమె హృదయానికి అన్న తర్వాత పాడూ- అన్నానేమిటీ అనిపించేది.

అతని హృదయం మామూలే.

అందరినీ చూచినట్టుగానే ఆమెనూ చూచాడు, చూచేవాడు.

కానీ అతడామెకిచ్చిన అధిక్యతంతా తనకు వంట చేస్తూ తననే అంటి పెట్టుకొని ఉంటుందని.

ఏదైనా చెప్పినా, అడిగినా ఆమెనే. 'అమ్మదూ' అని ఆప్యాయంగా పిలిచి అడిగేవాడు.

ఈ ప్రత్యేకత వలన ఆమె హృదయం మరీ పెంచుకొని అతనికి దాసోహమైపోయింది.

అని ఒకనాడు కాదు. రోజుకు కొంత, క్షణానికి కొంతగా పెరిగి రామదాసు రూపం, హృదయం, సర్వం ఆమెలో నిండి నిశ్చిదీ కృతమైపోయింది.

అర్థరాత్రి తనను ఎవరు నిద్రలేపినా "ఏం రాందాసూ. ఏం కావాలి?" అనే స్థితికి వచ్చింది.

ఇది ఎవ్వరికీ బాధలేదు.

రామదాసును అంతా నమ్మారు. దానికి తగినట్లు అతడు చాలా మంచివాడు. ఉత్తముడు, రామభక్తుడు. హాని చేయడం చేతగాని సాధువు అన్నది అందరిలోనూ మూకుమ్మడిగా ఏర్పడిన అభిప్రాయం.

అందువలన వారిద్దరూ ఎలా వున్నా, ఎవ్వరూ పట్టించుకోలేదు.

ఆఖరికి జిలాసీని చేసుకోబోయే మామ కూడా అలాగే ఉన్నాడు. అతడు కూడా నాయకుని తర్వాత రెండో నాయకుడు. జిలాసీని చేసుకున్న మరుక్షణం అతడు మామగారి పదవిలోనికి వస్తాడు. నాయకునికి కొడుకులు లేని కారణంగా అల్లుడే వస్తాడు. అతడు కూడా "ఏం రాందాసూ! దాన్ని పాడు చేస్తున్నావ్. ఆతర్వాత నీ యిష్టం" అనేవాడు.

జిలాసీకి అతని మీద ఒకసారి మనసున్నదీ లేదు. ఈ నాడు తరిగిందీ లేదు. పెరగడం లేదు. విలిచి పోయింది.

అంతే!

తలలో నల్కయ్యాడు రామదాసు తండాకు. వీతగానాదా వచ్చినా "రాందాసూ! రాందాసూ!" అని తండా అంతా - ఆ గుడిసెను చుట్టుముట్టి న్యాయం చెప్పమనేది.

రామదాసు చెప్పింది వేదం.

అంతా “ఆ, ఆదీ ఆదీ” అని ఇరువంకల వారు ఒప్పుకొనేవారు.

అలా ఒప్పుకోని పక్షంలో రామదాసు ఒప్పుకోనివారిని దాపుగా కూర్చో బెట్టుకొని వారికి బాగా అండేటట్టు చెప్పి ఒప్పించేవాడు.

రామదాసు మీద ఈగ వాలితే తండాలోని పసికాయ కూడా దేవుడి మీద తిరగబడుతుంది. ఆ నడల్లా గ్రామంలో జరిగింది రామదాసు చెప్పలేదు.

రెండవ నాటికి తండా నాయకునికి తెలియనే తెలిసింది.

జరజర పొడలోని పాములా వచ్చి రామదాసు ముందు నిలిచి. “ఏం రామదాసూ! చెప్పనే లేదు” అన్నాడు. రామదాసుకు ఆతడడిగే విషయం తెలుసు. ఐనా—

“ఏమిటి” అన్నాడు.

“మొన్న గ్రామంలో జరిగింది!”

“ఏం జరిగింది?” అన్నాడు రామదాసు ఏమీ ఎరగనట్టే

“మునసబుగారి పాలేరు కర్ర దీసుకొని చెంబు పడగొట్టాడంట కదూ?” అన్నాడు నాయకుడు కోపంగా.

“అదా!.... పిచ్చివాడు” అని నవ్వాడు రామదాసు. చెంబు సొట్ట ఎందుకు పోయిందో జిలానికి అప్పుడు తెలిసింది.

“పిచ్చి కాదు. కొవ్వూ” అన్నాడు నాయకుడు.

“పోనీ అదే ననుకుందాం! ఏం” అన్నాడు.

“నువ్వేమన్నా అను రాందాసూ! గ్రామం వాళ్ళకిది తగదు”

“పోనీ మనం చేయగలిగింది ఏముంది?”

“ప్రాణం పోతే యేం ఆ తర్వాత? పరువూ మర్యాద పోయాక చేతులు కట్టుకొని వుండడం దేనికి?” అన్నాడు నాయకుడు

“తొందర పడుతున్నావు. ముష్టివాడికి నాకు పడుదేమిటి? చెప్పు! పరువూ ప్రతిష్ఠా మనస్సు లేని వాళ్ళకయ్యా! హృదయం లేని వాళ్ళు వాటిని చూపి బ్రతుకుతుంటారు. హృదయం వున్న వాళ్ళు దయను చూపి, దయను అందుకొని బ్రతుకుతుంటారు. తొందరపడకు, అన్నింటికీ ఒక్క రామయ్య తండ్రి వున్నాడు. వీవు, నేను ఎందుకు కల్పించుకోవాలి? ఆయన అజ్ఞ లేనిదే వాడు

కర్తృవిసురుతాడా, విసిరినా ఆది తగులుతుందా! అలా విసరడం
అది తగలడం, చెంబు పడడం అంతా ఆయనకు యిష్టమయ్యే జరుపు
కున్నాడు. మనకెందుకు?" అన్నాడు.

హడావిడిగా వచ్చిన తండా నాయకుడు చప్పగా చల్లారి
వెళ్ళిపోయాడు.

జిలానీ అక్కడే వుండి "ఈ విషయం నాతో కూడా చెప్ప
లేడెందుకని?" అని అడిగింది

"అమ్మూ! నువ్వు నేనూ ఏం చేయగలం?" అన్నాడు.

ఆ 'నువ్వు, నేనూ' అని కలపడంతో జిలానీకి ఎక్కడలేని
ఆనందం కలిగింది.

అదొక విధమైన తృప్తి.

దానికి గోరంత దొరికితే కొండంత చేసుకొని తృప్తిపడతారు.

అది వయస్సులో మనసీయదంవలన కలిగేది.

ఆ తర్వాత ఆమె మాటాడలేకపోయింది.

ఆ తృప్తిలోనే ఉండిపోయింది.

రామదాసు గోముగా జిలానీ తల నిమిరుతూ, "పిచ్చిదానా!
ఈ లోకంలో వారు అంతా తామే చేస్తున్నారని, అంతా తమ
ప్రభావమని అనుకుంటారు. కాదని తెలుసుకోగలిగితే కొంచెం
కొంచెమైనా బాగుపడతారు." అతడేదో చెప్పుకుపోతున్నాడు.

ఆమె కషేమీ విన్పించలేదు.

ఆమెలోని వాంఛల మనస్సుకు, కోరికలతో ఉగిరిపోయే హృద
యానికి అదేదో జోలపాట లాంటిది పాడినట్లుగా ఉండి తన్మయతలో
అలాగే ఉండిపోయింది.

అతను చెప్పేవేవీ వినిపించడంలేదు.

అతడు ఆ తల నిమరడంలోని హాయిని, తృప్తిని మాత్రమే
అందుకోగలిగింది.

అంతే!

వయస్సులో ఉన్నవారు ఏదో కోరుకుంటారు.

అదంతా అందకపోయినా దానికి సంబంధించినదే కాస్త
అందినా తృప్తిపడడం జరుగుతుంది.

నాలుగు రోజులు గడచి పోయాయి.

పల్లెలు దాదాపు రామదాసుకు మునుపటిలా గింజలు వేయడం లేదు.

4

సంక్రాంతి రోజులొచ్చాయి.

ఆ రోజుల్లో దాసర్లకు సంవత్సరానికి సరిపోయే గ్రానం దొరుకుతుంది.

ఆ సంవత్సరం రామదాసుకు ఏమీ మిగులుదలలేదు. దిన ఐత్రానికి సరిపోయింది.

తండావారూ, జిలానీ ఇదేమిటని అడిగారు. “దానిదేముంది రామయ్య దయ!” అనేవాడు తప్ప, మరోమాట లేదు.

“పాపం పెరిగిపోయింది రాందాసూ!” అనేవాళ్ళు.

“మనకు దొరకలేదని పాపం పెరుగుతుందా? కాదు, మనకు వేసేది ఇతర్ల కెవరికో వేస్తారు. వారంతా పుడ్డాళ్ళు. మనమే పాపం చేసుకుంటున్నామేమో. ఎవరికి తెలుసు? అదంతా చూచుకో వలసినవాడు ఆయన. మనకెందుకు” అంటాడు రామదాసు.

ఒక్కో రోజు ఉత్త చెంబుతోనే వచ్చేవాడు.

తండావాళ్ళే నాలుగు గింజలు పెట్టేవారు.

కాయలతోపాటూ చేలూ ఎండినట్టు తండా వారికి కూడా పనులు చూపటంలేదు గ్రామస్థులు.

పల్లె తర్వాత పల్లె ప్రాకిపోయింది. తండాను నిరపిస్తున్నారు.

తండావారు సాగు చేసుకొంటున్న భూములు కూడా లాక్కోవాలని గ్రామస్థులు ప్రయత్నించారు. వారిలో వారికి భాగాలు కుదరక వదిలివేశారు.

ఒకనాడు సంధ్యలో రామదాసు కాలవగట్టు మీదుగా వస్తు

న్నాడు. ఎదురు వస్తున్న మునసబుగారి పాలేరు వస్తూ, వస్తూ కేకవేసి పడిపోయాడు.

రామదాసు పరుగెత్తుకొని వెళ్ళి చూచాడు. దూరంగా నల్ల త్రాచు వెళ్ళిపోతూంది.

తంబురా, చెంబు, భజన పల్కలు గట్టుమీద పెట్టి, ఆ పాలేరును బుజాన వేసుకొని మూడూళ్ళు దాటి, ఆ తర్వాత ఊరిలో ఉన్న ఒక మంత్రగాడి దగ్గర పడుకోపెట్టాడు.

అతడు క్రిందామీదాచేసి ఎలాగైతేయేం బ్రతికించాడు.

ఈరోగా ఒక చిత్రం జరిగింది.

రామదాసు ఆదుర్దాగా పారవేసి వెళ్ళిన తంబురా, చెంబు, భజన చెక్కలు వట్టుకొని తండాలోని ఒక అంబాడీ తండాకు చేరాడు.

ఆస్పటికి ప్రొద్దు పోయింది.

సందె దీపాలు పెట్టారు. ఆ మూడింటినీ చూచిన నాయకుడు “ఇంకేముంది. రాందాసును చంపి ఏట్లో పారేశారు గ్రామస్తులు” అనగానే, చేతికందింది అందినట్టు తీసుకొని తండా తండా యావత్తా గ్రామం చేరారు.

పల్లెల్లో జరిగే వాటికి ఒకోదానికి ఆర్తం పర్తం ఉండదు. చిన్న కారణానికి నానా రభసా జరిపి, అల్లకల్లోలమైపోతారు. మునసబునూ కరణాన్నీ గ్రామ పెద్దనూ రచ్చబండ క్రిందికి చేర్చి పంచాయితీ పెట్టి, రామదాసు విషయం అడిగారు.

“రామదాసో గీషదాసో ఎవరికి తెలుసు, ముష్టి గాడిద కొడుకు సంగతి!” అన్నారు గ్రామపెత్తందారులు.

తండానాయకుడు లేచాడు.

“మాకు దిక్కు దివాణం లేదు. షేషెక్కడినుండో వచ్చిన వాళ్ళం. చచ్చినా బ్రతికినా మాకేంలేదు. మీ పొలాలు, ఇళ్ళూ గొద్దూ గోదాతో ఉన్నారు మీరు. షేషు ఏషైనా మాకేం లేదు. షేషు తెగించిగాని ఏదయినా చేసామా, మీరంతా అన్యాయమై పోతారు. మాలో పిల్లాడు బ్రతికున్నా ఈ గ్రామాన్ని గ్రామంగా ఉంచాడు. ఏ రాత్రో ఏ పీకటిలోనో మీరు రాందాసు గుడిశ తగలేసి నట్టు గ్రామాన్ని మొత్తాన్ని తగలేస్తాడు. మీ మనిషి, మీ సాటివాడు.

మిమ్మల్ని నమ్ముకొని బ్రతికేవాడు. ఒక ముష్టివాణ్ణి, కసికట్టి సాధి
స్తున్నారంటే మీ పెద్దలకు తలకాయ ఉందో, లేదో తెలియడంలేదు.”

“ఓర్లంబాడీ! ఆగరా! మా లావు మాటాడేవు,” అన్నాడు
పెత్తనందారు.

“సిగ్గులేనోళ్ళతో మాటాడడం మాడే బుద్ధి తక్కువ! మీవాడు
రాందాసు, మా గ్రామంలో పుట్టి పెరిగాడు. మీలోనే ఎవరో కాలవ
గట్టుమీద చంపి ఏట్లో పారేసివుంటారు. అదడగడానికే వచ్చాం!”
అన్నాడు తండా నాయకుడు.

గ్రామస్థులు చంపారూ అనడంతో అందరి మనస్సుల్లో
రామదాసు కదిలాడు.

అతడంటే ఏమిటో అందరికీ తెలిసింది.

అతనిలో విశిష్టత లేదు.

గొప్పవాడు కాదు.

బిచ్చగాడు.

ఒకరి జోలి, ఒకరి మతం పట్టించుకోని మనిషి.

అతడందరికీ తెలుసు.

అంతా అప్పుడాలోచించారు.

అతడి మీద దేనికి కక్ష!

అతడేం చేశాడు? ఎవ్వరికీ అతడు చేసింది తెలియలేదు. ఉంటే
కదా తెలియడానికి?

నడివీధిలో చెంబును నేలగొడితే “నిన్ను రామయ్య కాపా
డాలి” అన్నాడు.

అతని గుడిశ కాల్చిస్తే “రామయ్య తగలదెట్లాడు. అంతా
అతని దయ” అన్నాడు.

ఇదంతా ఎవరికోసం?

ఎవరు చేసినట్లో అర్థంకాలేదు తండావారికీ. గ్రామవాసులకూ
కూడా.

అంత ఆలోచన కలగడానికి కారణం అతడు చచ్చిపోయా
డనే మాట - అతన్నిగూర్చి ఆలోచించేంతవరకూ వారి వారి మనస్సు
లను లాగింది.

మనుష్యుల్లో ఉన్న గుణమే అది.

అందులో హైందవులు మరీను.

తండ్రికి అన్నం పెట్టకుండా చంపి. ఆ తర్వాత గోదానం, భూదానం చేస్తారు.

ఆ గోదాన, భూదానాల సొమ్ముతో యింకొంత కాలం తండ్రిని పోషించవచ్చు.

ఐనా సరే.

అది వారి సంస్కృతి.

వారి నీతి.

వారి మర్యాద.

రామదాసు విషయంలోనూ అలాగే-చచ్చిపోయాడు అని తెలియగానే చాలా విచారించారు.

తర్వాత తలా ఒక రీతిగా ఆతని అళ్ళకు శాంతి కలిగేలా విచారించారు.

లంబాడీలను సమాధానపరచారు.

అప్పుడు బయటపడింది. లంబాడీలకూ వారికీ తగాయిదా ఏమిటో.

ఆ కారణం చెప్పితే చాలా ఆశ్చర్యపోతావు.

ఎంత పెద్ద కారణమో తెలుసా?

పేడకడి దగ్గర తగాయిదా! ఊరు పెద్ద జీతగాడు, లంబాడీల అవులమంద పేడకళ్ళను మడేశాడు.

మదేయడమంటే తెలుసా?

మరొకరు తీయకుండా ఉండాలని, అప్పటికి ఆ పేడకళ్ళను కాయతో కొంచెం ఒక ప్రక్కకు నెట్టి వెళ్ళిపోతారు.

దానిని ఆ తర్వాత, వేసిన వాళ్ళు తప్ప మరొకరు తాకరు.

ఎవరికివారు, ఎవరో దీనిని తీసుకున్నారని అనుకోవలసిందే.

ఆ వేసినవాళ్ళు మరచిపోయినా అది అక్కడ ఎండిపోయి మట్టిలో కలిసిపోవలసిందేగాని, మరొకరు దానిని తాకరు.

సానూన్యంగా అది జీతగాళ్ళు చేయరు.

నంటలేరేవాళ్ళు, చేసేవాళ్ళు చేస్తారు.

మరొకటి

ఒకరి గొడ్లకు మరొకరా పనిచేయరు.

లంబాడీల ఆలమంద వేసిన పేదకళ్ళన్నిటికీ గ్రామపెద్ద జీత గాడా పనిచేశాడు. నన్నేడిసిస్తానికి చేశాడులే అనుకొని లంబాడీ తీసిందా పేడమడి.

అక్కడ పుట్టిన తగాయిదా చేమదాకా ప్రాకి, గ్రామపెద్ద జీత గాడి మూలాన గ్రామానికి తండాకూ పచ్చిగడ్డి భగ్గునమందే తీరుదాకా లాగింది.

గ్రామాల్లో తగాయిదాలు విన్నావా?

అలా ఉంటాయి. ఆ పేద తగాయిదా రామదాసుమీదికి తిరిగింది. రామదాసుకు గింజలు పుట్టకుండా చేసింది.

గ్రామస్తులు పాత తగాయిదా మూలం తెలిసి రాజీపడ్డారు. విచారించారు. ఎవరు చేశారో తెలుసుకొని వాడికి తగినశాస్త్రీ చేస్తామని, ఇకమీద గ్రామాలవాళ్ళు లంబాడీలకు పనులు చెప్పారని, చెప్పాలనీ పంచాయితీలో తేలినసారం.

గ్రామస్తులు. 'పాపం! లంబాడీళ్ళ రాందాసు' అన్నారు.

లంబాడీలంతా 'మా రాందాసు' అనుకున్నారు.

లంబాడీలు రెచ్చిపోతే. తండానాయకుడన్నట్టు అర్థరాత్రిపూట కొంపలన్నీ తగలేసినా తగలేస్తారు- తాలూ తగాయిదాలేని రాలుగాయి ముండాకొడుకులని ఆలోచించి, రాజీపడి ఆనలు విషయం బయట పెట్టారు, జిలాసీకి మాటా పలుకూ లేదు.

ఇక ఈ తండా ఏమైతేయేం?

ఈ గ్రామం వాళ్ళు పనులుచెపితే యెంత? చెప్పకపోతే యెంత? నా రాందాసు నాకు లేకపోయాకని, త్రాణలేని దానిలా అలాగే నిలిచి పోయింది.

ఇంత జరుగుతున్నా. ఆమెకెంతో బాధగా ఉన్నా లోలోన ఏదో ఒక ఆశాకిరణం ఆమెను మెలిబెట్టుంది.

ఆ బాధలో ఆమె కా ఆశాకిరణం వెలికి రాలేకపోయింది.

పంచాయితీ జరిగిపోయింది.

గ్రామం వాళ్ళూ, తండా వాళ్ళూ కలసిపోయారు.

ఎవరి దారిన వాళ్ళు వెళ్ళిపోయారు.

అందరికీ రాందాసు గొంతు వినిపిస్తున్నట్టుగా ఉంది.

జిలాసీ తండా స్థావరం చేరాక ఆ చెంబునూ, ఆ చెక్కలనూ, ఆ తంబురాను పెట్టుకొని ఒళ్ళు తెలియకుండా ఏడుస్తూంది. రామదాసు గుడిశలో నుండి వెలికి రాలేదు ఆమె.

అంతా విచారంగానే ఉన్నారు కాబట్టి ఆ విషయాన్ని మరొక విధంగా తలపోశారు కాదు తండాలోని వారు.

ఇది యిక్కడి పరిస్థితి.

పోతే నాలుగు గ్రామాలవతలి విషయం—

ఆ మంత్రగాడు పాలేరును బ్రతికించి ఏదో పొడి చేతిలోపెట్టి నోట్లో కొంతవేసి, కళ్ళల్లో ఏదో పసురు పోసి 'రాత్రికంతా కన్ను మూయకూడదు. ఈ నాలుగుళ్ళూ దాటి ఇప్పుడేం వెళతారు, ఇక్కడే వుండండని' పంచలో జాగా చూపాడు.

రామదాసు అతణ్ణి నిదురపోకుండా చూడాలి.

అతనితోపాటూ తనూ మేల్కొని కూర్చున్నాడు.

వాడికి ఒళ్ళు తెలిశాక వాడన్నాడు—

“రాందాసూ! నువ్వు మనిసివో, దేవుడివో నాకు తెలియటం లేదు” అన్నాడు.

“అదేమిటి అలాగంటావు బాబూ! నేను దేవుణ్ణయితే నిన్నిక్కడి దాకా ఎందుకు తెస్తాను? అక్కడే బ్రతికించి ఇంటికి పంపక పోయానా?” అన్నాడు.

“రాందాసూ! ఆ నాడు అట్లా నడి ఊళ్ళో చెంబు పగలేసి అడుక్కొచ్చిన గింజలన్నీ నేలపాలు చేసి తిట్టానే! అట్లాటి వాణ్ణి బుజాన వేసుకొని నాలుక్కోసులు నడిచి వచ్చావు నీకు నేనేం చేయ గలను రాందాసూ!” అన్నాడు ఏడుస్తూ ఆ పాలేరు.

“ఆ! ఏడవకూడదు. కళ్ళల్లో వేసిన మందు కరిగిపోతుం దేమో! అంతా రాముడాజ్ఞ! నేనేం చేసేది. నేను కాకపోతే నా తాత ఇంకొకడు నీకు సాయపడి ఉంటాడు. శివుడాజ్ఞ లేందే చీమైనా కుట్టదు. అంతా భగవంతుడి లీల. మనదేముంది? ఆ నాడు భగవంతుడి సాయంతో ఆ అర్జునుడు కురుక్షేత్రంలో అంక మందిని అవలీలగా

చంపి. ఆ తర్వాత భగవంతుడు తోడులేక పోయేప్పటికి, అడవాళ్ళను కాపాడలేక ఓడిపోయి ఏడుస్తూ ఇంటికి వచ్చాడు. తెలుసా! రామయ్య తండ్రి దయ ఉండటంవల్ల, హనుమంతుడు వంద యోజనాలున్న సముద్రాన్ని అట్టే దాటి, సీత జాడ తెల్పి, లంకను కాల్చి రావణా బ్రహ్మను నువ్వెంత అన్నాడు, తెలుసా! మనదేముంది!” అన్నాడు రామదాసు.

“ఏమో, రాందాసూ! నీకు తేలిగ్గానే ఉంది. కాని నీవుగాని వచ్చి అదుకోకపోయినట్లయితే నా పెళ్ళాం బిడ్డలు ఆలోమని వచ్చి, అన్యాయమై పోయిందే వాళ్ళు గదా!” అన్నాడు పాలేరు.

“చెప్పుతున్నాగా. నాదీ, నీది ఏమీ లేదు. అంతా ఆయన దయ. ఆ రామయ్య తండ్రి నడిపించేది,” అన్నాడు రామదాసు.

అతనికి మరొక మాట రాదు.

మరొకరిని నమ్మడు.

అంతా రామచంద్రుని దయే!

ఆ మాటకు సమాధానం రాలేదు.

మంత్రం పెట్టిన వైద్యుడు “రాందాసూ! ఈ మధ్య నువ్వే లంబాదోళ్ళల్లో కలిశావా?” అనడిగాడు.

“అదేమిటయ్యా, అలాగన్నావు? నేను లంబాదోళ్ళల్లో కలిశాక మేమిటి? గ్రామంలో ఒద్దన్నారు పెద్దలు. తండావాళ్ళు గుడిశ వేసి ‘యిందులో ఉండూ’ అన్నారు. అండ్రిలో తల దాచుకుంటున్నాను. అంతే!”

“మరి వీళ్ళంతా ఆళ్ళల్లో కలిసిపోయావంటారేం?”

“పిచ్చి తండ్రులు-ఏదేదో అంటూ, అనుకుంటూ ఉంటారు. నే నెవరితో ఉండేయేం? అంతా నా వాళ్లేకదా? నే నెవ్వరిని కాదంటాను? అంతా నాక్కావాలి! ఈ లోకంలో ఉండేవాళ్ళంతా, రామయ్య తండ్రి బిడ్డలు!” అన్నాడు.

“ఏ(ఎ)బో రాందాసూ! నీవు సత్యకాలపు మనిషివి!”

“ఏం సత్యం బాబూ! అంతా మీ అందరి దయా!” వీరిద్దరిలా మాట్లాడుతుండగా అతడు కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు.

“బాబూ! నీవు రెప్పవేయకూడదు, రుద్దికొని ఏదన్నా మాట్లాడు.”

“నువ్వు ఏదన్నా చెప్పు!”

“నేను చెపితే నీవు నిద్రపోతావు. నువ్వు మాట్లాడుతుంటే నిద్ర రాదు.”

“నాకేం తెలుసు! మోటుగాడిదని” అన్నాడా పాలేరు.

“అలా అనుకోకబాబూ! మనం చేసేది మోటుపని గాని. మన మనసులన్నీ నాజూకై నవే. అసలు మనసుల్లో మోటు తనం లేదు-అని ఆయ్యవారు చెప్పేవారు. అందరి మనసులూ చాలా నాజూకుగా ఉంటాయట. ఏ వైద్యుడు బాబూ. నే చెప్పేది నిజమా? అబద్ధమా?” అనడిగేడు లోపలున్న మంత్రవైద్యుణ్ణి.

అతడు లోపలుండే—

‘నువ్వు పుట్టింది మాల దాసరల్లోనైనా బ్రాహ్మణుల సావాసం చేసి చదువుకున్నావు. నీ శరీరం మాల. నీ మనస్సు, బుద్ధి ఆసలైన బ్రాహ్మణ్యం. నీవు చెప్పేది నిజం కాకుండా ఉంటుందా? ఏదేనా ఒక పాటపాడు.’

‘పాటదేముంది బాబూ! నా బొంద—నాపాటా పాడూను— నాకేమొచ్చు. ఐనా పాడతాను!’ అని అలవాటు ప్రకారం చేయెత్తి. ‘ఆరన్నా! నాచెంబూ, చెక్కలు, తంబురా కాలవగట్టున వడలొచ్చాను. ఏ పిల్లలో పాడుచేయరు గదా!’ అన్నాడు.

‘అరె కాలవగట్టున పెట్టొచ్చావా?’

‘పెడితే యేంలే బాబూ! అవెక్కడికి పోతాయి! నా వని అందరికీ తెలుసుగా!’

‘ఏమో రాందాసూ! నీవు నాకోసం చాలా కష్టపడ్డావు. పడుతున్నావు.’ అన్నాడు పాలేరు.

‘ఎవరి కోసం పడుతున్నాను? మాట మాటకీ ఆ మాటంటావు బాబూ! మీరంతా యిన్నాళ్ళూ ఎవరికోసమని, ఎందుకోసమని రోజూ తలోగింజావేసి ఇంతవాణ్ణి ఇంతవాడిగా చేశారు? మీరంతా దాగుండక పోతే నేనెక్కడుంటాను? నాకోసం నేను చేసుకుంటున్నానుగాని, మీ కోసమని నేనేం చేయగలను? ఏం చేస్తాను? ముష్టాణ్ణి! ఈ

కష్టం ఒక కష్టమా? యాదాది పొదుగునా రెక్కలు ముక్కలయ్యేట్టు
చాకిరీచేసి వచ్చినగింజలు తలోకొస్తా నాకు పెట్టడంలేదా” అన్నాడు.

‘బాబో! రాందానూ! నీకు సమాధానం చెప్పలేం గాని ఏదీ
ఒక పాటపాడూ!’ అన్నాడు వైద్యుడు అంతా విని,

రామదాసు రామాయణంలోని సీతాసహరణాన్ని పాడి విని
పించాడు.

అది జోలపాటగా మంత్ర వైద్యుడు నిదురపోయాడు.

పాలేరు కన్ను కూరుకుతుండగా—

‘చూచావా బాబూ! నీవు కన్ను మూస్తున్నావు’ అన్నాడు.

అతడు తెప్పరిల్లి, ‘లేదు లేదు నిద్రపోవడం లేదు. పాట
వింటున్నా’ అన్నాడు.

అతడు గొంతెత్తిన కానేపటికే, ఆ పల్లెలోని వారంతా అక్క
డకు చేరి, ఆలించడం మొదలెట్టారు.

5

అర్ధరాత్రి చాటింది.

అంతా మళ్ళీ ఆ కథనంతా పాడు పాడూ అని అల్లరిపెట్టారు.

రామదాసు కాదనలేక ఆ ఘట్టాన్నంతా వినిపించాడు.

ఆ తర్వాత కోళ్ళు కూకాయి.

మంత్ర వైద్యుడు అప్పుడు నిద్రలేచి, తిరిగి ఏదో మంచి
ఇక వెళ్ళండన్నాడు.

రామదాసు, పాలేరు కలిసి తిరిగి నడక సాగించారు.

పాలేరు గ్రామం చేరాడు.

రామదాసు తండాకు చేరి, తన గుడిశలోనికి అడుగు పెట్ట
బోయాడు.

తండా తండా కదలి వచ్చిందక్కడకు. వాళ్ళ కనులు వాళ్ళే
నమ్మలేకపోయారు.

ఏమిటిది ?

చచ్చిపోయిన రామదాసు రావడం అన్నదే వారి ఆశ్చర్యం!

జిలానీ రామదాసు గుడిశలోనుండి వెలికివచ్చి ఆనందంలో మునిగిపోయి తనను తాను నమ్మలేక అలాగే మ్రాన్పడింది.

అందరూ అలా తన చుట్టూ నిలిచి ఏదో భూతాన్ని చూచినట్టు చూడడం చూచి, తనూ ఆశ్చర్యపోయి తనంత తానే తెప్పరిల్లి “ఏమిటి అలా చూస్తారు?” అనడిగాడు.

అతడు మాటాడడం మరీ దిగ్భ్రాంతులను చేసింది.

అలాగే ఎవరికీ కాలూ చేయాడలేదు.

అందరూ మోళ్ళలా నిలిచాడు.

తండా నాయకుడు ముందుకువచ్చి దగ్గరగా నిలిచి రామదాసును క్రిందనుండి పైదాకా చూస్తూ, ‘రాందాసూ!’ అన్నాడు.

“అదేమిటి అలా చూస్తావు” అన్నాడు రాందాసు.

“నీవు బ్రతికే ఉన్నావా!” అన్నాడు తండా నాయకుడు.

“ఏమిటిది, చాలా ఆశ్చర్యంగాఉంది! మీరలా ఉండట చూస్తే నాకు పిచ్చెక్కేట్టుగా ఉంది. ఏమైంది?” అనడిగాడు రామదాసు వారిని తిరిగి.

తండా నాయకుడు దగ్గరగా వెళ్ళి అతన్ని తాకి చూచి “రాందాసూ!” అని కొంగులించుకున్నాడు.

అలాగే వాచేసుకొని “రాందాసూ! రాత్రంతా రాలేదేం? ఎక్కడకు వెళ్ళావు? ఏం జరిగింది? రాత్రికి రాత్రి అంత గ్రామంమీదకు వెళ్ళి తగువాడి వచ్చాం. ఎప్పుడూ వదలిని తంబురా, చెక్కలు, చెంబూ కాలవ గట్టుమీద వదలి ఎక్కడకు వెళ్ళావు?” అన్నాడు.

అందరూ గాలి బాగా పీల్చి వదిలారు.

రామదాసు అతడి గుడిశ ఆరుగుమీద కూర్చుని జరిగినదంతా చెప్పాడు.

అంతా ఆశ్చర్యపోయి, “అదా జరిగింది! ఎంత తొందర పడ్డాం! అరరే” అని ఊహాలోచించి, “రాందాసూ! నేను గ్రామం వెళ్ళి గ్రామపెద్దకు ఊమాపణలు చెప్పుకొని వస్తాను.” అన్నాడు.

రామదాసు “నీవు గ్రామానికి వెళతావా?” అనడిగాడు.

“ఆఁ ఆఁ వెళ్ళాలి. వెళ్ళి, వాళ్ళతో మాట్లాడాలి” అన్నాడు.

“అంతే ఒక్క రాత్రిలో రామయ్యతండ్రి ఎంతో మార్పు చేశాడన్నమాట” అన్నాడు రామదాసు.

ఆ తర్వాత తండా నాయకుడు రాత్రి జరిగినవంతా చెప్పాడు. అదంతా విని రామదాసు—

“చూచారా, అదంతా ఆయన దయ అని నేనంటే మీరు నమ్మారా? నా రామయ్యతండ్రి అందరికీ మంచి బుద్ధులే ఇస్తాడు. అర్థం చేసుకోలేక ఈ మనుష్యులు ఏదేదో అనుకుంటారు, అంతా ఆయన చలవ. ఆయన ఇష్టం, అంతేగాని మరోలా ఎప్పుడూ జరగ” దన్నాడు.

తండా నాయకుడు సరాసరి కాలవ గట్టునే బయలుదేరాడు గ్రామానికి.

రామదాసు ఏటిలో స్నానంచేసి నామాలు దిద్దుకుంటున్నాడు చిన్న అద్దంపెంకు ముందు పెట్టుకొని.

జిలానీ వచ్చింది.

అమెను చూచి—

“అమ్మదూ! నా చెంబూ, తంబూరాలు గుడిశ కెవరుచేర్చారూ?” అనడిగాడు.

జిలానీ తృప్తిగా అతని వంక చూస్తూ “దై నీ అటుకేసి వెళ్ళి వస్తూ, వస్తూ ఇవి చూచి చేతబట్టుకొచ్చాడు. ఆ తర్వాతే ఈ గొడవంతా జరిగింది. ఇక నువ్వెటన్నా వెళ్ళేప్పుడు చెప్పి వెళ్ళు” అన్నది.

“పిచ్చిదానా! పురుగు చెప్పి ముట్టుకుందా? నాకు మాత్రం ఏం తెలుసు చెప్పు?” అన్నాడు.

“ఇప్పుడు సరేననుకో. ఇక ముందు” అన్నది జిలానీ.

“నే నెందుకు వెళతాను?” అన్నాడు,

ఆ తర్వాత ఆనాటికి రామదాసు సంచారం పోలేదు.

గుడిశలోనే ఉన్నాడు.

జిలానీ అతని దాపునే ఉంది.

క్షణం వదిలేది కాదు.

అమె ఆశయం వేరు.

అతని ఉద్దేశంతో ఆమెకు పనిలేకపోయింది.
అతడామెనెలా చూస్తున్నాడో తెలుసుకోవాలని కూడా ఆమె
అనుకోలేదు.

అతనికి హృదయం ఇచ్చింది.

లోకాన్ని, లోకులను మరచిపోయింది.

తనను తాను మరచిపోయింది.

సంఘం విజయలు, సంఘంలో అతనికి ఆమెకూ మధ్య ఉన్న
అఘాతాన్ని ఆమె ఊహించలేదు.

ఊహించడానికి ఆమెకు వేళకూడా లేదు.

ఎంతసేపటికీ అతడు తనకు కావాలన్నదితప్ప మరో యోచనలేదు.

అందరూ అంతేనేమో, అంతరాలస్థాయి హృదయ మిచ్చేప్పుడు
ఎంచుకోరు.

వారితోదో నచ్చినదొకటి ఉంటుంది, దానితో సర్వం మరచి
పోయి, సంచరిస్తారు.

ప్రస్తుతం జిలాసీకూడా ఆ తెగలో, ఆ తరగతిలోనే ఉంది.

తన సర్వం అతనికిచ్చి ఆమె బానిసలా లొంగిపోయి, అతని
కోసం ఏమైనా కాగలదు.

ఇక్కడిలా ఉండగా తండా నాయకుడు గ్రామం చేరక ముందరే,
పాలేరు గ్రామంలో అడుగు పెడుతూవే జరిగినదంతా చెప్పి, రామదాసు
చేసిన సేవంతా చెప్పాడు.

ఒక మనిషి నెత్తుకొని నాలుగు క్రోసులమూరం యెవరువెళతారు
అందులో రామదాసును ఆ పాలేరు నడివీధిలో జరిపిన అల్లరి,
చేసిన సవాలు తెలిసిన ప్రతీవారూ ఆ పని రామదాసు కాబట్టి చేశాడు,
మరొకరు చేయలేరు. అనుకున్నారు.

గ్రామపెద్దకూడా విని చాలా సంతోషించాడు.

తిరిగి రామదాసు బ్రతికున్నందుకు ఎంతగానో సంతోషించాడు!
లోలోన,

అది వెలికి చెపితే తనకు గొప్పలేదని, పైకిమాత్రం 'అః
ఎందరు చావడంలేదు- ఎందరు బ్రతకడంలేదు. ఇదొక గొప్పా,'
అన్నాడు.

తిరిగి సమస్య ఆరంభమైంది.

రామదాసును అంతకు ముందులా గ్రామంలోనే నిల్పడమూ, లేక తండాలోనే ఉంచడమూ రాత్రి అతడు చచ్చిపోయాడని ఊరుకున్నారు. తెల్లవారేసరికి- ఎంత మార్పు!

అతడు బ్రతికే ఉన్నాడు.

అసలా లంబాడీ లెవరు అతనికి ఆశ్రయమీయడానికి? వీరంతా గ్రామం క్రింద బ్రతకవలసినవారు గదా అన్న ఆలోచన తట్టింది. నిజమాలోచిస్తే ఈ మనుషులు ఎంత వెర్రివారో తెలుస్తుంది. రామదాసు ఎంత?

సంఘంలో అతని విలువెంత?

అతని స్థానం ఎంత?

అతన్నిగూర్చి గ్రామం గ్రామం ఎందుకంత ఆలోచించి విలువ నిస్తుందో వారికీ ఎవరికీ అర్థంకాదు.

అసలు ఒక సమస్యకు, ఒకమనిషి అవసరం గనుక ఆ అవసరం రామదాసు మీదుగా తీర్చుకున్నారు.

అదే ఏ నోరుగలవాడో, అస్థిగలవాడో ఐతే ఎదురు తిరిగినా తిరగవచ్చు.

అందువల్ల రామదాసునే వాడారు.

తండానుండి బయలుదేరిన తండా నాయకుడు సరాసరి గ్రామ పెద్ద ఇంటిముందు నిలిచాడు.

గ్రామపెద్ద అతన్నిచూసి. 'రాత్రి మీరంతా వచ్చి మా గ్రామాన్ని ఆవమానించారు.' అన్నాడు.

“అందుకే వచ్చాను. జరిగిందిదీ....” అని వివరించబోయాడు.

గ్రామపెద్ద 'నా కంతా తెలుసు' అన్నాడు.

తండా నాయకునికి రాత్రిఉన్న ఆవేశం ఇప్పుడు లేదు.

అదీకాక రాత్రి అంతా కలిసి యింక పనులుకూడా చెబుతామన్నారు.

ఆ ఆశ ఒకటి తండా నాయకునికి ఉంది.

“కాదు, బాబూ!” అన్నాడు.

‘ఇంక మాట అవసరం’ అన్నాడు గ్రామపెద్ద, చెప్పదల
చింది వినిపించుకోకుండా!

తండా నాయకుడేమీ బదులు చెప్పలేదు.
అలాగే వెనుదిరిగి కాలువగట్టుకు బయలుదేరాడు.

ఊళ్ళోవాళ్ళు కూడా ఏమంత పట్టించుకున్నారు గాదు,
మామూలుగా రామదాసు తన కార్యక్రమాలన్నీ చేసుకుని
పోతున్నాడు.

జిలానీ హృదయం పరిపూర్ణంగా రామదాసుమీద లగ్నమైంది.
రామదాసే సర్వస్వంగా భావించింది.

దానికి తగినట్టు సాయంత్రం పూట రాందాసు ఆమెకు భాగ
వతం చదివి చెప్పేవాడు.

అదామె అర్థం చేసుకునేది.

మధ్యాహ్నమైన దగ్గరనుండి జిలానీ ఆతని దగ్గరే ఉండేది.
తిరిగి పొలిం పనులు ఆరంభమయ్యాయ్. తండాలో వారంతా
తలో పనీ చేసే వాళ్ళు. జిలానీ వయసులో ఉన్న నలుగురూ
ముగ్గురూ వెళ్ళేవాళ్ళు కాదు.

వారికి చదువు మీద ఆసక్తి లేదు.

వారి సంస్కారం అంతవరకే. పిల్లలను చదివించుకోవాలని కూడా
వారికి తెలియదు.

వారికే ఏమిటి? ఆ నాడు గ్రామంలోవారికీ అంతే. ఊరు
మొత్తం మీద తిరుగవేస్తే నలుగురో ఐదుగురో చదువుకున్న
వాళ్ళుండేవాళ్ళు.

ఎవరికి ఏ అవసరం వచ్చినా వారి దగ్గరకు వెళ్ళవలసిందే.
అంతా ఎందుకు, గ్రామ పెద్దకు చదువురాదు. పెత్తంటారు, తీర్పరీ
అతడే. ఐనా అక్షరం తెలియదు

అతడు అన్ని గ్రామాలవారికీ న్యాయం చెప్పగలడు. చెబు
తాడు కూడాను.

జిలానీ దాదాపు రామదాసు పాదే పాటలన్నీ పాడేది.

ఒకో రోజు బాగా ప్రొద్దుపోయేదాకా రాందాసు గుడిశలోనే
ఉండేది.

లంబాడోళ్ళ రాందాసు

ఎవ్వరూ అదేమని అడిగేవాళ్ళు గాదు,
 అది రామదాసు మీదున్న నష్టకం.
 ఆమెను వెళ్ళవద్దని అనే వాళ్ళు గాదు.
 ఎవరికీ ఏ విధమైన అభిప్రాయం లేదు, వారిద్దరూ కలిసి
 ఉండటంలో.

నిజానికి రామదాసు జిలానీని బద్దలాగా, భక్తురాలులాగా, ఏమీ
 తెలియనిదానిలాగా చూచేవాడు.

అతని మనస్సు బాగా పండిపోయిన ముసలిసి,
 అతని వయసును చూపేదేగాదు
 అందువల్లనే చూచేవారు.. వీరు ఏకాంతంగా ఉన్నా, ఎలా
 ఉన్నా ఏమీ అనేవారు గాదు.

ఒకో రోజు మధ్యాహ్నం వేళల్లో, తలలో పేలు చూచేది
 జిలానీ.

అరుగు క్రింద రామదాసు కూర్చుండేవాడు.
 అరుగుమీద జిలానీ కూర్చుండేది.
 ఆమె రెండు కాళ్ళ మధ్య అతని వీపు ఉండేది.
 ఆ చేతులు తల ముందు బాగానికి వచ్చేప్పుడు అతని తల
 ఆమె వక్షానికానేది.

అదే బాబూ, ఆ జిలానీ అందుకున్న స్పర్శానుభవం అతనితో.
 అందులోనూ అతని మనస్సు లేదు.
 అది ఒక్క జిలానీకి తెలుసు, సుఖం యిదీ అని.
 అతడు ససివానిలా ముసలివానిలా తన నిశ్చపాటి కేశాలు,
 తలా ఆమె చేతిలోబెట్టి ఏదో ఆలోచించేవాడు.

ఆ అలోచన ఈ ఇహాన్ని గూర్చి కాదు.
 ఎక్కడో సరంతోవిది. లేక రామయ్య, సీతమ్మ అడవుల్లో
 ఎలా ఉండేవాళ్ళు అన్నదేదోగాని, తన తలకు ఒక వయసు పిల్ల
 శరీరం తగులుతుండని-లేములాలాటి హస్తాల్లో నా తల ఉందని,
 సుతిమెత్తని ఉడుకు నెత్తురు వారే యౌవన ఊరువుల మధ్యనున్నా
 ననిగాని. అతడెప్పుడూ అనుకోలేదు.

గుడిశ ముందుగా కూలికి వెళ్ళే లంబాడీలుగాని, వెళ్ళి వస్తున్న

లంబాడీలుగాని ఎవ్వరూ ఏమీ అనుకోరు, ఆ వయసులో ఉన్నవారిద్దరు-
మరొకరెవరైనా అలా ఉంటే ఈ సంఘం- ఈ లోకం తొంగి
తొంగి చూచి, కట్టవలసినదంతా కట్టి, గత్తరచేసి వారిద్దరినీ నానా
రథసపాళు చేసేదే.

కానీ వారిద్దరి వాలకంలో అసి లేనేలేదు.

ఎవరి కంటా పడింది కాదు,

ఎవరూ ఆ విషయం పట్టించుకోలేదు.

అనుకోలేదు.

ఆమె చేతులు తగిలినా, ఆమె ఊరువులు తగిలినా, ఆమె
యౌవనంలో ఉన్నా, అందంగా ఉన్నా ఆ రామదాసు మనస్సులో
చలనం లేదు.

నెత్తురు పేదెక్కలేదు.

కోరికలతో ఉక్కిరిబిక్కిరి కాలేదు,

అసలా కాంక్ష అతని లోనికి రాలేదు.

అసలా సుఖమంటూ ఒకటుంటుందని, జీవరాసులు అందు
కుంటాయని, అందుకోవాలని, అది సృష్టిని పెంచడానికి మానవులు
చేయవలసిన విధి అని అతని తలపులో ఎప్పుడూ మెదలలేదు.

పైగా అటు వెళుతూ వెళుతూ వారిని చూచి లంబాడీల్లో
కొందరు పరాచికావీరి—

“ఏ, వే! మొగుడు తల్లో పేలు కుక్కుతున్నావా” అనేవాళ్ళు.

అది విన్న జిలానీ ఒళ్ళంతా పులకరించేది.

రామదాసు ‘అన్నన్నా, ఎంత మాట! అమ్మడూ ఎప్పుడూ
అలా అనకు,’ అనేవాడు.

అదీ సర్వసాచారణంగా—

ఆ లంబాడీ చిరునవ్వుతో ‘ఊర్కెనే దాన్ని ఉడికించాలని
అన్నారే’ అని, తన దారిన తాను పోయేది.

రామదాసు అన్న మాట జిలానీని వేధించేది,

ఎన్నోసార్లు రామదాసును ‘రామదాసూ! నువ్వు పెళ్ళి చేసు
కోవా?’ అని అడగాలనుకొని అడగలేక సిగ్గుతో తల మున్నకై
పోయేది ఆ అమాయక జిలానీ.

ఆ అవస్థకు ఆర్థం తెలియక తస్మయత్వంలో—

‘రాందాసూ ! నేను చచ్చిపోతే నీవేం చేస్తావు ?’ అన్నది.
రామదాసు ఆమె తలను నిమురుతూ—

‘అమ్మదూ ! అలాంటి పిచ్చి పిచ్చి ఊహలు నీకెందుకొస్తాయే!
నీకు పెళ్ళి కావాలి. పిల్లల్ని కనాలి. లోకంలో నీ పిల్లలు రామయ్య
తండ్రి దయతో మంచి కార్యాలు చేయాలి.’ అన్నాడు.

‘ఏమో రాందాసూ ! నిన్ను వదిలి చచ్చిపోతానేమోనని
భయంగా ఉంది’ అంది.

“నాదేముందే పిచ్చితల్లీ ! నేను వేరూ, నీవు వేరుగా నా
రామయ్య తండ్రి చూస్తాడా ? మనిద్దరినీ సమంగానే చూస్తాడు.
ఆయనకి భేదం లేదు. అంతా ఆయన బిడ్డలం” అన్నాడు.

ఆ మాటలు విని జిలానీ పొంగిపోయింది.

ఆ పొంగిపోయిన హృదయంతోనే, “రాందాసూ ! మనసిచ్చిన
వాళ్ళ కోసం అందరినీ వదిలి ఆళ్ళతో లేచి పోవటం మంచిదం
టావా?” అని అడిగింది.

రామదాసు కా లేచిపోవడాలు, మనసీయడాలూ ఏం తెలుసు ?
అలా మనసిచ్చి లేచి పోయిన సంఘటన ఒకటి కనిపించింది.
అక్కడే కూర్చుని మెల్లగా, “తప్పేముంది - రుక్మిణీదేవి
శ్రీకృష్ణ పరమాత్మతో అలాగే లేచిపోయింది.” అన్నాడు.

“చెప్పు రాందాసూ ! అది” అని అడిగింది.

ఆమె ఎందుకడుగుతుందో అతని కనవసరం.

జరిగినది జరిగినట్టు చెప్పడమే అతనికి తెలిసింది.

అతడు చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు.

రుక్మిణీ కళ్యాణకథ అంతా విని—

“రుక్మిణీ అమ్మవారు శ్రీకృష్ణభగవానుణ్ణి వలచి సరిగ్గా, పెళ్ళి
నాడు లేచిపోయిందా ! అంది జిలానీ,

“అంటే ఆయన దేవుడైన మహావిష్ణువు. ఆమె లక్ష్మీదేవి.
ఆయన కోసమే ఆమె పుట్టింది. అందుకనే అన్నను, తండ్రినీ, అంద
రినీ వదిలి భగవానుడు రథం తేగానే ఎక్కి వెళ్ళి పోయింది. అంత
ఆదృష్టం ఎందరికుంటుంది?” అన్నాడు రామదాసు.

“అవును రాందాసూ! ఎందరికి దొరుకుతుంది-అనుకున్నవాడు మొగుడుగా కావడం?” అంది జిలానీ.

అలాంటి సంఘటనలు అతడనేవన్నీ ఆమె హృదయంలో విలచి పోయాయి.

వాటితో ఆమె కొర్కెలను పెంచుకునేది.

ఆ కోరికల కోటలలో ఏవేవో నందన వనాలు సృష్టించుకొని, తన హృదయాన్ని రాణిగా చేసుకొని ఆనంద విహారాలు చేసేది ఊహతోకంఠో జిలానీ.

ఏ పండుగో వస్తే రామదాసుకు తలంటేది.

తన చేతులతో వంటకాలు అందించేది.

రామదాసుతో ఆమె అందుకున్న సుఖం, సౌఖ్యం, ఆనందం అంతా అలాంటిదే.

ఆ కన్నె పడుచు రామదాసు కోసమే జీవించేది.

రామదాసు మాత్రం లోకులందరి కొరకూ బ్రతికాడు.

తను తిరిగి తెచ్చిన గింజల్లో తనకుపోను మిగిలినవి తండా వారికే యిచ్చేవాడు.

అదీ జిలానీ చేతిమీదుగానే యీయడం జరిగేది.

ఇలా నీకు యెన్నని చెప్పేది!

ఆమె హృదయాన్ని రామదాసుకు అంకితం చేసింది.

రామదాసు దాని విషయం పట్టించుకున్నవాడుగాదు.

రామదాసూ, జిలానీ యిలా ఉన్నా ఎవరికీ ఏమీ అనుమానం లేదన్నానుకదూ!

అది మంచిగానీ, చెడుగానీ ఒకోసారి పతనం కావడం జీవి తాల్లో జరిగేదే!

ఆ పతనం ఎలా ఆరంభమైందో తెలుసా?

తండా నాయకుడు జిలానీకి పెళ్ళి చేయాలనుకున్నాడు. ఉండనే ఉంది తండాలోనే సంబంధం.

స్థిర వివాహారేర్పరచుకొన్న తండాల్లో చాలావరకూ మహమ్మదీయ సాంప్రదాయమే ఉండేది.

అందులోనూ పూర్తిగా అదే కానూకాదు. కలిగావులగం!

ఇందులోనే కాదు, చాలా జాతుల్లో అంతే.

వారి వారి సాప్రదాయాలు, పద్ధతులూ, వారున్న పరిసరాల
బలం చాలావరకు మార్పులు, చేర్పులు చేస్తుంది.

అందువల్ల సంకర సాంప్రదాయం ఏర్పడుతుంది.

కావలసినవన్నీ ఏర్పరచాడు.

ఇవేవీ జిలాసీకి తెలియదు.

జిలాసీ హృదయం, కోరికలూ అన్నీ రామదాసువే!

అమెకు మరో అభిప్రాయం, అలోచించే తీరిక లేదు.

ఒకరోజు ఉదయం తండా నాయకుడు ఎక్కడికో వెళుతుండగా
అతని భార్య అన్నది—

‘మరి నీవు రాత్రికి రావుకదా, అండరినీ పనులకు వెళ్ళవద్దని
ఎవరు చెప్పతారు?’

‘ఉదయావికంతా వస్తానుకదా. చెప్పకూడదా! ఐనా ఎట్లాండి
కదా పెళ్ళి!’ అన్నాడు.

ఆ మాట జిలాసీ విన్నది.

తండ్రి పెళ్ళిపోయాడు.

తల్లివి అడిగింది—

‘ఎవరికే అమ్మా పెళ్ళి?’ అని.

“పిచ్చి తల్లీ! ఎవరికో ఐతే మేమెందుకింత హడావుడి పడతాం?
వీదే!’ అంది చాపుకు తీసుకొని తల నిమురుతూ గోముగా.

జిలాసీ పాదాల క్రింద భూమి పగిలిపోయింది.

‘ఎవరికో?’ అంది సన్నగా, తెలుసుకోవాలని లేకపోయినా
తెలుసుకుందామని.

అప్పటి అమె ఊహ - పెళ్ళి లేకుండానే ఉండిపోదాం, ఎవరో
ఎందుకు చేసుకోవాలి, వాడు రామదాసు దగ్గరకు పోనీయడు-అన్నదే
భావన.

‘ఎవరంటావేమే దై సీతోనే’ అంది.

జిలాసీ తొడుక్కున్న ఆద్దాల కంచుకు సడలింది.

పావడా ఒడులై ఊడిపోతున్నట్లనిపించింది.

ఆ తర్వాత అమెకు తెలియదు- ‘అమ్మా!’ అంది బిగ్గరగా—

అది చూచి తల్లి, కూతురు పెళ్ళిమాట విని ఆనందంతో
అరచిందనుకుంది.

జిలాసీకి ఏం చెప్పాలో తోచింది కాదు.

అంటానికై తే అమ్మా అని ఒక కేక వేసిందిగాని, నిలువుగుడ్డు
పడిపోయాయి.

నిల్చున్నది నిల్చున్నట్లే కట్టెలా బిగుసుకుపోయింది.

ఆ చలనరహితమైన బిడ్డనుచూచి తల్లి మొదటలో ఊరుకున్నా,
ఆ తర్వాత గాభరాపడి—

‘ఏమిటీ? ఏమిటీ?’ అన్నది.

జిలాసీ స్థాణువులా కొంతసేపు ఉండి తెప్పరిల్లి ‘అన్నీ
చేశారా?’ అంది.

‘ఏమిట? అన్నీ చేశారా అంటావ్!’ అనడిగింది తల్లి, ఆదు
ర్ధాగా తన కూతురు వెట్టి చూపులు చూస్తూందని భయపడుతూ.

“అదే, పెళ్ళికి కావలసినవన్నీను.”

“చేసేదేముంది? అనుకుంటున్నాం. ఎంతసేపు చేయాలి!”
అంది తల్లి.

“ఐ... ఈ పెళ్ళి అపించవే!”

“అదేమిట, నీ కేమన్న వెట్టా?” అంది తల్లి.

“నాకు యిష్టంలేదు.”

“అంటే?” అనడిగింది.

“అంటే ఏముంది, పెళ్ళి చేసుకోను.”

“ఇప్పుడా? ఎప్పటికీనా?”

“అది వేరే విషయంలేవే!” అంది.

ఈ మాటలన్నీ చాలా గంభీరంగా, తూచి అంటున్నట్లుగా,
ఏదో తెలియని అధికారంతో అన్నది జిలాసీ.

ఆమె కళ్ళలోకి చూస్తూ జిలాసీని ఏమీ అనలేక, నోరెత్తి
మాట్లాడలేక ఆలాగే ఉండిపోయింది తల్లి.

ఆమె లోలోనే అనుకుంది-ఒక్క రాందాసు తప్ప మరొక
రెవ్వరూ దానిని ఒప్పించలేరని.

ఏదై నా, ఏమైనా దానితండ్రి వచ్చాక చేయవలసినదేనని జిలాపి
తల్లి అప్పటికి ఊరుకుంది.

జిలాసీకి పిచ్చెక్కినట్లుగా ఉంది.

ఎక్కడకూ పోలేదు.

రామదాసు గుడిశకు పోలేదు.

అతనికి కావలసినవేవీ చేయలేదు.

ఏదో ఆలోచన!

తనను గూర్చి తనకే తెలియని ఆలోచన!

ఏం చేయాలి?

ఏమీ తోచదు.

అసలు తను రామదాసుకు మనసిచ్చినట్టు రామదాసుకెన్నదై నా
చెప్పినా అని ప్రశ్నించుకుంది. 'లేదు' అని సమాధానం వచ్చింది.

పోనీ రామదాసు ఎన్నడయినా పెళ్ళి ప్రసక్తితెచ్చాడా అనుకుంది.

దానికి సమాధానం రాలేదు.

రామదాసును ఎన్నదై నా మనం పెళ్ళి చేసుకుందాం అని అడి
గానా- లేదు-అని మనస్సు చెప్పింది.

ఏం చేయాలిప్పుడు?

రామదాసునే అడిగితే?

అతడేం చెప్పగలడు?

మొదటినుండి అన్నీ ఆమెలో గిరగిర తిరిగిపోసాగాయి
చిత్రంగా.

ఆ విచిత్ర భ్రమణంలో ఏది ఏదో, ఏది తేలాలో, ఏది అగాలో
తెలియలేదు.

రామదాసు తన గుడిశకు వచ్చాడు.

అప్పటికే ఎదురుచూచే జిలాసీ ఎదురు రాలేదు.

ఆమె ఎందుకు రాలేదు?-అని ఆలోచించాడు.

కాసేపు చూచాడు.

ఏదో తక్కువ తనంగా తోచింది.

ఆ ప్రక్కనుండి పోతున్న తండాలోని ఒక పిల్లను పిలిచి,
“అమ్మదేదీ? అని అడిగాడు.

“ఇంట్లో ఉండేమో పిలవనా?” అంది.

‘ఒద్దులే’ అని తనకు కావలసిన నాలుగు గింజలు కడిగి పోయ్యి మీద పెట్టి ఉడకవేసుకోడంలో లీనమయ్యాడు.

రామదాసు గొంతు గట్టుమీద ఉండగానే వింది జిలానీ.

రావాలా, రాకూడదా అన్న మీమాంసలో ఆమె హృదయం కొట్టుమిట్టాడింది.

అలా కొట్టుమిట్టాడుతూ అక్కడే ఉండిపోయింది గాని, ఎందుకో రావడానికి భయం కలిగింది.

రాలేకపోయింది.

రామదాసు హృదయం ఆమె కోసం దేవులాట సాగించింది, దీనికి మరో కారణమేమీ లేదు.

రోజూ వచ్చేది, రోజూ కనిపించేది ఏదైనా సరే రాకపోయినా, కనిపించకపోయినా పడే ఆవేదన అది.

అది తెలియదు.

దానికి కారణం దొరకదు.

కారణ రహితమైన వాంఛ.

కారణం తెలియని కోరిక.

ఆమె రాకపోయినా ఆగిపోయేది లేదు.

ఆగేది లేదు. ఐనా అతడు బాధపడ్డాడు.

ఆ బాధలోనే ఏదో తెలియని సమస్య ఒకటి కలిగింది.

దానికి సమాధానం రాదని అతనికి తెలుసు.

జిలానీ రోజూ రావాలా? అనుకున్నాడు.

వచ్చేదిగా! అన్న సమాధానం తప్ప మరొకటి రాలేదు.

తర్వాత తనకుతానే సమాధానం చెప్పుకొని ఊరుకున్నాడు.

ఆరోజంతా జిలానీ అతనికి కనిపించలేదు.

రాత్రివరకూ కూడా జిలానీ వెళ్ళిందిగాదు.

మరునాడు మామూలుగానే తన చెంబు తోముకొని భజన చెక్కలూ, తంబురా తీసుకొని, రమారమణ గోళిందో హరి అని పాట మొదలెట్టాడు.

జిలానీ రాందాసు పాట వినిపించినంతవరకూ విన్నది.

ఆ తర్వాత రామదాసు దూరంగా వెళ్ళిపోయాడు.

గొంతు ఓంకారాన్ని జపిస్తున్న రీతిగా శబ్దాన్ని అందించింది.

వింటున్న జిలానీ అప్పటివరకు తన హృదయాన్ని కట్టు దీట్లంలో ఉంచుకోవాలనుకున్నది. అక్కడ విల్వరేక, సరాసరి రామ దాసు గుడిశకు వచ్చి గుడిశలో కూలిపోయి ఏదోదం మొదలుపెట్టింది. ఏం చేయాలో తోచదు.

రామదాసుకు తన హృదయాన్ని చెప్పాలని లోపల పూహ.

ఎలా చెప్పాలో పాలుపోలేదు.

ఏం చేయాలో తెలియదు.

ఇంతకుముందు చూచాయగానై నా తెలియచెప్పి వుంటే యీ నాడింత బాధ ఉండేది కాదు.

అసలు యిలాంటి విషయాలను గూర్చి రామదాసు ఎలా వుంటాడో తెలియదు.

ఒక ప్రక్కనుండి తన హృదయ కలకంలో రామదాసనే అమృతాన్ని నింపుకొంది.

వయస్సనే యెండలో, జీవితమనే బాటలో ప్రయాణంచేస్తూంది.

ఆమెకెంతో దాహంగా వుంది.

ఆ కలకంలో ఉన్న అమృతాన్ని త్రాగడానికి ప్రయత్నం.

అది దప్పినారుస్తుందో లేదో ఆమెకు తెలియదు.

తనతో ప్రయాణిస్తున్న తండ్రి అమృతాన్ని ఒరికబోసి ఏదో మంచి నీటినే ఈయదలిచాడు.

ఎలా?

తనకు కావల్సింది ఒక్క దాహం తీరడమే కాదు.

ఇంకా ఏదో కావాలి.

అది యదని ఆమెకు తెలియదు.

అదే రామదాసు అన్న భావనలో వుంది జిలానీ.

రామదాసు నెన్నుకోదంవలన దప్పి తీరుతుందో లేదో గాని,

ఆత్మ సంతృప్తి-ఆత్మకు కావలసినదంతా అందుతుంది.

తండ్రి సమకూర్చినది దాహాన్ని మాత్రం తీర్చగలదు, పర బడిన ఒడలికి శాంతి-అంతవరకే.

రామదాసు రెండూ తీర్చగలదేమో!

ఏది ఏమైనా తనకు రామదాసే కావాలి.

రామదాసు లేని జీవితం నరకం.

ఆ నరకం నా కక్కరలేదు.

నాకు కావల్సింది రామదాసు-అన్న విశ్చయానికి వచ్చింది.

అంతలో తండ్రి గుడిశ ముందునుండి వెళ్ళడం కనిపించింది.

ఎక్కడికి వెళ్ళాడో ఇప్పుడొస్తున్నాడు.

ఆయన నిరంతర శ్రమ ఎవరి కొరకు?.... నా కొరకు.

నేను లేకుంటే ఆయనంతగా శ్రమించి, దాచవలసిన పని లేదు.

నాకు ద్రోహం చేయాలని ఆయన ఏనాడూ అనుకోలేదు.

నా మంచికి, నా శ్రేయస్సు కొరకే కదా ఆయన శ్రమించి
దాస్తున్నాడు, ఎవరున్నాడు?.... అన్నీ నేనే.

అముసలితనంలో ఈ విషయం తెలిస్తే ఎంత బాధ పడతాడు!

అమ్మ యిల్లు చేరగానే చెపుతుంది.

ఆయన గుండె ఆగిపోదా!

అయ్యో నేనెందుకు తూలానబ్బా! వంశానికి

అమ్మ చెపుతుంది.

ఆయనకు బాధ కలుగుతుంది.

ఆ బాధను కోసంతో జోడించి నన్ను దండిస్తాడు.

కనీ, పెంచీ పెద్ద చేసినందుకు నా కోసం సర్వసుఖాలు త్యాగం
చేయదలచిన వారికోసం నేను రామదాసునెందుకు వదులుకోగూడదు!

రామదాసునా?

ఎలా?

వదులుకోలేను.

రామదాసు లేకుంటే?

రామదాసు.... రామదాసు నా హృదయం. నా ప్రాణం,
ఇన్నాళ్ళూ నీరుపోసి పెంచిన లత.

దానినెలా త్రుంచి పారవేసేది?

ఒకవంక తల్లి తను చెప్పినవి చెపుతుందని, రెండోవంక తను

రామదాసును వదులుకోలేక, మరో వంక తండ్రిబాధ, మరోవంక రామ
దాసును ఈ లంబాడీలు ఏం చేస్తారోననే బెంగ.

ఆ క్షణంలో లోకమంతా చీకటై పోతున్నంత బాధ కలిగింది.

అలానే ఉండిపోయింది.

తండాలో ఎవ్వరూ లేరు, అంతా పనుల్లోకి వెళ్ళారు.

తండా నాయకుడు లోనికి అడుగుపెట్టగానే నాయకుని భార్య
కూతురు చెప్పినవన్నీ చెప్పింది.

తండా నాయకుడు క్షణం మాట్లాడలేకపోయి, ఆ ఉర్వాత
తిరిగి భార్యచేత అంతా చెప్పించుకొని విని-

“అమ్మాయేది?” అనడిగాడు.

“రాందాసు గుడిశెలో ఉండేమో!” అంది.

నాయకుడు సరాసరి రాందాసు గుడిశెలోకి వచ్చి నిలచాడు.

జిలానీ తండ్రి వస్తున్న సంగతి తెలుసుకోలేదు.

అతడలా వచ్చి నిలిచిన విషయంకూడా తెలియలేదు.

అలాగే నిలిచి వున్నాడతడు.

ఆమె మూర్తిభవించిన శోకంతో రాయిలా, కుందనపుబొమ్మలా
అలాగే ఎటో చూస్తూ, ఏదో ఆలోచిస్తూ అలా ఉండడం చూచిన
తండా నాయకుని గుండె కూడా గుభేలుమన్నది.

“అమ్మాయ్!” అన్నాడు సర్వసాధారణంగా, సౌమ్యంగా.

అది జిలానీకి ప్రక్కన పడుగుపడినట్లుగా వినిపించింది.

భయంతో వణికిపోయింది.

తలనెత్తి చూచింది.

నాయకునిలో ఏ మార్పులేదు.

కానీ, జిలానీకి కనిపించడం మాత్రం వికృతంగా, రాక్షసా
కారంగా కనిపించింది.

ఆ భయంలోనే ఏదో నిశ్చయానికి వచ్చింది.

అది నిశ్చయానికి రావడం కాదు, తెగింపుకు-

ఏది ఏమైనా సరే పట్టువిడువను- అన్న రీతికి రావడం.

నాయకుడు కూతురు వాలకం చూచి చాలా ఆశ్చర్యపోయాడు.

ఎప్పుడూ నవ్వుతూ ఉండేవామె. అలాంటిది అలా మారిపోవడానికి బలమైన కారణం ఏదో ఉండనుకున్నాడు.

“ఏమమ్మా, అలా ఉన్నావు?” అన్నాడు.

“ఏం లేదు బాబూ!” అంది.

“ఉఁ” అన్నాడు.

ఆ ఊ అనడం-నీ విషయమంతా చాలా ముదిరిపోయింది. పన్ను ఎదిరించేవరకూ పచ్చాపన్నమాట- అన్న తీరులో ఉంది.

దానికి జిలానీ రోరోనే ఉడికిపోయింది గాని, వెలికి ఏమీ అనలేదు. అతడే తిరిగి—

“మీ అమ్మ ఏదో అంటుంది. నిజమేనా అమ్మా?” అన్నాడు విదానంగా.

కానీ అందులో ఏదో కృత్రిమం ఉంది అనుకుంది జిలానీ.

ఒకోసారి ఎవరికివారు ఎదటివారిని అర్థంచేసుకోలేక, తప్పు భావనలో పడి, తప్పు అభిప్రాయాలకు వచ్చి వారిని యెదటివారిని కూడా నాశనం చేస్తారు.

పరిస్థితులు కల్పించేవి చాలా బలంగలవై పోతాయి. ఆ పరిస్థితుల ప్రాభవానికి సంఘటనలు జోడై, మనుష్యులను మార్చి వేస్తాయి.

దానితో వారు తప్పు నిర్ణయాలను ఒప్పుగా భావించి, తమంత తామే తిప్పలు తెచ్చుకుంటారు.

అమె తల ఊపింది.

“ఐతే నీవు పెళ్ళిచేసుకోవా?”

జిలానీ మాట్లాడలేదు.

“దై నీని చేసుకోవా? ఎవ్వరినీ చేసుకోవా?” అన్నాడు

ఏవిటీ ఈ ప్రశ్నలు! అనిపించింది జిలానీకి.

దానికికూడా అమె మౌనంగా ఊరుకుంది.

“నీ మనస్సులో ఏముందో చెప్పు?” అనడిగాడు,

జిలానీ అంతకుముందే నిర్ణయించుకున్నది కాబట్టి, “దై నీని చేసుకోను,” అన్నది.

“ఏం?” అన్నాడు.

“నాకిష్టంలేదు.” అంది జిలానీ.

ఆ మాటతో నాయకునిలోని సహనం పోయింది.

“ఎవణ్ణి చేసుకుంటావ్?” అన్నాడు కటువుగా.

జిలానీలోని అహం మాత్రం ఊరుకుంటుందా?

“అదంతా తర్వాత,” అన్నది లెక్కచేయని రీతిలో.

నాయకుడు ఆలోచించి, చప్పున చల్లారిపోయి, తనకు తెలియకుండా ఏదో జరుగుతుందని, తండాలోని కుర్రకారునంతా మనస్సులో ఒకసారి మననం చేసుకుని, వారి రూపులు చూచుకుని దై సీకన్న బాగున్నవాడెవడా అని ఆలోచించడం మొదలుపెట్టి, అసలు ఆమె ఏ తీరులో ఉందో నెమ్మదిగా తెలుసుకోవాలని—

“ఎవర్ని చేసుకోవాలని ఉందో, అదైనా చెప్పు,” అన్నాడు.

ఒక్కక్షణం తండ్రి ముఖంలోనికి చూచి, “రాందాసును”

అంది.

“రాందాసునా” అన్నాడు.

అన్నాడుగాని అతని తల తిరిగిపోయింది.

ఇందులో అతని ప్రమేయంఎంతవున్నదా అని ఆలోచించాడు.

రామదాసు సాధుస్వభావం, ఏమీ తెలియనితనం. అమాయకమైన ఆ చూపులు— పరమ భక్తుడు.

అతనికి ఇలాంటి దుర్బుద్ధులుంటాయా!

ఉండడానికి వీల్లేదని అతని ఆత్మ ప్రబోధించింది.

అతను తండాకు వచ్చిన దగ్గరనుండి అంతా అతను మనస్సులో ఊహించుకున్నాడు.

ఎక్కడా అతని నడవడికలో, మాటలో, పలుకులో—ఏ కోణం నుండి చూచినా అసరాధం కనిపించలేదు.

ఇది జిలానీ ప్రోద్బలమై ఉంటుందనుకున్నాడు.

“అతన్నడిగావా? అతను ఒప్పుకున్నాడా?” అన్నాడు తిరిగి.

ఆ అనే తీరులో, వాడెలా ఒప్పుకున్నాడు? నరికి పోగులు

పోస్తాను! వాడెవడు? అసలు నువ్వెందుకు అడిగావు అన్న తీరు వినిపించింది జిలానీకి.

అమెలో భయం కలిగింది.

అతడన్నాడన్నా, మరోమాట ఏదన్నా రామదాసును దండి
స్తాడు అనుకొని, నిజాన్ని చెప్పదలచి-

“అనలేదు. అడిగి ఒప్పించాలి” అంది.

తండా నాయకుని తల సనిచేయడం మానివేసింది.

ఏదో బాధ- తెలియని పోరాటం సాగుతుంది అతని హృద
యంలో.

ఇదెక్కడి అన్యాయం?

దిక్కులేనివాడికి గుడిక పేసి ఉండమంటే- తన నెత్తురులోని
భాగం ఏదో చేస్తుంది.

అతని మతమేమిటి?

మన మతమేమిటి?

అతని కులమేమిటి?

మన కులమేమిటి?

అతడెవరు?

మనం ఎవరు?

ఏమిటి మాయ?

ఏదో జరిగింది అనుకున్నాడు ఆ బాధలోనే-

“అది కూడని పనమ్మా! మంచిదికాదు,” అన్నాడు నాయకుడు.

“ఇందులో తప్పేముంది?” అంది జిలాని,

అమెకు ఏది వచ్చినా అందుకుందే బలం వచ్చింది.

బెదరించిగాని, మరో విధంగా గాని తన హృదయాన్ని ఎవ్వరూ
మార్చలేరు అన్నరీతికి వచ్చింది.

నాయకుడు చివరైన వెలుపలకు వచ్చాడు. అలా కాలువగట్టుకు
వెళ్ళాడు.

తిరిగి తండాకు వచ్చాడు.

అతనికేమీ తోచడం లేదు.

ఏదో బాధ-

తన గౌరవం, తన తీరు, తన తండా అంతా నాశనమై పోతు
న్నట్టు, తండాలోని వారంతా ఏదో ఎగతాళి చేస్తున్నట్టుగా ఉంది.

అది ఏ రకమైన ఎగతాళో తెలియడం లేదు.

తన కూతురు- తన కడుపున చెడబుట్టింది.

అసలీ రాందాసెవడు:

దాని మనస్సునలా ఎలా విరిచివేశాడు:

వాడు చేసినదేముంది:

ఏమీ చేసి ఉండదు.

పిల్లదే వాడి పాటలకు, వాడి మాటలకు మనసుపడి ఉంటుంది.

అంతేగాని, మరోలా జరిగి ఉండదు.

జరగడానికి వీలులేదు.

అతన్నేమీ అనలేం.

అనడాని కాస్కారంలేవి మనిషి.

ఈ ప్రమాదం తప్పారంటే అతన్ని దాని కళ్ళకు కనబడకుండా చేయాలి. చేస్తేగాని కొన్నాళ్ళకై నా ఇది నా కూతురనిపించదు. అని ఆలా ఆలోచించి.

ఎలా మాన్పించాలి:

అతన్నేమీ అనకూడదు.

అతనితోనే దానికి చెప్పిస్తే:

అది వినదు.

వినే తీరులో కనిపించడం లేదు.

ఐనా రామదాసు చెప్పకాడా:

అతనే ఉద్దేశంలో ఉన్నాడో.

బహుశా ఇద్దరూ కూడబలుక్కొనే ఈ తీరుకువచ్చి ఉంటారేమో, ఎవర్నీ నమ్మడానికి వీలేదు అనుకున్నాడు. తిరిగి అతని మనస్సులో, రామదాసు అలాంటి వాడు కాదు అని ఒక మూలనుండి ఘోషిస్తున్నే ఉంది. అతనికి ఇతమిద్దమని తెలియ రావడంలేదు.

ఏం చేయాలి:

ఏమీ తోచదు.

అతని తల పగిలి పోతున్నట్టుగా ఉంది.

మధ్యాహ్నం అవుతుందనగా రామదాసు గళం—

“హే రామచంద్ర ప్రభో!” అని వినిపించింది గట్టుమీద.

నిర్మలంగా ఆ రామభక్తుడు రామా అని కేకవేస్తూ వస్తున్నాడు.
అతని మనస్సులో ఏ కుట్రా, ఏ కల్మషం లేదు.

అలాంటి వాడితో ఏమృట్లాడేవి!

అతన్నేమడిగేది? ఇలా, అనుకొని సంధ్యంతా గడిపి—

చీకటి పడుతుండగా రామదాసు గుడిశ దాపుకు చేరాడు తండా
వాయకుడు.

తండానాయకుడు రావడం చూచి—

‘రా, రా, కనిపించడం లేదేం?’ అన్నాడు.

ఎలా చెప్పగలడు—జరిగినదిదీ, జరుగుతున్నదిదీ అని;
ఎదటబడి చెప్పలేకపోయాడు.

తిరిగి రామదాసే అడిగాడు.—

“ఏమిటీ అలా ఉన్నావు? ఏం జరిగింది?” అని.

దానికి తండానాయకుడు సమాదానమీయలేదు,

“మనస్సు బాగా లేదా? చిన్న చిన్న విషయాలు పట్టించుకోకు.
వాటి కోసం బాధ పడకు. ఏమిటో రామయ్య తండ్రి మనకీ జన్మ
నిచ్చాడు. దాన్ని బాధ పెట్టి, బాధ పడడానికి గాదు. ఉన్న దానిలో,
ఉన్నంతలో హాయిగా అనుభవించడానికి, ఆనందంగా ఉండడానికి.
అన్నీ మనవేనని మీద వేసుకొని ఎందుకూ బాధ పడడం చెప్పు!
కాసేపు రామయ్య కథ చెప్పనా. కొంచెం ఉపశాంతిగా ఉంటుంది.”
అన్నాడు.

తండా నాయకునికది నచ్చింది. ఏమీ అనలేక ‘ఊ’ అన్నాడు.
రామదాసు అలాగే అరుగు మీద కూలబడి—

సుందరకాండను పాడి వినిపించాడు.

తండా నాయకుడు అంతా విన్నాడు.

మాటాడలేక పోయినాడు.

గతంలోలాగే అతనికి నిద్దుర రాలేదు,

కథ సొంతం ఆలకించాడు గాని, కన్నులరమూయలేదు.

రామదాసది గమనించి,

ఏమిటిది?

పూర్వం పాటలు వింటూ నిద్రపోయేవాడు. ఈనాడు నిద్ర

పోలేదు సరిగదా కన్నులరమాయలేదు, ఏదో బాధపడుతున్నాడు అనుకున్నాడు. అనుకుని ప్రక్కగా వచ్చి కూర్చుని—

“బాబూ! ఏమిటి నీ బాధ. నా కర్ణంకావడం లేదు, బాధపడకు. నీలో నీవు కుమిలిపోతున్నట్టున్నావు. అంతా రామయ్య తండ్రిమీద భారంవేయ్యి. మనం బ్రతుకు బరువు, ఆలోచనాభారం ఎన్ని బరువులను నెత్తి కెత్తుకొని మనగలం! అందుకని కొంత రామయ్య తండ్రిమీద పారవేస్తే మన బ్రతుకు తేలికవుతుంది. ఎందుకూ ఆలోచన!” అన్నాడు రామదాసు.

తండానాయకుడు సమాధానం చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

ఏదో చెప్పాలనుకుంటాడు.

చెప్పడానికి నోరు రావడంలేదు.

ఏం చెప్పగలడు?

ఏమి చెప్పగలడు?

తనలో తాను కుమిలి పోవాలిందే ననుకున్నాడు.

రామదాసీ విషయాన్ని గూర్చి ఏదో కొన్ని క్షణాలలోచించి మామూలుగా లోనికివెళ్ళి పడుకున్నాడు.

ఉదయం తెల్లవారీ వారకముందే సంచారానికి వెళ్ళిపోయాడు.

తిరిగి మధ్యాహ్నానికి ఆ కేక వినిపించింది.

ఆ తర్వాత రామదాసు మామూలుగా తన గుడిశకు చేరాడు.

లోనున్న జిలాసీ అతడొస్తున్నాడని తెలిసి తన గుడిశకు వెళ్ళి పోయింది.

ఏదో తప్పుచేసినట్టు. ఆమె ఆత్మ ఆమెను ఒకచోట విల్వ నీయడం లేదు.

రామదాసును చూడకండా, మాటాడకండా గడపడం ఆమె కెంతో బాధగా ఉంది.

ఐనా ఆమె రామదాసును చూడ్డానికి బాధపడుతూ చూడలేక పోయింది.

రామదాసుకు కూడా ఏమీ పాలుపోలేదు.

నాలుగు రోజులు గడిచిపోయాయి. ఈ విషయం తండాలో ఎలాగో ప్రాకిపోయింది.

అందరికీ తెలిసింది.

అందరూ రామదాసునేమీ అనలేకపోయారు.

వారిద్దరెప్పుడైనా కలుసుకుంటారేమో చూడాలని పొంచి ఉన్నారు.

అదేమీ జరుగలేదు.

ఎవరి మనస్సుల్లో వాళ్ళు- నిప్పంటుకున్న గడ్డివాముల్లా కుమిలిపోయారు.

కుండలో ఉంచి దమ్మేసిన తేగల్లాగా ఉడికిపోయారు,

కాని ఎవరూ వెలికి అనలేదు, పొక్కలేదు.

రామదాసుకిదేమీ సట్టలేదు.

అతనికి పరిస్థితులేమీ ఆర్థికావదం లేదు.

చేసుకోవాలన్న ఆపేక్ష, కాంక్ష అంతకన్నా లేవు.

ఏదో నాలుగూళ్ళూ తిరిగి రావడం, అని ఉడకేసుకోవడం, తినడం, ఆ భారతమో, భాగవతమో చదువుకోవడం, ఉదయానికంతా వెళ్ళిపోవడం, మధ్యాహ్నానికి తిరిగి రావడం- ఇదీ అతని నిత్యకార్యక్రమం.

తండా నాయకుడు మధనపడ్డాడు.

పడుతున్నాడు.

పిచ్చెక్కి తిరిగాడు.

అలవాటుపడిన వారికో మునుపటిలా సంచరించలేక పోవడం వల్ల కలిగే బాధ ఎంతో తండానాయకుని కర్తవ్యమైంది.

అతడు కూడా కుమిలిపోతున్నాడు.

అఖరుకు రామదాసును తండా వదిలి వెళ్ళిపోమని చెప్పాలన్నంత దిగజారి పోయాడు.

రెండుమూడు సార్లు అటుగా వెళ్ళి, అతడు ఏదో పుస్తకం చదవడం చూచి, అలా నిర్మలంగా ఉంటున్న అతన్ని ఎలా వెళ్ళమని చెప్పగలను అనుకొని, చెప్పలేక వచ్చేశాడు.

ఇదంతా అతని తప్పుకాదు. అంతా తన బిడ్డదేనన్న నిశ్చయానికి వచ్చాడు.

6

అ రోజు రాత్రి జిలానీ గుడిశలోనే ఉంది.

అమె ఆసలు ఎక్కడిక్కడెలికిపోవడం లేదు.
ఏదో బాధపడుతుంది.

అమె కన్నులలో మునుపటి కాంతి లేదు.
ముఖంలో చిలిపితనం లేదు,

పెదవులమీద చిరునవ్వులేదు.

దీపం వెలుగుతుంది.

తండా నాయకుడు లోనికి వచ్చాడు.

అనవసరంగా బాధపడడం దేనికని ఒక నిర్ణయానికి వచ్చి,
తన కూతురును దండించి తన బాధ్యత తీర్చుకోవాలన్నదే అతని
కోరిక.

ఆ రావడాన్ని గమనించింది జిలానీ!

ఏదో ఆడగాలని, ఏదో చేయాలన్న సంకల్పంతోనే వస్తున్నా
డని అమెకు పూర్తిగా తెలిసిపోయింది.

అతడో నిశ్చయానికి వచ్చాడని ఊహించగానే, అమెలోనూ
ఏదో ఆషేషం వచ్చింది.

అంతా పిచ్చి!

ఎవరూ కావాలని తప్పు చేయరు.

కానీ పరిస్థితులు?

ఎదటివారీలా ఉన్నారు అనుకోవడంతో లోపలిగుజ్జాలు కొన్ని
విజృంభించి వారు చేసేవి వారికి తెలియనీయవు.

ఆ పొరపాట్లు సర్వ సాధారణం.

అవి మరోవాటికి సంబంధించనివైతే సర్దుకుపోతాయి,

అవే పెడ తల పట్టినప్పుడు మారణంజరుపుతాయీ జీవితాలను.
అతడు లోనికి వచ్చి—

“అమ్మాయ్!” అన్నాడు.

ఆ స్వరం విని ఆమెలో నున్న అహంకారం వెగ్గితల లేసింది.
దానికి ఆమె సమాధానం ఈయలేదు.

దాంతో అతడు తన కూతురు తన్ను నిర్లక్ష్యం చేసిందను
కున్నాడు.

“నిన్నే పిలిచేది! నీ ఉద్దేశం తేల్చిపారెయ్యి!” అన్నాడు.

ఆ మాట ఆమెకు కొరడా దెబ్బ తగిలినట్టుగా తగిలింది.

ఏమీ సమాధానం ఈయకుండా తలనెత్తి చూచింది.

“నిన్నే అడుగుతున్నాను. నాకు సరైన సమాధానం చెప్పు.
ఎల్లండికంతా పెళ్ళి జరిగి పోవాలి. ఏది ఏమైనా దైసీని నీవు చేసు
కోవాలి” అన్నాడు.

“నా బొందిలో ప్రాణముండగా జరగదు.” అనేసింది.

అలా అనాలని, అంటానని ఆమె కూడా అనుకోలేదు.

ఏమిటో ఆవేశం; తెలియని తనం. చెప్పరానిదేదో అలా అని
పించిం దాక్షణంలో ఆమె చేత.

అది విన్న నాయకుడు ఒక్కసారి దిగ్భ్రమలో పడి తెప్పరిల్లి
“అదీ చూస్తాను. అసలే నేను లంబాడోణ్ణి. ఏది ఏమైనా సరే,
లెక్క లేదు” అన్నాడు.

“నేనూ లంబాడీవాణ్ణి. అంత అవసరం వస్తే ఆ ఏట్లో పడి
చస్తాను.” అంది జిలాని.

ఆమె ఏమ్మాట్లాడుతుందో, ఎవరితో మాట్లాడుతుందో మరచి
పోయింది.

ఇన్నాళ్ళబట్టి కడుపులో మరుగుతున్న వేదన తాలూకు
పలుకులవి.

ఇద్దరివీ అంతే.

ఆ ఇద్దరిదీ తప్పు లేదు.

పట్టుదలయి మాత్రమే.

“చీల్చి ఎండేస్తాను.” అన్నాడు నాయకుడు.

“అలా చేసినా ఇష్టపడతాను. రామదాసును తప్ప మరొకరిని చేసుకోను,” అంది.

అది విశ్చయం. తిరుగులేని నిర్ణయంలా అనిపించింది తండా నాయకునికి.

తండానాయకుని కది తల కొట్టేసినట్లనిపించింది. “ఇందరు తనను నాయకునిగా నిర్ణయించుకొని, పరాయి వాళ్ళు తన మాట వింటూ ఎదురు చెప్పడం లేదు. ఇది నా కడుపున పుట్టి నా కెదురు చెపుతుందా? చూస్తాను” అనుకున్నాడు. ఉరిమి చూచి, చూరులో ఉన్న చురక త్తి-కోళ్ళుకోసేదుంటే దాన్ని సరైన లాగాడు.

అలా లాగ్గానే జిలాసీ తల్లి-నాయకుని పెళ్ళాం వచ్చి ఎదురుగా ఆ ఇద్దరి మధ్య నిలచింది.

జిలాసీ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

నిర్భయంగా, నిబ్బరంగా అలాగే కూర్చుండి.

“చీ! దీనిని చంపడమేమిటా!” అనిపించింది తండానాయకునికి, పెళ్ళాం మధ్య నిలవగానే.

అలా అనిపించగానే, “దీని మెడలు విరిచి ఎల్లుండికి పెళ్ళి చేస్తాను, ఎలా చేసుకోదో!” అన్న తలపు వచ్చి, ఆ లాగిన చురక త్తిని గిరవాటు వేసి వెళ్ళిపోయాడు.

అనుకోకుండా అన్నీ కలిసివస్తాయి.

ఇలా జరిగినట్టు ఉదయాని కందరకూ తెలిసింది.

ఒక్క రామదాసుకే తెలియలేదు.

అతడు ఆ విషయాలేవీ పట్టించుకోలేదు కాబట్టి- ఏ మాత్రం ఆసక్తి చూపినా తెలిసేవే.

అతడేమిటో, అతని వాలకమేమిటో!

అంతే!

జరిగేది, జరుగుతున్నదీ అంతా అతన్ని గూర్చేకదా!

ఐతేయేం, ఆ విషయం అతను పట్టించుకోలేదు.

అతడు ఉదయం మామూలుగానే లేచాడు. “ఓ రామయ్యా!”
అంటూ బయలుదేరి తన తంబూరా, క్షణన చెక్కలు సద్దువేస్తూ,
నెత్తిని రాగి చెంబు పెట్టుకుని వెళ్ళిపోయాడు.

ఎంత విచిత్రం !

జిలాని ఉడికి పోయింది.

ఈ రోజు ఎలాగయినా రామదాసుతో ఈ విషయం ముఖ
ముఖి తేల్చుకోవాలి.

రామదాసు చేసుకోనూ అంటే కాలవలో పడి ప్రాణాలొదల
ల్పిందే గని, మరో మార్గం లేదు అనుకొంది.

ఆ రోజు మధ్యాహ్నం వరకూ అతడికోసం చూసింది.
రాలేదు.

మరునాడు పెళ్ళి నిశ్చయించాడు తండ్రి

తండా కంతా పిలిచి చెప్పాడు.

వరుడు చాలా ఉత్సాహంగా ఉన్నాడు.

అంతా ఉదయం పనుల్లోకి వెళుతూ, ‘నాయకుని కూతురు
పెళ్ళి రేపు. భలే!’ అనుకున్నారు.

మధ్యాహ్నండాకా చూచినా రాందాసు రాలేదు.

ప్రొద్దు వలిపోయింది.

రూమయింది.

అప్పటివరకూ ఎప్పుడూ సంచారం చేయడు రాందాసు.

ఏమైందోనన్న భయం కలిగింది జిలానీకి.

ఉదయమే లేచి, నాలుక్కోసుల దూరానున్న పేటకు వెళ్ళాడు
పెళ్ళికి కావలసిన వస్తువులు తేవడానికి తండానాయకుడు.

జిలానీ కళ్ళన్నీ అటే ఉన్నాయి.

కాలువ గట్టు వంకకే చూస్తుంది.

రాలేదు.

ప్రొద్దు పూర్తిగా వలిపోయింది.

సందె వెలుగులు ఎట్టగా పడమటి తుమ్మల్లో కొండమీద వెలిగి పోతున్నాయి.

కాలవలో నీళ్ళన్నీ ఎట్టగా ఉన్నాయి నెత్తురు పారుతున్నట్టు.

నదీ చప్పుడు కాకుండా ఉంది తండా అంతా.

ఇంకా పనుల్లోకి పోయిన వాళ్ళెవళ్ళూ రాలేదు.

కాలువగట్టు మీద రాందాసు గొంతు వినిపించింది.

అదెంత మాధుర్యమైంది.

దాని మాధుర్యాన్ని అందుకొంటూ గూళ్ళకుపోయే పిట్టలు చెట్లమీద నిలిచి ఆలించాయి.

ఒహూవా వాటికి భవిష్యత్తు తెలుసేమో!

తంబురా లయ పలుకుతూంది.

భజన చెక్కలు తాళం వేస్తున్నాయి.

పాట చరణం అందుకోబోతుండగా జిలానీ వచ్చి ఎదురుగా నిలిచింది. చూచి, పాటను ఆపాడు.

ఆమెను చూస్తూ, “అమ్మదూ అట్లా వున్నావేం?” అన్నాడు.

జిలానీకి ఏం చెప్పాలో తోచింది గాదు.

“ఏం అమ్మదూ అలా వున్నావు! ఆరోగ్యం బాగాలేదా? కని పించడం మానావు. నేను నీకేం చేశానురా?” అన్నాడు.

జిలానీ ఏడ్వడం మొదలు పెట్టింది.

ఏడుస్తూనే—

“నీకేం తెలియదా రాందాసు?” అన్నది.

“ఏమిటి? నాకేం తెలియందే?” అన్నాడు రాందాసు.

“నా పెళ్ళి విషయం నీకు తెలియదా?”

“నా కెవరు చెప్పారు? ఎవరూ రావడం లేదు. నాకు కని పించడం లేదు, నీవూ రావడం మానుకున్నావు. ఆఁ, పోనీలే ఇవాళే నా కనిపించావు. ఎవరికిస్తానన్నాడు మీ బాబా?” అన్నాడు.

“దై నీ గాడికిస్తాడంట” అన్నదే గాని ఏడుపు ఆగింది గాదు.

పెద్దగా ఏడ్చింది.

దానితో అతడు తంబురా చేతిలోనుండి మార్పుకొని ఆమె తల నిమురుతూ—

“ఏచ్చిదానా! పెళ్ళంటే ఏడుస్తారా” అని. ఆ రాయి లేదూ ఎదురుగా అక్కడకు తీసుకొని వెళ్ళి తల మీద చెంబు దిండి, ఆమెను కూర్చో చెట్టి తనూ పక్కనే కూర్చొని—

“ఏడుస్తా వెండుకమ్మదూ! వాడు నాకు తెలుసు. చాలా మంచి వాడు. రాముని దయ, అలాంటివాడు దొరకడం” అన్నాడు అమాయకంగా రాందాసు ఆమె ఆంతర్యం తెలియక.

“అది కాదు రాందాసూ! నేను.... నేను,” అని అగిపోయింది.

ఇంతకాలం చెప్పలేనిది. ఇవాళ మాత్రం చప్పున ఎలా చెప్పాలో ఆర్థం కాక. తెలియక.

“ఏమిటీ చెప్పు నీ మనసులోనిది. రామయ్య దయ ఎలా ఉంటే అలా జరుగుతుంది, నేనూ నేనూ అంటావేం?” అన్నాడు. రామదాసు శాంతంగా.

“అదిగాదు రాందాసూ!” అంది తిరిగి ప్రసంగంలోకి లాగి చెప్పాలని.

“అసలేం జరిగిందమ్మదూ! ఏడుస్తావు- ఏమీ చెప్పలేక పోతున్నావు. అసలు విషయమేమిటి!” అన్నాడు.

“మా వాళ్ళంతా నీతో ఎందుకు మాట్లాడ్డంటేదో తెలుసా?” అన్నది అతని వంక చూస్తూ.

“నాకేం తెలుసు? ఆ రామయ్య ఎవళ్ళకేవేళకేం బుద్ధి పుట్టిస్తాడో, దానిదేముంది?” అన్నాడు.

“అది రామయ్య దయా, గీమయ్య దయా కాదు. రాందాసూ! నా వల్ల జరిగింది. నేను నిన్ను తప్ప మరొకర్ని చేసుకోనని కచ్చితంగా చెప్పాను. అందుకని.” అంది.

అకసం అతని మీద విరుచుకుపడినంత బాధ కలిగింది.

దిగాలు పోయి, ఎన్నడూ అతని ఊహకు రానిది, ఊహించలేనిది జరిగినట్టుగా ముఖం పెట్టి “నీ వన్నావా?” అన్నాడు.

“అ నేనే అన్నాను. అలాగే అనుకున్నాను. విజం కూడా అదే!”

“ఎందుకన్నావు? నిన్ను నేను చేసుకుంటానని యెలా అనుకున్నావే? ఎంతపని చేశావు అమ్మదూ!” అన్నాడు బాధగా.

“నీ కిష్టం లేదా నేనంటే?” అనడిగింది జిలానీ వెల వెల పోతూ.

“అసలు నీకా వుద్దేశం ఎలా వచ్చింది. ఎందుకు వచ్చింది? నీకు పెళ్ళిచేసుకోడానికి నేనే దొరికానా? ఏదో నాలుగిళ్ళడుక్కొని పొట్ట పోసుకొనేవాణ్ణి నన్ను చేసుకోవడమేమిటి? నీ రేమన్నా పిచ్చి పట్టిందా? యిష్టం లేదా అంటావేమిటి? నా కెవరి మీద యిష్టం లేదు? అందరి మీదా ఇష్టం వుంది. నా కందరూ యిష్టలే!” అన్నాడు. రామదాసు కూలిపోతూ, కుమిలి పోయి.

“కళ్ళు మూసినా తెరిచినా నీవే కనిపిస్తావు! నా మనసులో అంతా నీవే! నీవు తప్ప ఈ లోకంలో నా కెవరూ కనిపించడంలేదు. విన్నాదిలి నేను బ్రతకలేను రాందాసూ! అందుకనే అలా అన్నాను.” అంది జిలానీ.

“నీకు మతి తప్పిందమ్మదూ!” అన్నాడు.

“మనిద్దరం ఎటన్నా వెళ్ళి బ్రతుకుదాం. రా రాందాసూ!

“వెళ్ళి బ్రతకడ మేమిటి? ఎక్కడైనా బ్రతగ్గలం. ముష్టి బ్రతుకు కష్టమైంది కాదు. అసలు నీకా బుద్ధెలా పుట్టింది? ఎందుకు పుట్టింది? మనిద్దరం లేచిపోదామంటావేమిటి? ఏదో ‘హరీ! రామా!’ అంటూ కాలక్షేపం చేసుకుందేవాణ్ణి, నన్ను పెళ్ళాడతావా అమ్మదూ! అసలు నాకు పెళ్ళేమిటి?” అన్నాడు రాందాసు.

“అసలు నీవు పెళ్ళి చేసుకోవా?”

“నాకు పెళ్ళేమిటమ్మదూ? నేను లోకులు చేసే పాపాలు దేవుడితో చెప్పటానికి పుట్టాను. నేను పెళ్ళి పెటాకులు చేసుకుంటే దేవుణ్ణి కొలిచేదెలా? ఆ రామయ్యకు ఎవరు చెపుతారు? ఆయనకి పాపాలు పోగొట్టాలని ఎలా తెలుస్తుంది? నువ్వురుకో! నేను మీ నాన్నతో మాటాడి అన్నీ సరిచేస్తాను. పిచ్చివాడు. అతనేమనుకుంటున్నాడో?” అన్నాడు.

“నేను నిన్ను తప్ప మరొకరిని చేసకను. నిన్ను పదిలి బ్రతకలేను.” అని జిలాని అతన్ని కౌగలించుకొని ఏడ్చింది.

“నేనెక్కడికి పోతాను? తండాలోనే ఉంటాను. మామూలుగా నీకు పాటలు నేర్పుతాను. కథలు చెపుతాను. దైవీ మాత్రం పరాయి వాడా? నాతో నీవు ఉంటానంటే ఒద్దంటాడా? తండ్రి బిడ్డలను వేరు చేయాలని ఎవరనుకుంటారే పిచ్చిదానా! అలా చేస్తే ఆ రామయ్య తండ్రి ఊరుకుంటాడా!” అంటున్నాడు.

8

అంతలో ఎటునుండి వచ్చారో లంబాడీలు వచ్చి చుట్టుముట్టారు. జిలానీ “ఆ!” అని కేక వేయబోయింది.

వాళ్ళ చేతుల్లో ఉన్న బరిసెలు రామదాసు ఒంటినిండా కాళీ లేకుండా దిగబడిపోయాయి.

భజనచెక్కలు గరిగరిలాడుతూ నేల రాలాయి.

తంబురా డాంమ్మంది.

రాగిచెంబు దొర్లుకుంటూ క్రిందికి వెళ్ళిపోయింది.

ఆ సద్దులో రామదాసు “రామయ్యతండ్రి!” అన్నది విషపించ లేదు.

జిలానీ వెత్రిగా కేక వేసి పడిపోయింది.

రామదాసు కళ్ళేబరం రాలి మీదికి ఒరిగిపోయింది.

ఆ అమ్మాయికి ఆ విషయాలేవీ తెలియవు.

ఆ రాత్రి బాగా ప్రొద్దు పోయాక తండానాయకుడు వచ్చాడు.

అంతా విని భోరున ఏడ్చాడు.

“ఎంత పని జరిగిందిరా!” అని అరిచాడు పిచ్చివాడిలా.

ఆ తర్వాత ఆ అమ్మాయికి స్పృహ వచ్చి, “రాందాసూ!” అంటూ కళ్ళు విప్పింది.

లంబాడ్కోళ్ళ రాందాసు

ఎదురుగా గుడిశలో తండ్రి నెత్తిన చేతులు పెట్టుకొని కూర్చు
న్నాడు.

ఎదురుగా అమ్మ కనిపించింది.

ఆ తర్వాత ఆమెకు తెలియదు.

ఆమె అలాగే నడచి రామదాసును చంపిన జాగాలోనికి పరుగు
పరుగున వచ్చింది.

నీవు విన్నావు చూడూ, ఆ పాట పాడుకుంటూ కొండపైకి
వెళ్ళిపోయింది.

ఆమెను బలవంతంగా లాక్కొచ్చేవాళ్ళు.

తిండి పెట్టేవాళ్ళు

తిరిగి ఏడుస్తూ అక్కడికి వెళ్ళి కూర్చుండేది.

రోజులు గడచి పోతున్నాయి.

తండాలో ఎవ్వరికీ మనశ్శాంతి లేదు.

చీకటి పడుతుండగా రాందాసు ఆ గుడిశలో కూర్చుని,
“ఏమయ్యా రామయ్యా!” అంటున్నట్లుగా ఉండేది.

తెల్లవారీ వారకముందే భజన చెక్కలూ, తంబురా
వినిపించేవి.

అందరికీ పిచ్చెక్కినట్లుగా ఉండేది.

ఏదో భయం:

ఏదో వేదన:

ఏదో తెలియని ఆందోళన:

ప్రతీ చోటా రామదాసు గొంతు వినిపించేది.

గాలి పెద్దగా వీస్తే అ గాలిలో రామదాసు పాట వినవచ్చేది.

ఎండ బాగా కాస్తే అందులో తంబురా, అతని గొంతు,

వాళ్ళు అన్నాల దగ్గర కూర్చుంటే కాలవగట్టు మీద రాందాసు
గొంతు, “ఏమయ్యా రామయ్యా” అని వినిపించేది.

వాళ్ళకు అన్నం సహించేది కాదు.

ఆ తిన్నది ఆరిగేదికాదు.

ఎవరికీ వారు భయం భయంగా బ్రతుకుతున్నారు.

వాళ్ళలో వాళ్ళే వాళ్ళకు తెలియకుండా “రాందాసూ!” అని కేక వేసేవాళ్ళు.

కేక వేశాక వారికి తెలిసేది, రామదాసును తామే చంపుకున్నట్టు.

ఆ అమ్మాయి “వస్తాడు వస్తాడు, రాందాసు వస్తాడు” అని పెద్దగా అరుస్తూ,” రాందాసూ, రాందాసూ!” అంటూ కొండమీదకు వెళ్ళిపోయేది.

అక్కడకు వెళ్ళి ఆ పాట పాడుకుంటూ తిరిగి తిరిగి ఎటు వెళ్ళేదో తెలియదు.

ఒక రోజున వాన కురిసింది.

ఆ అమ్మాయలాగే “రాందాసూ” అంటూ కొండమీదకు పరుగెత్తింది.

వాననీటి తేమవల్ల కాలుజారి దొర్లుకుంటూ, దొర్లుకుంటూ క్రిందకి వచ్చింది

ఆ తర్వాత ఆమె ఎవరికీ కనిపించలేదు.

ఆ తర్వాత ఏటికి కొత్తనీరు వచ్చింది.

ప్రతిసారిలా ఆ ఏటికి పరదవచ్చినప్పుడు పల్లెల్లోనూ, లంకల్లోనూ సహజంగా కలరా రావడంకద్దు.

ఆ ఏడూ కలరా వచ్చింది.

తండాలో ఒక పదిమంది మిగిలారు. “ఇది బాబూ! రామదాసు కథ!” అంది ఆ ఆకారంలేని గొంతుక.

వింటున్న నేను- “అంటే నీవు జిలానీవా?” అన్నాను. ఆమె అక్కడ లేదు.

రాతిదగ్గర ఎక్కిళ్ళు వినిపిస్తున్నాయి. ఆ ఎక్కిళ్ళూ, ఏడుపూ మధ్య-

“రాందాసూ! రాందాసూ! ఎంతకాలం ఇలా కనిపించకుండా ఉంటావు!! నన్ను నీలో కలుషకో రాందాసూ!” అని వినిపించింది.

నేను రాతి దాపుకు వెళ్ళి “నేను వెళ్ళి వస్తాను” అన్నాను. నాకు సమాధానం రాలేదు.

“మనుష్యులనూ మార్చేసి
దేవతలా చేసేటి
లంబాదోళ్ళ రాందాసా!”

ఆ గీతం నిల్వడానికి కారణం - దాని వెనుక అంత బాధ
ఉన్న సంగతి నాకానాడే తెలిసింది.

వాల్మీకి రామాయణానికి ఎంత బాధ కారణమో!!!

ఈ గీతం వెనుక కూడా అంత బాధ ఉంది.

బాధలేని కావ్యాలు అందువల్లనే నిల్వవు..

కావ్యాన్ని తాయడానికి, పదం పాడడానికి బాధ అవసరం.

అలా బాధపడి రాసినవే నిలవాయి; నిలువ గలవు.

ఏ భాష ఐతేయేం! హృదయంలో నుండి రావాలి-దానికి తగిన
విలువ కావాలన్నప్పుడు. అంత బాధతో పాడింది కాబట్టే ఆ పదం, ఆ
పాట ఈ నాటికీ హృదయాలను తొలుస్తుంది.

యంకా కూడా కదిలిస్తుంది.

న. చా. అ. పో. యి. ది. —
మ. ప. గ. ర. భ. ల. యి. ది.
మ. ప. గ. ర. భ. ల. యి. ది.

విజయ

నవంబరు నెల

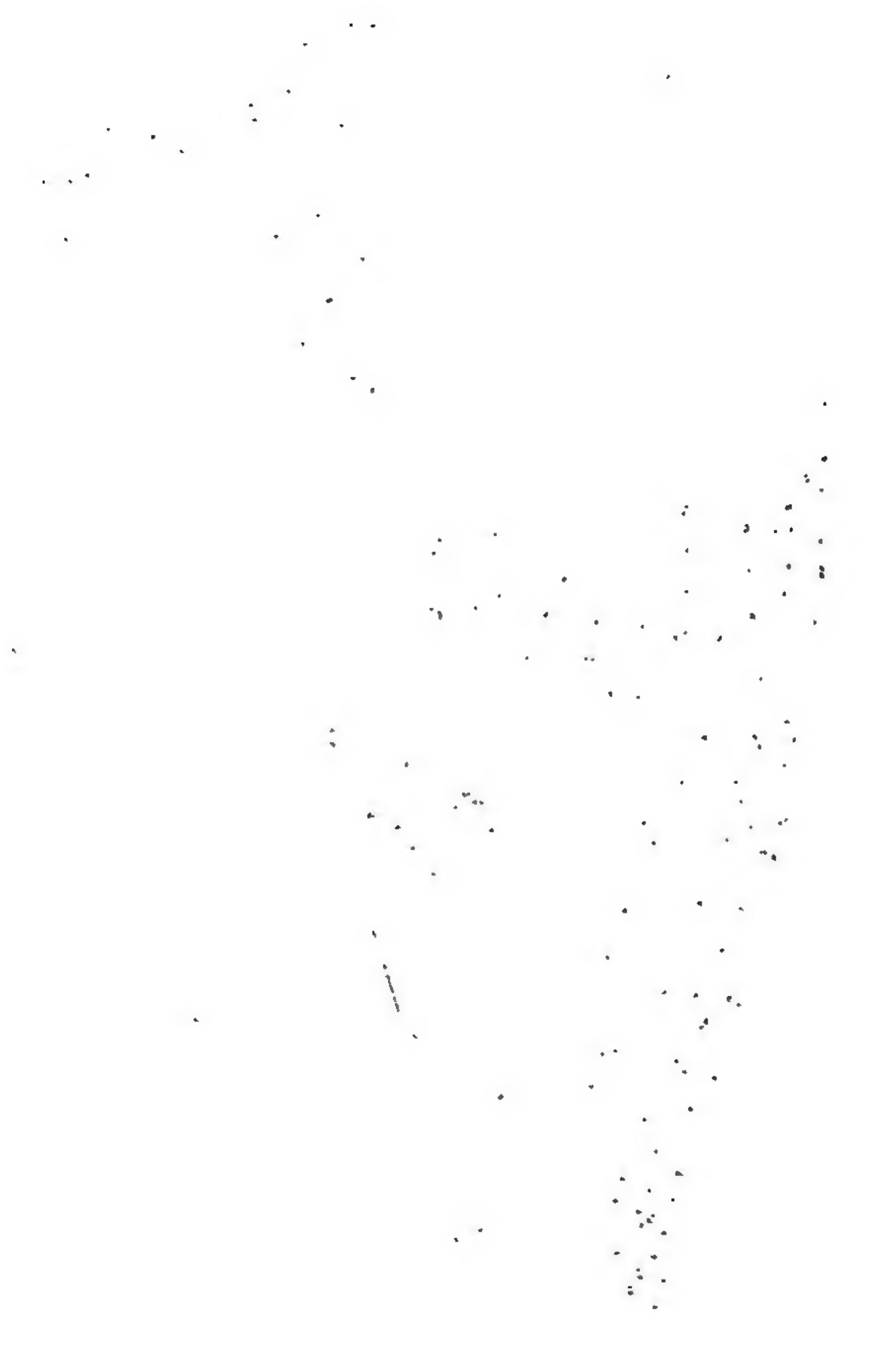
నవలానుబంధ మాలికలు

వెలుగు వెల్లువ

ఎమ్మెస్సార్ మూర్తి రచన

అరల్లయిట్

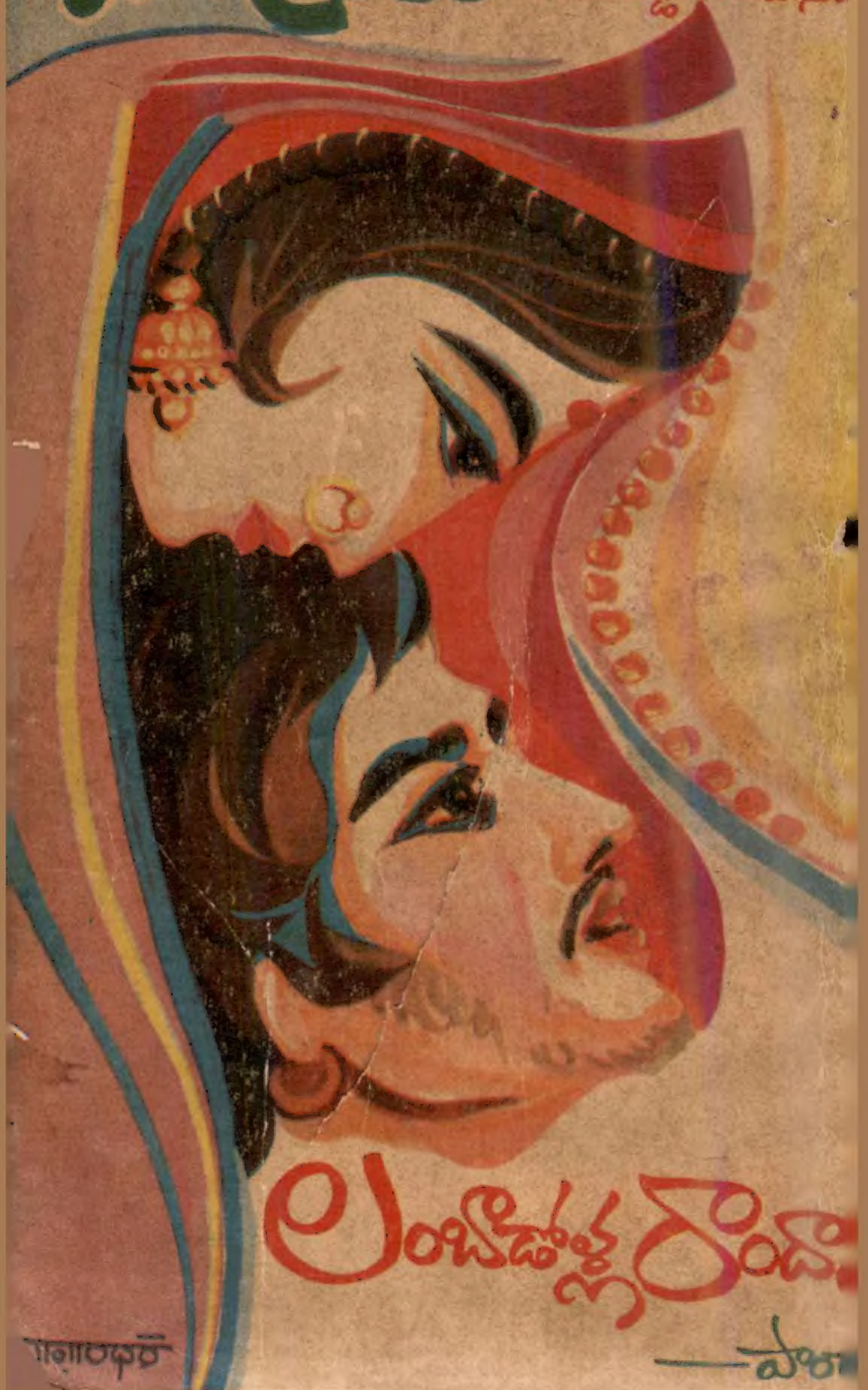
విమలారామం రచన

BCI

విజయం

అనుబంధ మోక్షలో
వెలువట్ట పదవనక

అంబిడత్త రెండో

నాగార్థం

— వంశ

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనావట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA133M129
పుస్తకం పేరు	విజయ
తారీఖు	31/10/24
ముందు అడ్డు	43
వెనుక అడ్డు	44
మొత్తం పేజీలు	101
నిర్దేశిత పేజీలు	70
ఖాళీ పేజీలు	31
లేని పేజీలు	70
తయారు చేసినవది	Supriya
పేజీలు విడదీసినవది	Hasini
స్కాన్ చేసినవది	Rukshana
పరిశ్ల చేసినవది	HASEEMA
పేజీలు పరిశూనినవది	
బైండింగు చేసినవది	
ప్యాకింగు చేసినవది	
పరిస్థితి	